

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

REAKCE PREZIDENTA FRANKLINA D. ROOSEVELTA NA ÚTOK V PEARL
HARBORU A VSTUP USA DO 2. SVĚTOVÉ VÁLKY

Vedoucí práce: doc. PhDr. et PaedDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Autor práce: Radek Popelínský

Studijní obor: Historie

Ročník: 4.

2019

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 25. července 2019

.....

Poděkování

Především bych chtěl tímto poděkovat panu doc. PhDr. et PaedDr. Marku Šmídovi, Ph.D. za jeho ochotu, odbornou pomoc a také trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Zároveň bych chtěl poděkovat všem, kteří mi byli po celou dobu významným způsobem nápomocni.

Anotace

Cílem předkládané bakalářské práce je analýza událostí, jež vedly v roce 1941 k útoku Japonců na přístav Pearl Harbor na Havaji a k následnému rozhodnutí amerického prezidenta F. D. Roosevelta vyhlásit válku japonskému císařství a vstoupit do bojů druhé světové války. Kromě osobnosti jednoho z nejvýznamnějších amerických prezidentů je v bakalářské práci věnována pozornost Rooseveltově činnosti na přelomu 30. a 40. let 20. století a také americké zahraniční politice v daném období. Pramennou základnu tvoří především edice dokumentů americké zahraniční politiky *Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers*, Rooseveltovy projevy i četná zahraniční literatura včetně nejnovějších cizojazyčných studií.

Annotation

The aim of this bachelor thesis is to analyze events that led in 1941 to the Japanese attack on Pearl Harbor in Hawaii and the following decision of American president F. D. Roosevelt to declare war on the Japanese Empire and enter the fighting of World War II. In addition to the personality of one of the most important American presidents, the bachelor thesis deals with Roosevelt's activities at the turn of the 1930s and 1940s, as well as American foreign policy in the period. The source base consists of primarily the publication of documents of the American foreign policy Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers, Roosevelt's speeches and numerous foreign literature, including the latest foreign-language studies.

Obsah

Úvod.....	8
1 Soukromý a politický život Franklina Delana Roosevelta	10
1.1 Mládí a rodinný původ	10
1.2 Vstup do politické sféry a onemocnění obrnou	13
1.3 První dvě prezidentská období.....	17
1.4 Válečné roky a závěr života.....	20
2 Domácí politika Franklina D. Roosevelta ve 30. letech, přesněji politika Nového údělu.....	23
2.1 Vítězné prezidentské volby 1932 a přípravy Nového údělu.....	23
2.2 Politika Nového údělu, především prvních sto dní	26
2.3 Opozice F. D. Roosevelta a kritika Nového údělu.....	30
2.4 Prezidentův spor s Nejvyšším soudem USA	33
3 Rooseveltova zahraniční politika od 30. let až do roku 1941	35
3.1 Zákony o neutralitě a vliv izolacionismu	36
3.2 Počátek války v Evropě a masivní zbrojní program	39
3.3 Militaristický režim v Japonsku a Rooseveltova třetí kandidatura	41
3.4 Sblížení s Velkou Británií a Sovětským svazem	45
3.5 Americko-japonské vztahy v první polovině roku 1941	49
3.6 Bezvýhodná americko-japonská jednání	53
4 Reakce prezidenta Franklina D. Roosevelta na útok v Pearl Harboru a vstup USA do 2. světové války	57
4.1 Období vrcholného napětí v americko-japonských vztazích.....	58
4.2 Události před a po útoku na Pearl Harbor	61
4.3 Vstup do války se světovými agresory.....	66
4.4 Přechod země na válečný stav	70

Závěr	74
Přílohy	77
Seznam použitých pramenů a literatury	82

Úvod

V předkládané práci se budu zabývat analýzou mezinárodních vztahů Spojených států amerických a Japonska na přelomu 30. a 40. let 20. století. Dále se pokusím analyzovat konkrétní události na mezinárodním poli, jež vedly k útoku na Pearl Harbor na začátku prosince 1941. Následný rozbor Rooseveltovy reakce na útok bude vycházet z předešlých diplomatických jednání a zaměřím se především na prezidentovy kroky během prvního měsíce po útoku.

Předložené téma jsem si pro zpracování své bakalářské práce vybral především z toho důvodu, protože se podle mého názoru jedná o velice komplikovanou etapu zahraničně politických událostí Spojených států. Spojené státy americké ve 20. a 30. letech převážně praktikovaly politiku izolacionismu ve svých zahraničně politických jednáních. Jak ale rostlo globálně válečné napětí a byla odstartována válka v Evropě, nacházely se USA ve stále komplikovanější situaci. Období míru USA přerušil překvapivý japonský útok na Pearl Harbor, po kterém se plně zapojily do světové války.

Práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. V první kapitole představím soukromý a politický život Franklina D. Roosevelta a také přiblížím, jak se oba pohledy prolínaly. Ve druhé kapitole dostane prostor politika Franklina D. Roosevelta na domácí scéně ve 30. letech s důrazem na překonání hospodářské krize ve Spojených státech pomocí reformní politiky Nového údělu. Třetí kapitola se již blíže zaměří na zahraniční politiku Spojených států od 30. let do roku 1941, přičemž pozornost bude věnována především americko-japonským vztahům v tomto období. V poslední čtvrté kapitole se pak budu konečně zabývat událostmi kolem japonského úderu v Pearl Harboru a reakcí prezidenta F. D. Roosevelta na tuto událost.

Výčet pramenů o diplomatických jednáních ve vztahu k zahraniční politice Spojených států je vskutku obsáhlý. Jelikož se jedná o zahraniční téma, využil jsem pro svůj výzkum přednostně archiválie z digitálně zpracované edice *Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers* (FRUSDP).¹ V této edici se nachází nepřeberné množství diplomatických pramenů k zahraniční politice USA od roku 1861 do roku 1993. Ve svém bádání jsem taktéž využil dokumenty z digitální kolekce knihovny Franklina D. Roosevelta ve státě New York (FDR Presidential Library & Museum)² Přesněji mi byly

¹ Office of the Historian. (12. 7. 2019). Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments>

² Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum. (12. 7. 2019). Dostupné z: <https://www.fdrlibrary.org>

nápomocné prezidentovy proslovy a vyjádření. Pro důkladnější studium americko-japonských vztahů by byly jistě přínosné i prameny k zahraniční politice Japonska, které by doplnily kompletní obraz této problematiky. Prameny japonské diplomacie jsem však ve své práci nevyužil.

Pro svůj výzkum jsem poté rovněž využil velké množství české i zahraniční literatury. Pokud by měl někdo zájem dozvědět se o životním příběhu F. D. Roosevelta mohu doporučit stručnou ale zároveň čtivou biografii Nigela Blundella s názvem *Franklin Delano Roosevelt*³, která je navíc doplněna mnoha poutavými fotografiemi. Z českého prostředí mě zaujala publikace Josefa Blahože s názvem *Opuštěná cesta*.⁴ Čtenář tak získá mnohem širší záběr o životě amerického prezidenta a současně se v tomto kontextu také dozví o historii Spojených států v době, kdy byl F. D. Roosevelt prezident. Pro zájemce o zahraniční politiku USA na přelomu 30. a 40. let musím vyzdvihnout publikaci Rogera Danielse, která nese název *Franklin D. Roosevelt: The War Years. 1939-1945*.⁵ Rozsáhlé dílo poskytuje velmi poučný pohled na prezidenta F. D. Roosevelta v době největšího světového konfliktu. Ve vztahu k tomuto tématu zde nesmím opomenout již poněkud starší ale stále kvalitní práci Charlese Bearda s názvem *President Roosevelt and the coming of the war 1941*.⁶ Původní verze tohoto díla sice vyšla již v roce 1948, avšak práce si stále udržuje značnou vědeckou hodnotu, jelikož přinesla zcela odlišný pohled na politiku F. D. Roosevelta.

Pro dokončení úspěšného bádání této práce bude potřeba nalézt správné odpovědi na základní stanovené otázky. Otázky pro výzkum tedy budou: Jak se vyvíjely vzájemné vztahy Japonska a USA ve 30. letech 20. století? V jakých bodech a požadavcích selhaly americko-japonské rozhovory? Jaké konkrétní události vedly Japonsko k útoku na Pearl Harbor? Jak reagoval prezident F. D. Roosevelt na události ze 7. prosince 1941? A měla reakce amerického prezidenta F. D. Roosevelta pozitivní dopad pro Spojené státy americké a na budoucí vývoj událostí této země?

Závěrem bych zde chtěl zmínit, že metodologie práce je zde značně ovlivněna hlavním tématem vztahů a událostí na mezinárodní scéně. Tudíž se v předkládané práci objeví mnoho faktografických informací. V prvních dvou úvodních kapitolách, které budou značně kompilační, využiji především metodu přímou v kombinaci s diachronním

³ Nigel BLUNDELL, *Franklin Delano Roosevelt*, Praha 1997.

⁴ Josef BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983.

⁵ Roger DANIELS, *Franklin D. Roosevelt: The War Years. 1939-1945*, Urbana 2016.

⁶ Charles BEARD, *President Roosevelt and the coming of the war 1941*, New York 2017.

přístupem. Zbylé dvě kapitoly, které již budou spíše praktického rázu, se objeví vedle metody přímé také metoda induktivní a deduktivní s přihlédnutím k velkému počtu historických pramenů k danému tématu.

1 Soukromý a politický život Franklina Delana Roosevelta

Od malička vyrůstal v prostředí milující a bohaté rodiny. Jeho slibnou politickou kariéru zpomalila nově se rozšiřující obrna, ale i přesto se stal hlavou Spojených států amerických. Řídil zemi během Velké hospodářské krize. Vzápětí se svým národem čelil největší válce, jakou lidstvo zažilo a se svým „*arzenálem demokracie*“ porazil totalitní agresory. Avšak oslav konce války a svého přínosu k němu se nedožil. Tak by se dal ve zkratce shrnout život 32. prezidenta USA. Franklin Delano Roosevelt (1882-1945) byl nepochybně ústřední postavou amerických a později světových událostí v první polovině 20. století. Díky tomu je odborníky považován za jednoho z největších prezidentů v celé historii Spojených států.

1.1 Mládí a rodinný původ

Kořeny Rooseveltova rodu se datují někdy mezi 30. až 50. lety 17. století, kdy k pobřeží Severní Ameriky připlul holandský farmář Claes Martenzen van Roosevelt. Přesněji zamířil do Nového Amsterodamu⁷, kde založil vlastní farmu.⁸ To byl okamžik, kdy do Ameriky imigroval první z Rooseveltů. Claes měl pak dva vnuky, a to Johannese a Jacobuse. Ti byli zakladatelé dvou rodinných linií Rooseveltů. Pokud půjdeme po linii Jacobusově, dojdeme tak k potomkovi, který nesl jméno Franklin Delano Roosevelt a byl 32. prezidentem USA.⁹ Franklinův otec James Roosevelt (1828-1900) byl bohatý newyorský obchodník a podnikatel. V létě pak chodíval farmařit na pozemky v Hyde Parku, kde měl i rodinné sídlo. Ve dvaapadesáti letech si vzal za manželku o dost mladší Saru Delanovou (1854-1941), která též pocházela z vlivných poměrů. Dne 30. ledna 1882 pak manželům přišel na svět syn, jenž dostal jméno Franklin.¹⁰

Prostřední jméno Delano získal od své matky Sary. Bylo to totiž její dívčí příjmení. Franklin měl to štěstí, že se narodil do bohaté a společensky zajištěné rodiny. Vyrůstal ve velice příjemném a klidném venkovském prostředí – v rodinném sídle

⁷ Dnes město nese název New York.

⁸ Robert UNDERHILL, *The Rise and Fall of Franklin Delano Roosevelt*, New York 2012, s. 18.

⁹ J. BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983, s. 7-9.

¹⁰ James M. BURNS, *Roosevelt: The Lion and the fox. 1882-1940*, New York 2012, s. 12

Springwood v Hyde Parku u řeky Hudson. Usedlost koupil Franklinův otec v roce 1865. Kromě stálého bydliště vlastnili Rooseveltovi i letní sídlo na ostrově Campobello nacházející se ve Fundské zátocce. Díky příjemnému zázemí opravdu byl spokojeným dítětem a získal tak vlastnosti jako laskavost či ohleduplnost. Kvalitní péče a vzdělání se Franklinovi dostávalo již od útlého dětství. Stejně jako ostatní chlapci ze zámožných rodin, byl také Franklin vzděláván doma svým otcem. James učil svého syna především zeměpisu, dějepisu a také kapitolám z hospodářství. Co se týče základních dovedností, ty obstarala domácí guvernánka. Navíc se mu dostalo vzdělání od učitelů, kteří přijeli do Spojených států z ciziny.¹¹

Jestli malého Franklina opravdu něco zajímalo, pak to byla příroda. Proto s nadšením navštěvoval letní sídlo Rooseveltů na Campobellu. Jako syn zámožných rodičů měl také tu výhodu, že byl zcestovalý. Mezi léty 1890-1896 navštívili Rooseveltovi Velkou Británii, Německo a Švýcarsko.¹² Roku 1896 dosáhl věku čtrnácti let a díky tomu mohl být přijat na střední školu v Grotonu. Nutno podotknout, že šlo o prestižní soukromou školu. V této době viděl Franklin své budoucí zaměstnání v plavbách na moři. Rodiče mu to však rychle rozmluvili. Na střední škole v Grotonu nebyl za premianta, ale v porovnání s ostatními dosahoval slušného prospěchu a především vynikal ve sportovních aktivitách, mimo jiné i v americkém fotbale. Rovněž oplýval řečnickými dovednostmi. Na studentské koleji v Grotonu Franklin s nadšením chodil do debatního kroužku. Tehdy byl v posledním ročníku studia, když obhajoval právo Filipín na nezávislost poté, co se staly americkou kolonií. Též ostře kritizoval připojení Havaje. Jeho budoucí žena Eleanor však později prohlásila, že ve škole často nezapadal do kolektivu a díky tomuto faktu prý soucítit s opomíjenými lidmi.¹³

Rok 1900 uzavírající 19. století je důležitým přelomem také pro osobní život Roosevelta. Na jaře tohoto roku úspěšně dokončil středoškolské studium v Grotonu, aby se mohl hlásit na univerzitu v Harvardu. Zde se rozhodl studovat literaturu a filozofii. A dostalo se mu vskutku důsledného vzdělání. Jedním z jeho učitelů byl mimo jiné představitel amerického pragmatismu William James (1842-1910). Zde se pak zrodily zárodky Franklinova pragmatického přístupu. Tento způsob později využil při řešení politických a hospodářských komplikací země. Na univerzitě působil Franklin vskutku aktivně. Zapisoval se jak do společenských klubů, tak i do těch sportovních. Se zápal

¹¹ Tamtéž, s. 13-15.

¹² J. BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983, s. 11-15.

¹³ N. BLUNDELL, *Franklin*, Praha 1997, s. 6-9.

tak provozoval rugby a zároveň rád debatoval v zájmových kroužcích. K tomu psal články do univerzitního časopisu a byl členem studentské samosprávy. Právě při volbách do této samosprávy byl toho názoru, že místa mají být udělována podle studentových schopností, a ne podle členství v prestižním klubu. Zde už byly kořeny Franklinova demokratického liberálního přístupu. Když si v roce 1899 Britové snažili podrobit jihoafrické republiky v búrské válce, zastává se právě utlačovaných Búrů. Tím se ale dostal do konfliktu se svými vrstevníky z aristokratických rodin. To, že s ním synci ze zámožných rodin nesouhlasili, v něm vyvolalo nelibost a nedůvěru vůči vlivným a bohatým vrstvám v Americe.¹⁴

Jeho vysoká aktivita ve studentských spolcích mu brzy přinesla své ovoce. Roku 1902 ve studentské samosprávě univerzity dosáhl na post předsedy. Zároveň byl povýšen na šéfredaktora v univerzitním časopise *Harvard Crimson*. Dostal tak prostor dále rozvíjet svůj organizační talent.¹⁵ Na Harvardu rovněž potkal svojí životní lásku Eleanor Rooseveltovou (1884-1962). Bizarností však bylo, že Eleanor byla Franklinovou sestřenicí z pátého kolene. Jejím strýcem tudíž byl Theodore Roosevelt, tedy 26. prezident Spojených států amerických. Franklin s Eleanor se znali již od dětství, ale až později k sobě našli hlubší vztah a roku 1903 se zasnoubili. O dva roky později, 17. března 1905, pak vstoupili do manželského svazku. Franklinovi bylo v době svatby 23 let, Anna byla ještě o čtyři roky mladší.¹⁶ Dalo by se říct, že s Franklinem moc společných vlastností neměli. Eleanor byla tichá, nenápadná a spíše introvertní. I přesto jim manželství vydrželo přes čtyřicet let.

Po třech letech na univerzitě Franklin D. Roosevelt úspěšně složil závěrečné zkoušky ze státovědy a historie. Studium si následně ještě doplnil přednáškami z mezinárodní politiky a práva. Hlavně se ale mohl soustředit na práci šéfredaktora v časopise *Harvard Crimson*. Ani potom neměl studií dost a na podzim 1904 se přihlásil na Columbijskou univerzitu, přesněji na její právnickou fakultu. Tato univerzita stejně jako Harvard a dalších šest škol na východním pobřeží USA patřily mezi prestižní školské instituce. Když novomanžel Franklin přecházel z Harvardu na právnickou fakultu v Columbiu, čekali již Rooseveltovi nový přírůstek do rodiny. Studium na Columbijské univerzitě však už pro Roosevelta úspěšné nebylo. V roce 1907 nesložil jednu ze závěrečných zkoušek, ale i přesto si odnesl mnoho poznatků z nových ústavně-právních

¹⁴ J. BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983, s. 15-16.

¹⁵ J. M. BURNS, *Roosevelt*, New York 2012, s. 37-38.

¹⁶ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 19-21.

principů. Navíc si osvojil užívání pragmatismu v dalších společenských vědách, než jen ve filozofii, co později využil ve své politické kariéře.¹⁷

1.2 Vstup do politické sféry a onemocnění obrnou

Po skončení studií se Franklin D. Roosevelt rozhodl pracovat jako právník. Na školící praxi se zapsal do wallstreetské právníkové firmy Carter, Ledyard and Milburn. Díky svému původu, kvalitním výkonům na škole a pozitivním ohlasům, měl mít coby právník světlou budoucnost. Celou tu dobu však bylo Franklinovým snem dát se na dráhu politika a jednou tak usednout do prezidentského křesla. Uvažoval nad možnostmi, jak tohoto cíle dosáhnout. Prvním cílem mělo být zastoupení v zákonodárném shromáždění ve státě New York a poslední fází měla být funkce guvernéra. Opět tak chtěl jít ve šlépějích svého příbuzného Theodora Roosevelta.¹⁸ Jelikož byl Franklin D. Roosevelt z vlivné rodiny a byl tak finančně zajištěn, měl i spoustu volného času věnovat se sportu, přátelům a především rodině. Manželka Eleanor mu porodila celkem šest dětí. Jedno z nich se však dožilo pouhých sedm měsíců. Svůj čas s rodinou rád trávil v Hyde Parku, kde si rovněž oblíbil hospodaření na farmě.¹⁹

Pokud porovnáme osobnosti Franklina D. Roosevelta a Theodora Roosevelta, zjistíme, že oba prezidenti kromě stejného příjmení byli velice odlišní a to i z politického hlediska. Rozdíly lze nalézt v jejich chování také při veřejných vystupováních. Při genealogickém pátrání bylo zjištěno, že Theodore Roosevelt byl Franklinovým vzdáleným bratrancem. Theodorův mladší bratr Elliott byl totiž otcem Eleanor Rooseveltové, která byla Franklinovou manželkou. Rodová linie Rooseveltů byla rozdělena na dva klany. Theodore Roosevelt patřil do klanu Rooseveltů z Oyster Bay. Ti se tradičně hlásili ke straně republikánů. Naproti tomu klan Rooseveltů z Hyde Parku, ze kterého pocházel Franklin, patřil ke straně demokratů.²⁰ Bohužel pro Franklina Delana Roosevelta demokraté v jeho rodném státě byli pevně spojeni s politickým spolkem Tammany Hall, jež bylo považováno za velice zkorumpované politické sdružení, kde obchodování s hlasy voličů či veřejných úřadů a korupce byla na denním pořádku.²¹

¹⁷ J. BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983, s. 19-20.

¹⁸ T. Roosevelt se z pozice newyorského guvernéra stal kandidátem na viceprezidenta. Odtud pak Theodor roku 1901 směřoval na post amerického prezidenta. STANISLAV BUDÍN, *F. D. Roosevelt*, Praha 1965, s. 12-13.

¹⁹ N. BLUNDELL, *Franklin*, Praha 1997, s. 10-11.

²⁰ J. M. BURNS, *Roosevelt*, New York 2012, s. 51-52.

²¹ N. BLUNDELL, *Franklin*, Praha 1997, s. 12.

Franklin D. Roosevelt rozhodně nesympatizoval s hnutím Tammany Hall a chtěl s ním skoncovat. V roce 1910 dostal šanci kandidovat do senátu státu New York. Problémem však bylo, že v tomto volebním obvodu tradičně vítězili republikáni. I přesto se Roosevelt této šance chopil a přijal nabídku kandidatury.²² Na svou dobu měl pokrokový program. Svůj volební program prozíravě zaměřil na potřeby a zájmy farmářů. Ti tvořili většinu obyvatel v určitém volebním obvodu. Jeho program měl velice pozitivní vliv na voliče, protože v senátních volbách o neuvěřitelných jeden tisíc hlasů porazil svůj republikánský protějšek. Hned v prvním funkčním období měl F. D. Roosevelt ambiciózní plán vytvořit ve straně frakci a postavit se proti sdružení Tammany Hall. Kromě toho se snažil v senátu prosazovat zákony chránící přírodu a omezující lov zvěře s rybolovem díky svému kladnému vztahu k životnímu prostředí. Po prvním politickém vítězství se rodina Rooseveltových přestěhovala do města Albany. Jedním z hlavních důvodů jistě bylo to, že jako hlavní město státu New York zde sídlil senát. V Albany pak Rooseveltovým přišlo na svět čtvrté dítě.²³

Myšlenkami na vytvoření frakce proti Tammany Hall si Franklin Delano Roosevelt zavřel cestu pro prezidentskou kandidaturu toho roku. Byl vyškrtnut z účastníků na stranickém konventu, avšak F. D. Roosevelt se nevzdával a z vlastních financí si účast na konventu zajistil. Měl tak šanci získat hlasy pro Woodrowa Wilsona (1856-1924), tehdejšího guvernéra New Jersey. A to se nakonec i povedlo, když byl W. Wilson nominován z řad demokratů na prezidenta. Následné prezidentské volby pak skutečně vyhrál dřívější guvernér W. Wilson a demokraté tak mohli slavit návrat k prezidentskému kormidlu. V senátorských volbách roku 1912 měl F. D. Roosevelt štěstí a většina voličů byla pro jeho pokračování v senátu. Navíc se mu ani do cesty nepostavila Tammany Hall.²⁴ Po Wilsonově vítězství v prezidentských volbách byl Franklin D. Roosevelt v březnu 1913 jmenován do funkce náměstka ministerstva námořnictva, nikoliv do úřadu celního revizora v newyorském přístavu, jak očekával. Rooseveltovi se také na podzim 1913 přestěhovali do nového domu ve Washingtonu, který patřil sestře Theodora Roosevelta.²⁵

Funkci na ministerstvu námořnictva přijal s nadšením, jelikož již v mládí projevoval zájem o námořní plavbu. Ještě předtím se ale musel vzdát postu senátora

²² R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 23.

²³ J. M. BURNS, *Roosevelt*, New York 2012, s. 58-61.

²⁴ S. BUDÍN, *F. D. Roosevelt*, Praha 1965, s. 25-28.

²⁵ N. BLUNDELL, *Franklin*, Praha 1997, s. 13.

v New Yorku. Zajímavostí je, že se opět jedná o paralelu k Theodoru Rooseveltovi, jenž byl ve funkci náměstka ministerstva námořnictva v 90. letech 19. století. Na pozici náměstka se snažil prosadit své mladé imperialistické myšlenky. Prosazoval všeobecné posílení námořních sil. Požadavků bylo ale mnohem víc. Kritizoval nedostatečnou ochranu amerických obchodních lodí. Národní obranu Spojených států chtěl rozšířit na celou západní polokouli. Nebál se ani zpochybnit technický stav válečného námořnictva a také odbornou znalost velitelů válečného námořnictva. V této době totiž v námořnictvu končila celá řada bývalých zločinců.²⁶

Roosevelt působil na ministerstvu v letech 1913-1920, tedy v době, kdy zuřila v Evropě takzvaná Velká válka. Najednou tak stál uprostřed všeho politického dění. V roce 1918 rovněž navštívil Londýn, Paříž ale i západní frontu. V říjnu téhož roku obratem zažádal u prezidenta W. Wilsona své přeřazení do vojenské aktivní služby. Tou dobou už ale válka v Evropě šla ke svému konci a o měsíc později byla ukončena definitivně. Navíc W. Wilson Rooseveltovu žádost zamítnul.²⁷

Na pozici náměstka působil Franklin D. Roosevelt velice jistě a ze všech stran se na něj hrnuly jenom samé kladné ohlasy. Proto z něj demokraté ve straně roku 1920 udělali kandidáta na viceprezidenta. Když demokraté nedostali do Bílého domu svého prezidentského kandidáta v roce 1920, nebyl Franklin D. Roosevelt nikterak zarmoucen. Otevřela se mu totiž cesta v podnikatelských aktivitách a stal se viceprezidentem záruční společnosti. S podnikáním přišlo i rozšíření jeho majetku. Pak ho ale zasáhla obrna, která výrazně změnila jeho dosavadní bytí.²⁸

Během rodinné dovolené na ostrově Campobello v Kanadě F. D. Roosevelt dne 10. srpna 1921 náhle onemocněl. Dostal zimnici, horečku a dokonce ztrácel cit v končetinách. Šlo o příznaky typické pro obrnu. V době, kdy u F. D. Roosevelta propukla nemoc, byla u dospělých velice vzácná. Je tedy neuvěřitelná náhoda, že postihla zrovna budoucího amerického prezidenta. Byl navštěvován tamějšími doktory, ale dobré zprávy nepřicházely. Po devíti dnech Franklin necítil nic od krku dolů a 25. srpna mu lékař v Bostonu diagnostikoval obrnu. S odstupem času získal cit do rukou zpět, nikoliv však

²⁶ J. BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983, s. 29.

²⁷ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 23-24.

²⁸ J. BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983, s. 30.

do nohou. Psychicky to Franklina nepoložilo a chtěl se nadále věnovat své politické kariéře. Nikdy nepopřel, že trpí obrnou.²⁹ Na druhou stranu se nenazýval její obětí.³⁰

Ochrnutí dolních končetin bylo pro F. D. Roosevelta velkým zásahem do každodenních rutinních procesů. Budoucí prezident učinil správné rozhodnutí, když neuposlechl rad své matky o odchodu z politiky, neboť by dožil v ústraní jako invalida. Franklin se ale k paralýze postavil s nezdolností a odhodláním. Nezbytnou se však pro něj stala nepřetržitá pomoc. Nicméně i přes určité nesnáze F. D. Roosevelt zvládal plnit denní úkoly, i když začátky pro něj nebyly vůbec snadné. Jeho manželka Eleanor později prozradila, že některé části léčby pro něj byly jako mučením, ale vykonával je bez náznaku stížnosti. Půl roku zkoušel používat berle. Avšak poté se raději vrátil k invalidnímu vozíku. Rovněž rád navštěvoval letovisko ve Warm Springs na jihu Atlanty, kde pilně trénoval chůzi v termálních bazénech. Když došlo na jeho veřejná vystoupení, snažil se působit tak, aby jeho problémy s pohyblivostí nebyly očividné. Franklin D. Roosevelt také požadoval, aby nebyl fotografován a natáčen v nevhodných pozicích jako například při vystupování z vozidla. A je překvapením, že novináři mu v tomto ohledu mnohdy vyšli vstříc. Důležité bylo, že F. D. Roosevelt umožnil bojovat s nemocí i ostatním lidem. Roku 1938 Roosevelt založil Národní nadaci pro dětskou obrnu zaměřenou na nalezení léku proti obrně a na pomoc pacientům.³¹

Rooseveltovi přátelé a rodina mu byli velikou oporou a nakonec ho podnítili ke kandidatuře za demokrata na post guvernéra státu New York. A v roce 1928 Franklin D. Roosevelt tuto kandidaturu s těsným náskokem vyhrál.³² V době před velkým hospodářským krachem hledali zaměstnaní lidé podporu na nejvyšších postech. Naštěstí pro ně měl F. D. Roosevelt již v této době už sociální citění a snažil prosadit zavedení pojištění v nezaměstnanosti a snížení cen elektřiny odběratelům. Současně s tím zavedl úřad zřizující nová pracovní místa. Rooseveltovi příznivci i odpůrci se tak shodují na tom, že starost a péče o bližního mu opravdu nechyběla: „*Jeho slabost a ochota ke kompromisům jsou dlouho známy – stejně jako osobní kouzlo a bezúhonnost.*“ To, že F. D. Roosevelt podnikal s kompromisy správné kroky, se ukázalo v roce 1930, kdy jej občané státu New York s jasnou převahou znovu zvolili svým guvernérem. Není tedy překvapením, že členové Demokratické strany začali vnímat Rooseveltův potenciál a

²⁹ Robert DORFMAN, Smiling through a personal apocalypse, American History 52, 2017, s. 53-55.

³⁰ Do roku 1894 se obrna v USA ve velké míře nevyskytovala. Až v létě 1916 propukla vlna obrny v New Yorku. Ta zabíjela nejčastěji děti do věku čtyř let.

³¹ R. DORFMAN, Smiling, American History 52, 2017, s. 57-59.

³² R. UNDERHILL, The Rise, New York 2012, s. 24.

dokonce o něm uvažovali jako o kandidátovi na amerického prezidenta. Obrna mu sice dala pohybový handicap, ale jeho mozek a elán zůstaly neporušeny, což si demokratičtí předáci dobře uvědomovali. Co se týče Franklinových kvalit, které prokazoval již na ministerstvu námořnictva, patřily mezi ně dobrá orientace v lokálních poměrech i v hlavním městě, dobré řečnické schopnosti, kladný vztah k veřejnosti, dobré rodinné zázemí a především jasná vize budoucnosti USA.³³

Jistou pikantnost představuje Franklinův milostný život a především jeho dlouholetý vztah s Lucy Mercerovou, osobní tajemnicí jeho ženy Eleanor. Franklin poznal Lucy a zamiloval se do ní v době, kdy byl ve funkci náměstka ministra pro námořnictvo. Po letech zatajování nakonec Franklin vztah s Lucy raději ukončil. Obával se, že by skandál pošpinil jeho politickou kariéru a utnul všechny jeho velké sny. Avšak vztah nebyl přerušen nadobro.³⁴

Když Roosevelt v roce 1929 přihlížel tomu, jak vypuká Velká hospodářská krize, rozhodl ucházet se o pozici amerického prezidenta. Jedině tak se dala změnit nuzná sociální situace. Proto v lednu 1932 veřejně oznámil svojí účast na primárních volbách Demokratické strany v Severní Dakotě.³⁵

1.3 První dvě prezidentská období

F. D. Roosevelt měl cestu do prezidentského křesla jasně promyšlenou. Důležitým faktorem bylo oslovení několika reportérů, profesorů a ekonomů, aby pomohli Franklinovi realizovat jeho sen. Shromáždil tak kolem své osoby skupinu poradců, kterou noviny nazvaly „mozkový trust“. Dále využil svých organizačních schopností a ujal se zorganizování volebního sjezdu demokratů. Úsilí se Rooseveltovi vyplatilo a po čtyřech kolech hlasování byl z řad demokratů prohlášen za prezidentského kandidáta. Předáky ve vlastní straně si již naklonil. Teď bylo třeba rozjet prezidentskou kampaň v celých Spojených státech amerických. A Roosevelt kvůli tomu zavítal i do těch nejzapadlejších míst. Jeho soupeřem o post prezidenta byl dosavadní prezident a republikán Herbert Hoover (1874-1964). Není žádným tajemstvím, že tehdejší kritika Roosevelta opravdu nešetřila. Roosevelt však zůstal prozíravým a dobře si uvědomoval, že je třeba zrušit prohibici, která obyčejným lidem nijak nepomáhala. Ve své kampani tedy sliboval, že s prohibicí nadobro skončí.³⁶

³³ N. BLUNDELL, Franklin, Praha 1997, s. 20-22.

³⁴ Tamtéž, s. 24.

³⁵ R. UNDERHILL, The Rise, New York 2012, s. 13.

³⁶ N. BLUNDELL, Franklin, Praha 1997, s. 26-29.

Pak přišel osudný listopad 1932 a americkému lidu se už nelíbila Hooverova politika spoléhání na sebe sama. Byla totiž v boji s hospodářskou krizí neúčinná. Proto si Američané v listopadu zvolili za svého 32. prezidenta Franklina Delana Roosevelta. Ten oproti Hooverově nečinnosti sliboval řadu velkých změn. Inaugurován pak byl v březnu 1933.³⁷ F. D. Roosevelt si dobře uvědomoval vážnost hospodářské krize, a proto začal jednat už od března, kdy se snažil postavit Ameriku zpět na nohy. Toho chtěl docílit pomocí programu obnovy ekonomiky, který později dostal označení *New Deal*, neboli česky *Nový úděl*. Pokud chtěl mít Franklin D. Roosevelt opravdu účinný vliv na veřejnost nemohl opomenout rozhlas. Zavedl tedy na domácí půdě takzvané *Hovory u krbu*, kdy v rozhlase promlouval k celému národu a mohl si zde obhájit nově zavedená opatření.³⁸

Rooseveltovo první funkční období se v roce 1936 blížilo ke svému konci a nutno podotknout, že toto období bylo poznamenáno vlnou kritiky. Ani chvíli však neváhal a rozhodl se kandidovat na post prezidenta podruhé. Náročná volební kampaň se v listopadu 1936 ukázala jako prospěšná. F. D. Roosevelt svému protikandidátovi Alfu Landonovi nedal sebemenší šanci a jasně zvítězil. Nyní se však mnohem častěji ozývaly hlasy Rooseveltových odpůrců, zejména pak ti konzervativní. Prvním politickým nezdarem a zároveň vadou na kráse jinak úspěšné politiky byl pokus o dosazení nových soudců do Nejvyššího soudu, kteří zrušili několik jeho výnosů. F. D. Rooseveltovi se povedlo problém hospodářské krize zmenšit, ale stále přetrvával.³⁹ Kromě toho musel po druhém vítězství v prezidentských volbách nadále bojovat s hospodářskou krizí. Současně si však správně uvědomoval, jaké nebezpečí představují jednotliví diktátoři a to především v Evropě. Poprvé upozornil na rostoucí nebezpečí konfliktu a ohrožení demokracie v Chicagu dne 5. října 1937 v tzv. karanténní řeči. Značnou kritiku za projev dávali najevo především izolacionisté. Ti tvrdili, že se jedná o vměšování se do světových záležitostí.⁴⁰

Na konci 30. let byla hrozba světové války stále reálnější. F. D. Roosevelt prozatím rozhodně neměl v plánu zasahovat do evropských záležitostí, jelikož by to Spojené státy stálo nemálo lidských životů. Tehdy ještě Spojené státy zůstávaly v pozici „*dobrého souseda*“ a navazovaly kontakty se státy Latinské Ameriky. Jednou ze složek, na které F. D. Roosevelt lpěl, byla domácí obranyschopnost před útokem zvenčí.

³⁷ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 25-26.

³⁸ N. BLUNDELL, *Franklin*, Praha 1997, s. 30-32.

³⁹ Tamtéž, s. 38-40.

⁴⁰ Henry KISSINGER, *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, Praha 1997, s. 385-386.

Především díky Rooseveltovým sympatiím k americkému námořnictvu disponovaly Spojené státy před blížící se světovou válkou opravdu silnou armádou.⁴¹

Jeho politiku na mezinárodní scéně ve 30. letech charakterizovaly zákony o neutralitě poprvé vydány v roce 1935. Franklin D. Roosevelt se snažil zachovávat neutralitu Spojených států na mezinárodním jevišti. I přesto se postupně vedl sblížovací politiku se státy, které se v budoucnu měli postavit světovým agresorům. Z Rooseveltova mínění je jasné, že totalitní režim v Třetí říši se mu vůbec nezamlouval a nacismus tak považoval za hrozbu pro lidstvo, kterou je třeba oddělit a zlikvidovat. V průběhu roku 1939 začaly produkovat továrny tak velké množství vojenských výrobků, že to Ameriku postupně vyléčilo od Velké hospodářské krize.⁴²

F. D. Roosevelt se snažil v mezinárodní politice držet v mezích zákonů o neutralitě. Přesto se jeho myšlenky v hlavě ubíraly zcela opačným směrem. V lednu 1939 Roosevelt již veřejně pojmenoval mocenský trojlístek Německo – Itálie – Japonsko jako agresory. V dubnu 1939 Roosevelt často hovořil o otázce národní bezpečnosti a opětovně upozorňoval na rostoucí nebezpečí. Přitom tvrdil, že agresivní postup proti teritoriálně malým zemím ohrožuje celkově bezpečí samotných Američanů.⁴³ Ani vypuknutí války v Evropě nepřinutilo Roosevelta učinit radikální kroky. Jakožto americký prezident tehdy oznámil lidu, že Spojené státy budou pokračovat v neutrální politice. Zároveň se však blížily účasti ve válce, jak naznačil F. D. Roosevelt v červnu 1940 v projevu na univerzitě ve Virginii. Nicméně americký lid stále nebyl ochoten bojovat ve válce na cizím kontinentu.⁴⁴

Vstup USA do války pomohl oddálit i Charles Lindbergh. Proslavil se prvním sólovým letem přes Atlantický oceán, avšak značně neoblíben byl právě u amerického prezidenta a to díky doslova pacifistickému projevu v rozhlasu, kde vyzdvihl nedozírné následky vstupu do války. Ukázalo se, že převážná většina Američanů s Lindberghovým projevem souhlasilo, což Rooseveltovy plány zmařilo ještě víc. Roosevelta zachvátily vlny vzteku a v důsledku toho připravil pro amerického pilota tvrdou odvetu. Nastartoval doslova kampaň, kdy Lindbergha nařknul ze sympatizování s myšlenkami nacizmu. Úředníci začali zběsile kontrolovat jeho daňová přiznání a navíc byl vyhozen ze seznamů letců v záloze.⁴⁵

⁴¹ Patrick RENSCHAW, Franklin D. Roosevelt, London 2004, s. 207-208.

⁴² N. BLUNDELL, Franklin, Praha 1997, s. 46-52.

⁴³ H. KISSINGER, Umění diplomacie, Praha 1997, s. 390.

⁴⁴ R. UNDERHILL, The Rise, New York 2012, s. 53-54.

⁴⁵ N. BLUNDELL, Franklin, Praha 1997, s. 55-60.

Jako další problém pro USA na mezinárodní scéně se kromě Evropy začalo ukazovat císařské Japonsko a jeho expanzivní politika. V září 1940 se problém změnil ve skutečnost, když se Japonsko přidalo k Itálii a Německu mezi státy Osy. Roosevelt to komentoval slovy: „*Od nynějška existuje jediná válka. Demokracie na celém světě se musejí sjednotit proti společnému nebezpečí.*“ Ještě v roce 1940 spustil F. D. Roosevelt již třetí volební kampaň na prezidenta USA. Jeho soupeř, republikán Wendell Willkie, sehrál spíše vedlejší roli. Roosevelt to u voličů vyhrál na plné čáře. V květnu 1941 přerušil jakékoliv kontakty s evropskými státy, jež podléhaly státům Osy, a ve Spojených státech vyhlásil stav ohrožení. Stále měl však ruce svázané americkým izolacionismem. Takže nějaké vážnější kroky zatím nepřipadaly v úvahu.⁴⁶

1.4 Válečné roky a závěr života

Do roku 1941 byl F. D. Roosevelt jeden z mála Američanů, kteří se chtěli zapojit do války. Pak ale všechno změnila tragédie ze dne 7. prosince 1941. Japonská letadla bombardující havajský přístav dokonale změnila postoj Američanů k dosavadnímu světovému konfliktu. Ze dne na den tak americký národ změnil touhu po izolacionismu za touhu po odplatě. Druhý den už pronášel Franklin D. Roosevelt proslov v Kongresu. Po něm byla vyhlášena válka Japonsku. F. D. Roosevelt v té době vedl nejprůmyslovější stát světa. S tím přišel i nárůst pracovních povinností. Počet cigaret, které za den vykouřil, se zvyšoval. To mělo za následek kornatění tepen a s tím související slábnoucí srdeční výkonnost. Energie Rooseveltovi pomalu docházela, ale to nikdy nikomu nepřiznal, ani svému osobnímu lékaři. Americká veřejnost například vůbec netušila, že trpěl arteriosklerózou. Navzdory zhoršující se tělesné kondici jeho mozek a genialita ovlivněny nebyly a mohl tak vést Spojené státy.⁴⁷

Na začátku roku 1942 už F. D. Roosevelt věděl, že díky průmyslové produkci Spojené státy dříve nebo později své protivníky porazí. Velkou zásluhu na tom také měla Rooseveltova prozíravá volba vojenských velitelů. Důstojníci jako Dwight Eisenhower, George Marshall a Chester Nimitz byli ve svých funkcích velice schopnými veliteli. Ve válečné době musel F. D. Roosevelt pracovat usilovněji, než kdy předtím. Povinnosti prezidenta se na něj hrnuly ze všech stran. Proto také měl na celodenním programu různé schůzky a porady. Na odpočinek mu moc času nezbývalo a běžně usínal až pozdě v noci. Není tedy divu, že mnoho lidí v něm vidělo jakýsi symbol svobody a spravedlnosti. Jeho

⁴⁶ Tamtéž, s. 60-62.

⁴⁷ P. RENSHAW, Franklin D. Roosevelt, London 2004, s. 217-218.

pracovní úsilí se však podepsalo na jeho zdravotním stavu.⁴⁸ Jak se válka blížila k vítěznému konci, myslel už Roosevelt na celosvětové uspořádání. Došel k názoru, že je třeba vytvořit dohlížecí orgán, který bude úspěšně bránit celosvětový mír. Byly to první myšlenky na vznik OSN, jež měla nahradit neúspěšnou Společnost národů.⁴⁹

V průběhu války Roosevelt navštívil několik konferencí. Na nich se setkal s hlavami států, které byly na straně Spojenců. Hlavními tématy k diskuzi bylo nastolení světového míru, a jak bude svět vypadat po nejkrvavějším konfliktu v dějinách lidstva. Začalo to konferencí v Casablance, kde se setkal s britským premiérem Winstonem Churchillem. Ti dva se poté sešli na konferencích v Quebecu a Káhiře. V Teheránu se k nim na setkání připojil i Josif Vissarionovič Stalin (1878-1953). A byl to právě on, kdo se v Teheránu neztotožňoval s názory amerického prezidenta.⁵⁰

Rok 1944 byl pro F. D. Roosevelta opravdu výjimečným. Pomineme-li úspěchy Spojenců na bitevním poli, povedlo se Franklinu D. Rooseveltovi najít podporu u většiny Američanů a 7. listopadu 1944 byl počtvrté za sebou zvolen do funkce prezidenta USA. V prezidentských volbách se mu tentokrát postavil republikánský kandidát Thomas E. Dewey. Roky náročné práce se Rooseveltovi nyní vyplatily a Američané se nebáli mu počtvrté vložit důvěru. A podporu měl Roosevelt i na bojištích mezi vojáky, kteří ho volili přímo na frontě.⁵¹

S ohledem na usilovnou práci prezidenta se však zhoršoval jeho zdravotní stav. V únoru 1945 zbývalo do konce války už jen pár měsíců. Zástupci Velké trojky se tehdy sešli na Krymu ve městě Jalta. Na programu bylo opět poválečné uspořádání světa. Roosevelt sázel na to, že konference v Jaltě bude jeho velkolepým zahraničním triumfem. Triumf se však změnil v katastrofu. Očividným problémem byla přehnaná důvěra F. D. Roosevelta ve Stalinovy sliby. Americký prezident naivně věřil faktu, že J. V. Stalin touží po stejném poválečném uspořádání Evropy. Odborníci jeho naivitu většinou omlouvají špatným zdravotním stavem muže těsně před zhroucením. F. D. Roosevelt navíc svou chybu korunoval svými ústupky vůči sovětskému diktátorovi. Na druhou stranu potřeboval sovětskou pomoc při dobývání Japonci okupovaných oblastí na Dálném východě.⁵²

⁴⁸ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 181-182.

⁴⁹ Jeffrey W. COKER, *Franklin D. Roosevelt. A biography*, Westport 2005, s. 152.

⁵⁰ N. BLUNDELL, *Franklin*, Praha 1997, s. 68-80.

⁵¹ J. W. COKER, *Franklin D. Roosevelt. A biography*, Westport 2005, s. 146-147.

⁵² N. BLUNDELL, *Franklin*, Praha 1997, s. 82-88.

Pro Roosevelta nebylo jeho vlastní zdraví nikdy na prvním místě. V dubnu 1945 se měl ve Warm Springs léčit z infekce nosních dutin. F. D. Roosevelt zde měl rezort pojmenovaný „*Malý Bílý dům*“. Bylo 12. dubna, když se nechal již po několikáté zportrétovat. Poté odcházel na oběd a stěžoval si jedné ze sestřenic na velkou bolest hlavy. Krátce po půl čtvrté odpoledne americký prezident vydechnul naposledy. Zemřel dne 12. dubna kolem půl čtvrté odpoledne v 63 letech na krvácení do mozku. Krvácení způsobila arterioskleróza, která ho pronásledovala již několik let. Samotného konce války a porážení nepřátelských mocností Osy, proti kterým každý den pilně bojoval, se tedy nedožil. Nacistické Německo se vzdalo o čtyři týdny později. Japonsko kapitulovalo až na začátku září 1945.⁵³ Když prezident F. D. Roosevelt odešel, truchlil pro něj celý americký národ. Rooseveltova snaha nastolit po válce období stálého míru byla bez úspěšného konce. Namísto toho přišla velice neklidná doba, která se později přetransformovala v boj dvou supervelmocí dnes nazývaný studená válka. Ovšem jeho plány a cíle Organizace spojených národů se povedlo zrealizovat. A dokonce toto uskupení mělo větší efektivitu než meziválečná Společnost národů.⁵⁴

Den po Rooseveltově smrti, 13. dubna 1945, vyrazil na trať vlak, jenž vezl prezidentovo tělo na jeho poslední cestě po Spojených státech. Manželka Eleanor, která ve smutečním vlaku doprovázela tělo svého muže, přiznala, že byla zaskočena davu lidí stojících podél trati. Loajalitu lidí svému prezidentovi si uvědomila až po jeho smrti. Také britský premiér Winston Churchill uctil památku svého dobrého přítele a to projevem v Dolní sněmovně, kde pronesl: „*Nám zbývá už jen říci, že ve Franklinu Delano Rooseveltovi nám zemřel největší americký přítel, jakého jsme kdy měli, a nejvýznamnější zastávce svobody, který kdy poskytl pomoc a útěchu Nového světa světu Starému.*“⁵⁵ I tento velký státník měl ale negativní vlastnosti a Franklin D. Roosevelt prý dokázal být bezohledný až cynický.⁵⁶ Historik Nigel Blundell v biografii o prezidentovi jmenuje negativní vlastnosti jako sobeckost, prodejnost či občasná absence oddanosti. Na druhou stranu ho bezpochyby vnímá jako jednoho z předních mužů svobodného světa proti totalitním silám. Websterova biografická encyklopedie zase například vyzdvihla všechna

⁵³ J. W. COKER, Franklin D. Roosevelt. A biography, Westport 2005, s. 154-155.

⁵⁴ N. BLUNDELL, Franklin, Praha 1997, s. 90-92.

⁵⁵ Tamtéž, s. 4-5.

⁵⁶ H. KISSINGER, Umění diplomacie, Praha 1997, s. 377.

jeho „nej“: „*nejobdivovanějšího a snad i nejmilovanějšího, ale také nejnenáviděnějšího a nejobávanějšího prezidenta americké historie.*“⁵⁷

2 Domácí politika Franklina D. Roosevelta ve 30. letech, přesněji politika Nového údělu

Když se F. D. Roosevelt dozvěděl, že byl vybrán stranickými kolegy jako kandidát na prezidenta, okamžitě se objevil na sjezdu strany. Na setkání demokratů probíral, na co se chce jako případný prezident zaměřit. Roosevelt měl vždy sympatie k obyčejným lidem a na ně chtěl ve své kampani cílit. Dle jeho tvrzení republikáni vrstvu prostých lidí opomenuli. Dále slíbil, že zakročí proti bídě, která panovala v důsledku hospodářské krize. V tomto ohledu se tím nástrojem měl stát *New Deal*, v českém překladu Nový úděl. Dvě slova, která byla silně spjata s Rooseveltovou domácí politikou ve 30. letech. Ve svých volebních proslovech rozhodně nešetřil kritikou národního hospodářství: „*Dvě třetiny amerického průmyslu jsou soustředěny v rukou několika set společností, které ve skutečnosti kontroluje pět lidí. Více než polovina úspor lidu je investována do akcií těchto společností, s nimiž se hazarduje na burzách. Méně než tři tucty soukromých bank a burzovních agentů řídí celý americký peněžní kapitál... A milióny a milióny Američanů jsou bez práce, odkázány na dobročinnou pomoc.*“⁵⁸ Jeho řešení ekonomického problému už ale tak jasné nebylo. Když došlo na volby v listopadu 1932, Roosevelt v nich vyhrál velkou většinou hlasů. Do svého úřadu pak nastoupil 4. března 1933 a hospodářství USA na tom bylo opravdu mizerně.⁵⁹ O Rooseveltově inauguraci jeden z reportérů napsal, že lidé byli „*tišší jako skupina truchlících kolem hrobu.*“⁶⁰

2.1 Vítězné prezidentské volby 1932 a přípravy Nového údělu

Onoho 4. března 1933 se shromáždil dav lidí před Kapitolem USA ve Washingtonu DC, aby sledoval inauguraci nového prezidenta. Nový prezident Franklin D. Roosevelt se obrátil k poslouchajícím Američanům s upřímnými a pravdivými slovy. Hned na úvod se vyjádřil k hluboké hospodářské krizi, která byla současným největším problémem pro Spojené státy. Snažil se lehce uklidnit vážnou situaci. Proto také použil větu, jež se stala později slavným citátem: „*Samotný strach je jedinou věcí, které by se Američané měli*

⁵⁷ N. BLUNDELL, Franklin, Praha 1997, s. 92.

⁵⁸ S. BUDÍN, F. D. Roosevelt, Praha 1965, s. 56-57.

⁵⁹ R. UNDERHILL, The Rise, New York 2012, s. 26.

⁶⁰ Adam COHEN, The First 100 Days, Time 173, 2009, s. 32.

obávat. “ V další větě nabádal americký lid, aby v těchto těžkých dnech důvěřoval své vládě. V další části proslovu kritizoval bezohlednou činnost lidí na burzách a v bankách. Tuto kritiku později rozvedl v dalších řádcích. Kládł především důraz na upřednostnění společenských hodnot před peněžním ziskem a také upřednostňoval radost z vykonané práce před honbou za obrovskými zisky. Následně neopomenul zdůraznit, že je třeba ihned jednat. Za hlavní cíl si kládł poskytnout práci lidem a tuto práci musela poskytnout sama vláda. Už zde dokonce navrhnul ekonomické plánování a státní dohled nad bankami, veřejnými službami a investicemi. Následně vyzval Kongres ke zvláštnímu zasedání, kde by se stanovily konkrétní opatření pro plánování a státní dohled.⁶¹

F. D. Roosevelt se v projevu vyjádřil i k mezinárodnímu obchodu, který označil za druhotný, neboť nejprve bude zapotřebí vytvořit zdravou národní ekonomiku. Zároveň však prohlásil, že v mezinárodních vztazích chce vést politiku tzv. „*dobrého sousedství*“, což mělo později velký vliv na vývoj v zahraničních vztazích. F. D. Roosevelt považoval ústavní systém USA jako nejvýkonnější politické zřízení moderního světa, jelikož již překonal několik vnitrostátních krizí i zahraniční války. Zároveň ale zmínil, že vážná situace si může žádat dočasné oprostění od běžných postupů veřejné činnosti. Franklin D. Roosevelt sám sebe viděl jako nástroj, který byl vybrán lidem a slíbil, že vrátí občanům chybějící odvalu a důvěru. V samotném závěru pak skončil prosbou Boha o požehnání v těchto těžkých časech, což jistě zapůsobilo nejen na věřící občany v davu.⁶² Rooseveltův první inaugurační projev sklízел nadšení nejen ze strany voličů, ale i ze strany kritiky. Podle dobových hodnocení skvěle skloubil optimismus, povzbuzení i případná řešení. Povedlo se mu povznést ducha amerického národu.⁶³

Přitom ke zrealizování Nového údeľu nemuselo vůbec dojít. Dne 15. února 1933 Franklin D. Roosevelt vystupoval před obrovským shromážděním v Miami na Floridě. Jakýsi anarchista italského původu tehdy na třiadvacátého prezidenta vystřelil z revolveru. F. D. Roosevelt měl toho dne neobyčejnou dávku štěstí, jelikož žena stojící vedle anarchisty do něj vrazila a střela tak místo prezidenta zasáhla starostu Chicaga Antonína Čermáka.⁶⁴ Ten následkům zranění v nemocnici podlehl.⁶⁵

⁶¹ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 13, file 610.

⁶² Tamtéž, file 610.

⁶³ A. COHEN, *The First 100 Days*, Time 173, 2009, s. 32.

⁶⁴ Antonín Čermák (1873-1933) byl americký politik s českými kořeny. Ve funkci starosty Chicaga působil tři roky.

⁶⁵ P. RENSHAW, *Franklin D. Roosevelt*, London 2004, s. 142.

Závod o post prezidenta USA skončil. Podle slov prezidenta a současně poraženého prezidentského kandidáta Herberta Hoovera nebyly volby z roku 1932 soutěží mezi dvěma muži, nýbrž soutěží mezi dvěma vládními filozofiemi. Hoover důvěřoval malé vládě a svobodnému neregulovanému trhu. V době hluboké počáteční hospodářské krize se H. Hoover snažil najít odpovědi ve volném kapitalismu a soukromé dobročinnosti. F. D. Roosevelt naopak trval na tom, že když si lidé nemohou pomoci sami, musí do toho vstoupit vláda. Avšak ne jako dobročinný činitel ale jako sociální povinnost. Slíbil tak Američanům program změn pod jménem *New Deal*, ačkoliv jeho podoba byla dosti neurčitá. F. D. Roosevelt byl srdcem pragmatik. Během kampaně slíbil, že bude reagovat na krizi s odvážnými a trvalými experimenty. Zároveň však byl otevřený všem nápadům, které by mohly fungovat.⁶⁶

Týden, jenž následoval po inauguraci, mu téměř 500 000 Američanů napsalo do Bílého domu, aby mu tím vyjádřilo souhlas a podporu. Avšak už pár hodin po inauguraci 4. března nechal Roosevelt svolat poradce do své kanceláře v Bílém domě. Hlavním smyslem tohoto pohotového jednání bylo, aby se jeho tým poradců okamžitě pustil do likvidování krize. Rooseveltův tým poradců uspěl skvěle. V příštích oněch slavných sto dnech⁶⁷ se jeho administrativa zasloužila prostřednictvím Kongresu o 15 hlavních návrhů zákona. Tato perioda byla dobou nejintenzivnější zákonodárné činnosti Kongresu.⁶⁸

Franklin D. Roosevelt se svými poradci započal horečnatý boj, aby přeorganizoval americkou vládu a postavil ekonomiku Spojených států amerických zpět na nohy. Počátkem března 1933 se Spojené státy nacházely v nejhlubší fázi krize. Akciový trh od roku 1929 klesl o 85 % a téměř jedna čtvrtina pracujících se najednou ocitla bez zaměstnání. Ve městech nezaměstnaní stáli fronty na polévku a chleba. Na venkově dokonce farmáři volali po revoluci.⁶⁹ Ještě v březnu došlo k bankrotu několika amerických bank. Lidé se snažili zachránit své úspory a vybírali z nich své peníze. Zemi zachvátila panika a bankrotovaly další banky. Nový prezident se musel ihned po inauguraci pustit do práce. Ze všeho nejdůležitější bylo začít prostě jednat. Nečinnost republikánů, kteří byli předtím u kormidla, krizi vůbec nezmírnila. F. D. Roosevelt byl odhodlán zasáhnout i v případě, že Kongres nebude spolupracovat a nebude chtít zavést jeho opatření.⁷⁰

⁶⁶ Dexter PERKINS, *The new age of Franklin Roosevelt. 1932-1945*, Chicago 1957, s. 7.

⁶⁷ Ve skutečnosti se jednalo o sto pět dní.

⁶⁸ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 27.

⁶⁹ A. COHEN, *The First 100 Days*, Time 173, 2009, s. 32.

⁷⁰ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 27-28.

Dne 5. března 1933 předložil prezident Roosevelt Kongresu první reformní zákon. Zákon nařizoval ukončení činnosti bank na dobu reformy, zrušení zlatého standardu a devalvaci dolaru. Návrh zákona prošel Kongresem bez větších potíží. Nový zákon především umožňoval ministerstvu financí rozhodovat o znovuotevření bank, pokud prokázaly, že jsou finančně zdravé. A tak sotva týden po inauguraci nového prezidenta byl bankovní systém znovu funkční. „*Během osmi dnů byl zachráněn kapitalismus.*“ jak později prohlásil Raymond Moley, Rooseveltův řečník a blízký pobočník.⁷¹ Po vyřešení bankovní krize byl prezident Roosevelt připraven zahájit samotnou politiku Nového údělu. Plány na reformní zákony získával od mužů a žen ze svého blízkého okruhu pracujících.⁷²

2.2 Politika Nového údělu, především prvních sto dní

Dne 6. března 1933 mluvil prezident poprvé k celému národu ve svých Rozhovorech u krbu. V těchto projevech se snažil Američanům popsat svoje reformní kroky a činy. V následujících třech měsících Kongres uvedl v platnost řadu hospodářských, sociálních i správních zákonů právě na podnět prezidenta. Jednalo se o prvních sto dnů F. D. Roosevelta v prezidentském křesle, které prezidenta velice proslavily. Pokud bychom hledali společný rys těchto reforem, našli bychom znatelné zásahy státu do hospodářství a pokusy o jeho plánování. Někdy byly reformy pouhým experimentem, a tak se buď osvědčily, nebo nikoliv a bylo od nich opuštěno. V některých případech musely reformy čelit kritice konzervativního proudu.⁷³

Ekonomika Spojených států se nakonec sama odrazila ode dna. Rooseveltovy reformy proces ekonomického růstu jenom urychlily. Rozhodně ale nebyly příčinou onoho růstu. Nicméně odstranit neduhy příštích krizí se nedařilo. Opatření, která F. D. Roosevelt zavedl, se uvedla do chodu v prvních dvou prezidentských obdobích. Tedy do vypuknutí války v Evropě. Stanislav Budín v biografii F. D. Roosevelt zmiňuje v podobě seznamu všechny kroky Nového údělu: „..., *zejména státní kontrolu peněžního oběhu, peněžních ústavů a bank, státní intervenci na pomoc drobným podnikatelům a státní záruky a pojištění drobných vkladů v bankách; kontrolu zemědělské výroby, systém státního výkupu přebytečných zemědělských výrobků, bezúročných půjček drobným farmářům, státní dozor nad ochranou půdy, lesů a podzemního bohatství, které dravý a*

⁷¹ Raymond Moley (1886-1975) stál rovněž v čele "*mozkového trustu*", ale později se stal úhlavním kritikem tohoto uskupení.

⁷² A. COHEN, *The First 100 Days*, Time 173, 2009, s. 33.

⁷³ D. PERKINS, *The new age*, Chicago 1957, s. 12-13.

*nekontrolovaný kapitalismus vyčerpával bez ohledu na budoucnost; rozsáhlý systém veřejných prací, které zachránily nezaměstnané před nejhrošími následky krize a umožnily zvelebení země; nouzové a veřejné práce pro nezaměstnanou mládež a pro nezaměstnané kulturní pracovníky, což opět umožnilo široký rozmach kulturního života, jenž skomíral za dřívějšího systému ryzího komercionalismu, dobročinnosti a soukromého mecenášství; velkolepý program regulace řek a stavby přehrad, který umožnil rozsáhlou elektrifikaci země, pomoc zaostalému zemědělství a zprůmyslovění zaostalých krajů a zlomil neomezenou moc elektrárenských trustů; rozsáhlý program sociálního zákonodárství, systém kolektivních smluv, omezení maximální pracovní doby a stanovení minimální mzdy, omezení pracovní doby žen a mládeže, státní prostředkování v pracovních sporech, omezení zaměstnavatelského teroru v závodech, systém pojištění a podpor v nezaměstnanosti.*⁷⁴

Spojené státy americké si tak vyzkoušely pro ně zcela nové postupy. Stát mohl činit zásahy do ekonomiky a sociálních vztahů. Poprvé se rovněž stát staral o spokojenost celého národa. Bylo by velice nerozvážené připsat úspěchy Nového údělu pouze prezidentu Franklinu D. Rooseveltovi. Naléhavé reformy vyžadovaly kvalitní teoretický základ.⁷⁵

Proto prezident disponoval hned několika spolupracovníky a ti tento teoretický podklad dodali. Mezi takové kolegy patřil původně novinář s dobrými organizačními schopnostmi a později ministr vnitra Harold Ickes (1874-1952). Dále sem patřil Henry Wallace (1888-1965) s širokými znalostmi v oblastech amerického farmaření a zemědělství. Proto se také H. Wallace stal ministrem zemědělství. Další významnou postavou v kruhu poradců byla i ministryně práce Francis Perkinsová (1880-1965). Ta intenzivně podporovala F. D. Roosevelta v zavedení programů sociální péče a veřejné práce. Kromě těchto měl Roosevelt ve vládě i několik konzervativců, kteří měli mít větší vliv na Kongres. Jednalo se kupříkladu o ministra zahraničí Cordella Hulla (1871-1955), původně senátora z Tennessee a dále o ministra obchodu Jessieho Jonese (1874-1956) a ministra financí Henryho Morgenthau mladšího (1891-1967). Bezesporu důležitým faktem bylo, že Roosevelt zvládal tuto skupinu lidí správně řídit a manipulovat s ní dle potřeby. To mu zajistilo vypořádání se s opozicí a s propagačními obviněními v tisku.⁷⁶

⁷⁴ S. BUDÍN, F. D. Roosevelt, Praha 1965, s. 60.

⁷⁵ R. UNDERHILL, The Rise, New York 2012, s. 31.

⁷⁶ S. BUDÍN, F. D. Roosevelt, Praha 1965, s. 61.

F. D. Roosevelt také prospěšně využíval mezer v americké ústavě. Ta mu totiž nijak nebránila v zakládání poradních sborů, komisí nebo dokonce úřadů s přechodnými úkoly. Roosevelt tak vzal skupinu znalců na národní hospodářství a vytvořil z nich svůj tzv. „*mozkový trust*“. S tímto označením přišla jako první média. Tento okruh lidí byl důležitou součástí Nového údělu. V prezidentových teoretických zdrojích někteří historici viděli patrný vliv socialismu.⁷⁷ Hlavní myšlenkou mozkového trustu bylo spojit ústřední plánování hospodářství se soukromým podnikáním. To měl být začátek státního kapitalismu.⁷⁸

Projevy Nového údělu v prvních letech v sobě spojovaly ekonomické teorie Keynese, teorii korporativismu a plánované hospodářství. Tato inspirace cizích vzorů a jejich míšení se nejvíce projevila v zákoně NIRA neboli National Industrial Recovery Act. Na takový Federální zákon o ozdravení průmyslu, jak zní zákon v českém jazyce, dohlížel speciální orgán v čele s Hugh Johnsonem (1882-1942), což byl bývalý generál a současný člen mozkového trustu. Legislativa měla ozdravit průmysl tím, že dobrovolně spojovala podnikatele stejných průmyslových odborů. A počet takových sdružení se vyšplhal až na číslo 750. Svazy podnikatelů vytvářely pod dohledem vládního orgánu tzv. „*kodexy poctivé konkurence*“. Kodexy jasně určovaly pravidla podnikatelům. Stanovily maximální objem výroby, dále výši platů, ale také vymezily pracovní doby a omezily odbyt společně s cenami. Úřad řízený Hugh Johnsonem se postupně rozrostl na rozsáhlý byrokratický aparát. Podniky v těchto sdruženích na důkaz toho, že spolupracují s vládou, mohly své produkty označit znakem modrého orla. Podnikatelé, kteří byli součástí sdružení, již nebyli omezováni antitrustovými zákony. Federální zákon o ozdravení průmyslu byl zaveden v červnu 1933 a měl platit po dva roky.⁷⁹

Když už měla platnost zákonu NIRA vypršet, Nejvyšší soud USA ho prohlásil protiústavním. Avšak problémy se v této legislativě objevily už dříve. Hned několik podniků například odmítlo přidat se ke sdružením. Vláda tak najednou neměla prostředky, kterými by donutila tyto vzpurné podnikatele spolupracovat. Johnsonův orgán poté navíc pomohl monopolům zbavit se konkurence v podobě drobných podnikatelů. Velkopodniky tak začaly ovládat jednotlivá sdružení, což samozřejmě neušlo pozornosti slabších kapitalistů a ti se začali bouřit. Snaha o vytvoření

⁷⁷ Tamtéž, s. 62.

⁷⁸ Snaha skloubit kapitalismus s plánováním má své teoretické kořeny od britského ekonoma Johna Maynarda Keynesa (1883-1946) a od fašistického korporativismu.

⁷⁹ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 43-44.

centralizovaného plánování, ale zároveň zachovat kapitalistické vztahy ve výrobě, nakonec selhala.⁸⁰ Názory H. Johnsona a F. D. Roosevelta se začaly rozcházet a později se jejich cesty rozdělily nadobro. O tom svědčí i Johnsonova budoucnost, jelikož se stal novinářem a Rooseveltovým velkým kritikem. Zákon NIRA tak představuje neúspěšný pokus o oživení hospodářství. Na druhou stranu tu zde byly úspěšné reformy, které pozdvihly americkou ekonomiku. Mezi takové se jistě řadí zemědělské zákony.⁸¹

Na naléhání ministra zemědělství Henryho Wallace podpořil F. D. Roosevelt návrh zákona na ulehčení situace v zemědělství. Ceny totiž klesly tak nízko, že se mnoha zemědělcům nevyplatilo pěstovat plodiny. Bylo však zapotřebí najít způsob, jak předcházet přebytkům plodin, které vedly k jejich nízkým cenám. S řešením přišel zákon s názvem Agricultural Adjustment Act (AAA), který poprvé vyzval vládu, aby zaplatila farmářům za nepěstování plodin. Vyjma toho zákon omezil rozlohu osevní plochy i produkci plodin, stanovil pevné výkupní částky a v neposlední řadě poskytl systematickou podporu farmářům, kteří vlastní přebytky z výroby prodávali do státních skladů. Kritici však tento navrhovaný zákon napadali, jelikož se jim zdál příliš radikální. Nicméně Kongres návrh zákona rychle přijal. Do léta 1933 H. Wallace a jeho ministerstvo zemědělství vysílalo kontroly ke stovkám tisíců farmářů, kteří pěstovali pšenici, bavlnu či kukuřici. Reformy v zemědělství účinně zahaly největší projevy krize na ústup.⁸²

Stejně úspěšně se dařilo krotit vysokou nezaměstnanost. Řešení přinesl rozsáhlý program veřejných prací. Jeden z prvních programů se zrodil v hlavě samotného F. D. Roosevelta. Jednalo se o tzv. Sbor civilní ochrany, který najal více než 250 000 mladistvých. Tito mladí lidé pak sázeli stromy a renovovali národní parky. Později sám prezident podepsal mnohem rozsáhlejší plán. Současně přidělil 3,3 miliardy dolarů na platy nezaměstnaných lidí, kteří od teď měli pracovat v celé řadě vládních pracovních míst po celé zemi. Veřejné práce zahrnovaly především činnosti dlouhodobé jako výstavbu silnic, dálnic, přístavů a regulace řek. Práce probíhaly pod dohledem úřadu Public Work Administration. Úřad vedl tehdejší ministr vnitra Harold Ickes. Současně s tím zaměstnání nabízely i práce krátkodobé pod taktovkou Works Progress Administration. Tuto organizaci vedl Harry Hopkins (1890-1946), který je považován za Rooseveltova nejbližšího poradce. Oba tyto programy přinesly práci miliónům lidí. Navíc

⁸⁰ D. PERKINS, *The new age*, Chicago 1957, s. 15.

⁸¹ Tamtéž, s. 16.

⁸² A. COHEN, *The First 100 Days*, Time 173, 2009, s. 33.

díky nim došlo k zbudování významných zařízení. Patří mezi ně vodní elektrárny na řece Tennessee, údolní přehradu na řece Colorado a Columbia, budování velkolepé sítě dálnic či zřízení přírodních rezervací.⁸³

Bylo zapotřebí reformovat i sociální zabezpečení pro zchudlé rodiny. Rozsáhlé programy sociální péče a veřejných prací prosazovala ministryně práce Francis Perkinsová. Mnoho rodin se dostalo do situace, kdy byly vyhozeny na ulici. Děti ve škole kolabovaly z podvýživy a čestní členové střední třídy hledali potravu v odpadcích. Program sociálního zabezpečení prezident Roosevelt podpořil. Tento program vypracoval Harry Hopkins, který vedl první takový program. Pod Hopkinsovým energickým vedením začal úřad s názvem Federal Emergency Relief Administration (FERA) od roku 1935 zasílat do všech států peněžní pomoc v podobě mnoha miliónů dolarů.⁸⁴ Prezident Roosevelt se zaměřil i na akciové trhy, kde zavedl první federální předpisy. Mnoho Američanů totiž věřilo, že hospodářskou krizi způsobily podvody probíhající na burze Wall Street. Zákon pojmenovaný The Truth-in-Securities Act vyžadoval, aby emitenti vydávající nové cenné papíry zveřejňovali jejich podstatné informace komisi.⁸⁵ Druhý bankovní zákon, Glass-Steagall Act, pak oddělil investiční bankovníctví a bankovníctví úsporné.⁸⁶

2.3 Opozice F. D. Roosevelta a kritika Nového údělu

Za necelé tři měsíce se Franklinu D. Rooseveltovi podařilo dát Americe zcela novou tvář. Přesnější je však termín dvě tváře Ameriky. Prvních sto dní v prezidentském křesle znamenalo začátek Spojených států jako sociálního státu. Poprvé ve své historii tak vláda USA převzala odpovědnost za péči o své nejchudší občany. Mnoho počinů Nového údělu zůstává dodnes kontroverzních. To je způsobeno protichůdnými názory ve veřejnosti o vládní podpoře občanů. Někteří tvrdí, že americká vláda by měla více podporovat nezaměstnané. Zatímco jiní se domnívají, že vládní dotace jsou už nadbytečné. Někteří chtějí přísnější předpisy na burzách a jiní chtějí méně byrokracie. Nakonec se ale fundamentální myšlenka aktivistické vlády F. D. Roosevelta stala společným národním postojem.⁸⁷

⁸³ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 28-29.

⁸⁴ Tamtéž, s. 32-33.

⁸⁵ A. COHEN, *The First 100 Days*, Time 173, 2009, s. 33.

⁸⁶ D. PERKINS, *The new age*, Chicago 1957, s. 13.

⁸⁷ A. COHEN, *The First 100 Days*, Time 173, 2009, s. 34.

Od roku 1933 do roku 1939 se náklady na státní zásahy do ekonomiky vyšplhaly přes cifru 20 miliard dolarů. Roku 1939 krizi zahнала na ústup blížící se válka. Částka 12 miliard dolarů z celkové sumy zaměřila do veřejných prací. Další obrovská částka putovala k zhruba 20 miliónům lidí. Hospodářský systém byl znovu přiveden k životu a vše to započalo v roce 1933. Nicméně krize nikdy úplně nezmizela. Stejně tak úplně nevyznamenala nezaměstnanost, jak to plánovali příslušníci mozkového trustu. Ba dokonce v roce 1937 se projevy krize cyklicky vrátily a americká vláda se znovu musela spolehnout na státní investice. Jakmile však přišla válka, ukázalo se zbrojení jako neúčinnější lék proti krizi. Když začaly účinkovat reformy Nového údělu a USA se dostaly z nejhoršího, vzpamatovala se i do té doby omráčená buržoazie. Odporovala nově vznikajícím reformním zákonům a hájila svá privilegia. Jasným příkladem může být republikánská strana. Její představitelé v době hluboké krize přecházeli ke konkurenčním demokratům a podporovali opatření Franklina D. Roosevelta. Avšak poté, co se strana vzpamatovala, začala se interpretovat jako hnutí velké buržoazie.⁸⁸

Navíc konzervativci uvnitř demokratické strany začali vytvářet opozici vůči F. D. Rooseveltovi. Konzervativci vždy zastupovali plantážníky na Jihu a severní kapitalisty. Opoziční konzervativní síly se nebály spojit se s republikány a začali klást odpor opatřením Nového údělu, především pokud se týkaly sociálního zákonodárství.⁸⁹ Jedním takovým příkladem může být Wagnerův zákon. Ten dostal svůj název přirozeně podle svého autora, jímž byl demokratický senátor Robert Wagner. Wagnerův zákon uvedl do chodu kolektivní smlouvy v průmyslu a v případech pracovních rozepří určil státní arbitráž. Ovšem všeobecné platnosti zákon dosáhl až po pár letech od schválení Kongresem. Příčinou byl odpor ze strany různých podniků, které odmítaly zákon uznat. V případném soudním jednání si podniky mohly opatřit kvalitní právníky. Právníci pak prohlašovali zákon za protiústavní. Donutit buržoazii dodržovat předepsanou legislativu se podařilo překvapivě dělnické vrstvě. Dělníci začali organizovat rozsáhlé stávky, které zasáhly celé Spojené státy. Navíc měla dělnická třída nakloněny osoby z nejvyšších míst i většinu veřejnosti. I když policie proti stávkám několikrát brutálně zakročila, dělnické odbory nakonec dosáhly svého a velká buržoazie tomuto tlaku podlehla. Došlo tak ke schválení kolektivních smluv a akceptování odborových institucí. Svou podporu neměl

⁸⁸ S. BUDÍN, F. D. Roosevelt, Praha 1965, s. 67.

⁸⁹ R. UNDERHILL, The Rise, New York 2012, s. 46.

F. D. Roosevelt ani u některých amerických médií, které nesympatizovaly s reformním Novým údělem. Americká média vlastnili totiž kapitalisté a soukromí podnikatelé.⁹⁰

V podstatě po celou dobu, kdy byl F. D. Roosevelt v úřadu prezidenta, se převážná většina tisku a rozhlasu stavěla proti jeho názorům. Kritika se snášela na jeho protikapitalistická opatření. Dále byl osočován, že vládne diktaturou a zavádí v zemi socialistické a komunistické myšlenky. Kritika se však dotýkala i prezidentova osobního života a někdy i dokonce jeho nejbližších příbuzných. Pokud byl médiím dán sebemenší podnět k prezidentově kritice, neváhali a svými narážkami rozjeli širokou kampaň. Mezi takové exemplární tisky bychom mohli zařadit *Chicago Tribune*, *New York Daily News* a *Washington Times Herald*. Dalo by se říct, že ve svých řádcích se nezabývaly ničím jiným než pomluvami a pošpiněním jména Rooseveltových. Většina Američanů v této době zrovna neoplývala politickým rozhledem, ale i tak je tyto mediální štvánice neovlivnily. Orgány veřejného mínění se i při volebních kampaních jednoznačně přikláněly k Rooseveltovu protikandidátovi. Nicméně i potom vyhrál Franklin D. Roosevelt volby čtyřikrát za sebou.⁹¹

Pokud pomineme Rooseveltovy vlastnosti, připadne největší zásluha na znovuzvolení samozřejmě americkým občanům, kteří ho vnímali jako osobnost zachraňující Spojené státy před hospodářskou zkázou. Média sice předhazovaly lidem, že si prezident Roosevelt nastolil diktaturu a že jeho kolegové neustále vysávají finance ze státní pokladny, ale i přesto se ho lidé ve volbách nebáli zvolit. V roce 1936 měli Američané na výběr ze dvou zcela odlišných mužů hlásící se na post prezidenta.⁹² Republikánská buržoazie se už dokázala postavit na nohy a proti F. D. Rooseveltovi postavila guvernéra Alfa Landona (1887-1987). Tentokrát se proti vlastnímu kandidátovi postavila i konzervativní část demokratické strany. Nedařilo se jim však získat na svou stranu většinu hlasů ve spolku. Vznikla tedy tzv. Liga svobody. Ta měla za úkol udělat z Rooseveltových voličů voliče republikána Landona. Organizace tak šla proti vlastnímu stranickému kandidátovi. To vše za ukončení Rooseveltova údajného absolutismu i jeho socialistických snah. Prezident začal jednat a svůj plán Nového údělu zbavil korporativistických snah. Zákon NIRA selhal a v důsledku toho byl rozpuštěn i prezidentův mozkový trust. Program Nového údělu se tak najednou přikláněl k

⁹⁰ S. BUDÍN, F. D. Roosevelt, Praha 1965, s. 68.

⁹¹ J. W. COKER, Franklin D. Roosevelt. A biography, Westport 2005, s. 110.

⁹² S. BUDÍN, F. D. Roosevelt, Praha 1965, s. 70.

demokratickým a protimonopolistickým myšlenkám. Tento vývoj se musel zamlouvat i Americké federaci práce (AFL), která sdružovala dělnické odbory.⁹³

Přesto doba neúspěšné legislativy Nového údělu přinutila dělníky dojít k závěru, že dosavadní AFL nespĺňuje všechny požadavky. Bylo zapotřebí vytvořit sdružení, která by sortovala dělnické pracovníky podle povolání a průmyslového odvětví, nikoliv podle kvalifikace. Tato dělnická vize měla podporu americké vlády. Nicméně s ní nesouhlasilo vedení AFL. Existovala tu dvě obrovská dělnická sdružení – Unie horníků a Unie pánských krejčí, jejichž struktura byla organizována dle představ dělnictva. Obě Unie tak započaly politické tažení za výhodnější organizování dělníků. Nejdříve opustily organizaci AFL a v roce 1936 pak ustanovily vlastní odborovou sdružující organizaci Kongres průmyslových organizací (CIO). Následovala v krátkém intervalu vlna stávek v ocelářském a automobilovém odvětví. Poté už byl CIO plně schopnou organizací bojující za práva dělnictva.⁹⁴

Vysoká angažovanost dělníků přinesla podporu Rooseveltovi ve volbách. Dělnická třída tak už nestála mimo volbu prezidenta. Před prezidentskými volbami 1936 vyvstala zásadní otázka. Strana republikánů navrhovala skoncovat se sociálními reformami a navrátit se na cestu neomezovaného kapitalismu. Otázkou bylo, zda na to byla Amerika připravená. Druhá strana názorů si naopak přála pokračovat v sociálních reformách a navíc zamýšlela větší měrou krotit kapitalistickou buržoazii.⁹⁵ Franklin D. Roosevelt byl se svým reformním Novým údělem řazen k oné sociálně reformované cestě a ve své kampani se k problému postavil zcela jednoznačně. Trval na rozšíření programu sociálních opatření a hodlal se bít za zájmy většiny pracujících Američanů. Na tom postavil i své heslo kampaně: „*Celá třetina amerického národa je špatně živena, špatně oblečena a špatně bydlí.*“ Pro F. D. Roosevelta tak zůstal ve středu zájmu jak jinak než obyčejný člověk. Konečné volby roku 1936 přinesly Franklinu D. Rooseveltovi zřejmé a velkolepé vítězství. Jeho myšlenka Nového údělu měla tak enormní podporu voličů, jako u žádného jiného prezidentského kandidáta kdykoliv předtím.⁹⁶

2.4 Prezidentův spor s Nejvyšším soudem USA

Již v prvním prezidentském období považoval Nejvyšší soud USA některé zákony Nového údělu v rozporu s ústavou. Nejvyšší soud měl v takovém rozhodování přednost

⁹³J. W. COKER, Franklin D. Roosevelt. A biography, Westport 2005, s. 112.

⁹⁴S. BUDÍN, F. D. Roosevelt, Praha 1965, s. 72.

⁹⁵R. UNDERHILL, The Rise, New York 2012, s. 48

⁹⁶P. RENSHAW, Franklin D. Roosevelt, London 2004, s. 185.

práva, kterou neměl nikdo jiný. Tuto výsadu si nejvyšší soudní orgán sám přisoudil již na počátku 19. století a později se zařadila mezi ostatní prvky amerického práva. Zajímavostí však je, že ústava takovou kompetenci Nejvyššímu soudu nepřisuzuje. Nejvyšších soudců je devět a pouze senát může funkci soudce potvrdit na doživotí. V první polovině 30. let byla situace taková, že na pozici nejvyšších soudců byli lidé jmenovaní předchozími republikánskými prezidenty. Tito rozhodčí zastávali vesměs silně konzervativní názory. F. D. Rooseveltovi tedy hrozilo, že tito soudci budou nadále negovat všechny jeho snahy o sociální reformy. Nejvyšší soudci navíc mohli ze svého úřadu odstoupit pouze s vlastním přičiněním.⁹⁷

Ihned po volbách chtěl Roosevelt na Nejvyšším soudu schválit Wagnerův zákon. Ten zahrnoval zavedení kolektivních smluv, arbitráž při řešení pracovních sporech a řešil i další věci pracovní legislativy. Vyvstala hrozba, že Wagnerův zákon se zařadí mezi další opatření, která nebudou potvrzena Nejvyšším soudem. Kromě toho se proti tomuto zákonu zvedla i velká vlna nevole v řadách vysoké buržoazie.⁹⁸

V nelehké situaci přišel F. D. Roosevelt s možným řešením. Předstoupil před Kongres Spojených států s návrhem zákona, v němž hodlal změnit veškerou soudní soustavu. Příslušníci Nejvyššího soudu měli kvůli svému vysokému věku a možným neprozíravým úsudkům získat k sobě přisedící jmenované prezidentem. Smyslem tohoto kroku bylo omladit osazenstvo Nejvyššího soudu a učinit ho liberálnější. Franklin D. Roosevelt by tak odstranil poslední překážku za účelem pokračování programu Nového údělu. Není velkým překvapením, že tento podnět vzbudil v politické sféře velkou vlnu odporu. Jednak republikáni byli ještě více utvrzení v tom, že Roosevelt tímto krokem nepochybně směřuje k vlastní diktatuře. Jednak se k prezidentově opozici přidalo i nespočet poslanců a senátorů, kteří do té doby za ním stáli a byli mu oporou v reformní legislativě. I oni najednou zastávali názor, že prezident se snaží rozbít demokratický systém.⁹⁹

Kongres Spojených států projednával jeho návrh více jak jeden rok. Posléze ho ale vetoval. Roosevelt na to reagoval tím, že odmítl nadále podporovat osoby, které se ho doposud zastávaly, ale zároveň nesouhlasily s obměnou v Nejvyšším soudu. Proto tedy v kongresových volbách 1938 šel proti kolegům z demokratické strany, když proti nim agitoval. Tento krok se však nesetkal s úspěchem. Několik dalších představitelů

⁹⁷ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 43-44.

⁹⁸ Tamtéž, s. 47.

⁹⁹ D. PERKINS, *The new age*, Chicago 1957, s. 67-68.

demokratické strany se přidalo k jeho opozici, a co se týče zástupců demokratů v Kongresu, ani zde nedosáhl nějakých výraznějších změn. Minimálním úspěchem pro Roosevelta bylo, když se jeho několik málo demokratických oponentů nedostalo do Kongresu. Reforma Nejvyššího soudu skončila pro prezidenta neúspěchem. A tak místo okamžité razantní obměny skladby soudu musel F. D. Roosevelt čekat, až konzervativní soudci odejdou z úřadu přirozenou smrtí. Následně mohl dosadit na post soudce osoby mladší a myšlenkově progresivnější. Postupem času se mu tak podařilo učinit z Nejvyššího soudu pokrokovou instituci, která neodporovala jeho reformním zákonům.¹⁰⁰

Wagnerův zákon a pár zákonů o zemědělství se konzervativní soudci nakonec neodvážili vetovat. Kauza kolem Nejvyššího soudu v tu dobu běžela napříč celými Spojenými státy a veřejnost stála na straně prezidenta. Na druhou stranu Rooseveltův neúspěšný pokus o omlazení nejvyšší americké soudní instituce a následná snaha zbavit se nepohodlných kolegů ve vlastní straně otřásla celou Amerikou. To pouze oddálilo vypracování stěžejních sociálních reforem.¹⁰¹

Na konci 30. let už však v Evropě rostl politický problém obřích rozměrů. Válečné napětí přerostlo do celého světa a prezident Roosevelt si dobře uvědomoval, že mezinárodní krize se nevyhne ani Spojeným státům. Spojené státy jako představitel demokratického prostoru budou muset být národně sjednocené tak, aby bránily vzniku vnitřní opozice. V tomto ohledu dělali F. D. Rooseveltovi starost ti straničtí kolegové, kteří nesouhlasili s vypuzením reakčních demokratů z frakce. Ať už to byli poslanci, guvernéri či starostové. Ti všichni mohli klást prezidentovi odpor i na mezinárodní scéně. Každopádně se reformní kolos jménem Nový úděl postupně zastavil. Ze hry ho vyřadil blížící se celosvětový konflikt.¹⁰²

3 Rooseveltova zahraniční politika od 30. let až do roku 1941

Sled událostí v Evropě a v Asii na konci 30. let rychle donutil Spojené státy opustit překážky na domácí scéně a orientovat se na problémy zahraniční. Tento přechod je značný především na konci roku 1937. Franklin D. Roosevelt si velice dobře uvědomoval hrozbu ze strany nacistického Německa i naprosté rozdíly mezi USA a Německem.

¹⁰⁰Tamtéž, s. 69.

¹⁰¹ P. RENSCHAW, Franklin D. Roosevelt, London 2004, s. 197

¹⁰² S. BUDÍN, F. D. Roosevelt, Praha 1965, s. 75.

Jenomže jinak nahlíželi na nacistickou hrozbu lidé v americké vládě a především americký Kongres. Ve 30. letech byly americké nálady ovlivněny izolacionismem, který prostupoval i do jejích zahraničně-politických záležitostí.¹⁰³ V praxi tak byl F. D. Roosevelt nucen kvůli této atmosféře lavírovat, schvalovat opatření, s kterými často nesouhlasil, jen aby si proti sobě nepoštval veřejnost. Američtí občané nesouhlasili s praktikami totalitních sil ve světě. Avšak strach z velkého konfliktu nad nimi zvítězil. Proto za žádných okolností nechtěli zasahovat do záležitostí rozbourané Evropy. Pouze zanedbatelná část Američanů se nebála požadovat radikální postupy vůči agresorům.¹⁰⁴ Na druhou stranu nemůžeme vnímat prezidenta F. D. Roosevelta jako zcela bezchybného vůdčího génia, který byl kvůli americké veřejnosti donucen jít proti vlastním názorům. Nelze mu upřít značný rozhled ve světové politice, i přesto se ale tento prozíravý obránce demokracie dopustil nejednoho přešlapu v mezinárodní politice.¹⁰⁵

3.1 Zákony o neutralitě a vliv izolacionismu

Po roce 1937 si americký prezident na mezinárodní scéně kladl za hlavní cíl soupeřit s největšími světovými agresory, Německem a Japonskem. Zároveň se však snažil, aby Spojené státy zůstaly neutrální. To znamenalo nevstupovat do krizových situací. V souvislosti s tím opustila americké přístavy válečná plavidla, byl zakázán dovoz zbraní a byl omezen objem vyvážených vojenských prostředků. Kongres Spojených států vydával ve 30. letech zákony o neutralitě a USA se tak zcela odloučily od tehdejších evropských záležitostí.¹⁰⁶

Američtí občané měli ze situace ve 30. letech smíšené pocity, neboť rostoucí moc fašismu a nacizmu v Evropě v nich vyvolávala strach o budoucím osudu jejich vlastní země. Jednoznačně se tedy přikláněli k západním demokraciím, ale vlastní intervenci do evropského konfliktu zamítali. První zákony o neutralitě schválil prezident F. D. Roosevelt dne 31. srpna 1935. Zákony zakazovaly poskytovat zbraně či munici jakémukoliv státu, jenž se nacházel ve válečném stavu. Dále varoval, že pokud Američané plují na lodích země, které jsou ve válečném stavu, činí tak na vlastní nebezpečí. V podstatě ihned se však objevila mezera v legislativě, neboť se do situace vložilo pašování oněch válečných prostředků. Americký ministr zahraničí Cordell Hull

¹⁰³ Původní podnět k izolacionismu daly nesplacené válečné dluhy a reparace ihned po první světové válce ze strany Velké Británie a Francie.

¹⁰⁴ George B. TINDALL – David E. SHI, Dějiny Spojených států amerických, Praha 2008, s. 586.

¹⁰⁵ J. BLAHOŽ, Opuštěná cesta, Praha 1983, s. 138.

¹⁰⁶ P. RENSHAW, Franklin D. Roosevelt, London 2004, s. 120-121.

se snažil nedostatky odstranit a upozorňoval, že obchod s válčícími státy je pouze na vlastní riziko.¹⁰⁷

Americký izolacionismus dosáhl vrcholu v první čtvrtině roku 1937. Dle průzkumu veřejného mínění si až 94 % amerických občanů přálo neúčastnit se válečných konfliktů. V prvních měsících roku 1937 byl rovněž schválen další zákon o neutralitě. Ten kromě známého embarga na poskytování zbraní a zákazu půjček válčícím státům znemožnil obchodním plavidlům ozbrojit se. Prezident pak podle tohoto zákona mohl požadovat, aby zboží poskytované válčícím zemím šlo prodat pouze za hotové peníze. Dne 1. května 1937 byla vyhlášena trvalá neutralita.¹⁰⁸

Komplikace pro Spojené státy se objevily i v Tichém oceánu. Dne 13. prosince 1937 napadla a potopila japonská letadla americký člun USS Panay ve Východočínském moři a spor obou zemí byl na světě. Kompletní zprávu o situaci jako první podal americký velvyslanec Johnson. Rovněž informoval, že 15 členů posádky bylo zraněno.¹⁰⁹ Na večer 13. prosince se k události vyjádřilo i ministerstvo zahraničí v Japonsku. To se bránilo, že letadla japonského námořnictva zaútočila na loď v domnění, že se jedná pouze o čínská plavidla a až později bylo zjištěno, že mezi nimi byl i americký člun. Postupně pak přicházely omluvné telegramy od japonského velvyslance. Cordell Hull poté obratem zaslal do Tokia stanovisko prezidenta F. D. Roosevelta, které mělo být v přesné podobě předáno japonskému císaři.¹¹⁰ Ještě dne 13. prosince 1937 přišel telegram od amerického velvyslance Johnsona, že jeden ze zraněných námořníků po útoku svým zraněním podlehl.¹¹¹

Dne 5. října 1937 se F. D. Roosevelt v Chicagu odhodlal pronést *karanténní projev*. Smyslem projevu bylo poukázat, že agresory v mezinárodní politice nelze zastavit izolací či neutralitou, ale že je zapotřebí použít karantény a tím tak zabránit šíření epidemie světového bezpráví.¹¹² Avšak americká veřejnost si jeho proslov vyložila poněkud jinak. Lidé se začali obávat, že prezident chce Spojené státy vehnat do přímé války proti totalitním režimům. F. D. Roosevelt obdržel za proslov ostrou kritiku, kterou ještě navíc podpořila izolacionistická propaganda. Prezidenta za proslov tehdy kritizovala velká část veřejnosti, média, dokonce i členové prezidentova kabinetu. Sám prezident na

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 112-114.

¹⁰⁸ G. B. TINDALL – D. E. SHI, Dějiny spojených států amerických., Praha 2008, s. 594.

¹⁰⁹ FRUSDP, 1937, The Far East, Volume IV, Document 623, Johnson Hullovi, 13. 12. 1937.

¹¹⁰ Tamtéž, Document 636, Grew Hullovi, 13. 12. 1937.

¹¹¹ Tamtéž, Document 624, Johnson Hullovi, 13. 12. 1937.

¹¹² FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 35, file 1093.

kritiku reagoval zklamaně: „*Pokoušíte se vést jiné, ale podíváte-li se za sebe, shledáte, že za vámi nikdo nejde.*“ Na svoji obranu rovněž pronesl, že nezamýšlí postupovat doslovně. Především proto, že nepřišel s žádným konkrétním postupem, jak tuto karanténu realizovat.¹¹³

Na konci 30. let se Franklin D. Roosevelt snažil upevnit vztahy s Velkou Británií, aby tak prohloubil politickou a hospodářskou spolupráci. Dobré vztahy pak přijel stvrdit do USA anglický královský pár v červnu 1939. Měsíc na to si obě strany dovolily využívat některé vojenské základny v Tichomoří, pokud vypukne válka. Ve stejné době vedly Spojené státy rovněž diplomatická jednání se Sovětským svazem. Zde ovšem obě strany dlouho nemohly najít společnou řeč.¹¹⁴ Na počátku roku 1939 chtěl F. D. Roosevelt zvýšit státní náklady na obranu země. V dubnu jeho požadavky rostly a připravoval se navýšit i počet mužů v armádě. Tuhý boj pak vedl prezident Roosevelt s Kongresem o větší pravomoc nezávisle ovládat vojenské síly.¹¹⁵

Dne 4. ledna 1939 obdržel Cordell Hull zprávu od amerického velvyslance v Tokiu Josepha Grewa (1880-1965), že celá japonská vláda toho rána rezignovala.¹¹⁶ Sám japonský premiér princ Fumimaro Konoje (1891-1945) ze své funkce odstoupil a poté uvedl, že změny ve vládě mají povzbudit pošramocenou důvěru japonské veřejnosti. Novým předsedou vlády se měl pravděpodobně stát baron Kiichiro Hiranuma (1867-1952).¹¹⁷ Tuto informaci potvrdil v telegramu o dva dny později. Rovněž oznámil, že se princ Konoje stal jedním z ministrů nové vlády a po Hiranumovi převzal funkci prezidenta státní rady.¹¹⁸ Podle informací z japonských politických kruhů nedošlo ve vládě ke střetu názorů, které by byly příčinou pádu Konojeho vlády. To ovšem odmítali zahraniční velvyslanci, kteří viděli jádro sporu v otázce napadení Sovětského svazu. Japonské noviny zase přišly s teorií, že se jednalo o cílenou rezignaci, aby problémy přetváření japonské politiky připadly Konojeho nástupci. Nový japonský kabinet barona Hiranumy se ukázal jako protiparlamentní a netajil se expanzivní politikou. Za největšího konkurenta pak považoval Spojené státy americké. Tento fakt však japonský tisk jasně zavrhnul.¹¹⁹

¹¹³ J. BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983, s. 134.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 49.

¹¹⁵ R. DANIELS, *Franklin D. Roosevelt: The War Years*, Urbana 2016, s. 1-3.

¹¹⁶ FRUSDP, 1939, *The Far East. The Near East and Africa*, Volume IV, Document 525, Grew Hullov, 4. 1. 1939.

¹¹⁷ Tamtéž, Document 526, Grew Hullov, 4. 1. 1939.

¹¹⁸ Tamtéž, Document 527, Grew Hullov, 5. 1. 1939.

¹¹⁹ Tamtéž, Document 528, Grew Hullov, 6. 1. 1939.

Prezident Roosevelt mýnil reagovat odstraněním embarga na válečný materiál. Chtěl tak pomoci utlačovaným zemím v Tichomoří. Prezidentův návrh ale neprošel Kongresem. Na začátku roku 1939 také došlo ke zhoršení vztahů mezi prezidentem a Cordellem Hullem. Sám C. Hull vnímal svou pozici jako velice prestižní, a proto ho velice ranilo, když ho prezident postupně vytlačoval z účasti na mezinárodních vztazích.¹²⁰

3.2 Počátek války v Evropě a masivní zbrojní program

V první polovině roku 1939 se válečné napětí v Evropě stále zvyšovalo. A. Hitler Ocelovým paktem stvrdil spojeneckou smlouvu s premiérem Benitem Mussolinim (1883-1945) a jeho fašistickou Itálií. Se Sovětským svazem pak Německo uzavřelo pakt o neútočení.¹²¹ Smlouva o neútočení omezila i extremistické proudy v japonském císařství. Spojené státy americké přesto těžce nesly agresivní činy Hiranumovy vlády a na konci ledna 1940 raději anulovaly japonsko-americkou smlouvu platnou od roku 1911, čímž opět omezily vzájemnou spolupráci.¹²² Hiranumova vláda se tak logicky dostala do krizové situace a byla nucena odstoupit. Vytvořením nové vlády byl pověřen generál Nobuyuki Abe (1875-1953), který reprezentoval spíše liberální okruhy.¹²³

S příchodem léta 1939 americký prezident F. D. Roosevelt tušil, že vypuknutí války na druhé straně Atlantiku je pouhou otázkou času. Dne 14. července proto žádal od Kongresu revidovat zákon o neutralitě. Revize zákona měla zvýšit výrobu vojenského materiálu a celkově zbrojení. Vojenský materiál měl poté sloužit napadeným státům v Evropě v naději, že Německo nakonec od konfliktu ustoupí. Avšak Kongres prezidentův návrh odmítl podpořit. Podle některých osob v Kongresu navíc nebylo Německo připraveno na válku a případná revize zákona by pouze zhoršila postavení USA v zahraniční politice. Evropská válka pak odstartovala dne 1. září Hitlerovým napadením sousedního Polska.¹²⁴

Na přelomu srpna a září 1939 byl ve Spojených státech proveden průzkum veřejného mínění. 85 % americké veřejnosti sympatizovalo s Velkou Británií a Francií, 13 % se nevyslovalo pro žádnou stranu a 2 % Američanů si přálo vítězství nacistů. Ovšem naprostá většina veřejnosti si přála pokračovat v politice izolacionismu.¹²⁵ Hned 3. září 1939 pronesl prezident Roosevelt k celému národu proslov, ve kterém ujistil Američany

¹²⁰ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 9-11.

¹²¹ Tamtéž, s. 19-23.

¹²² FRUSDP, 1940, The Far East, Volume IV, Document 1090, Grew Hullov, 24. 10. 1940.

¹²³ J. BLAHOŽ, Opuštěná cesta, Praha 1983, s. 144.

¹²⁴ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 24-28.

¹²⁵ J. BLAHOŽ, Opuštěná cesta, Praha 1983, s. 148.

o zachování neutrality země ve vztahu k válce. Současně se zavázal k udržení války mimo americké území.¹²⁶ Dne 5. září 1939 F. D. Roosevelt prohlásil USA za oficiálně neutrální ve vztahu k evropské válce. Současně s tím musel zakázat export zbraní do zemí zapojených do konfliktu, jak bylo vedeno v zákonu o neutralitě.¹²⁷ Dne 21. září žádal znovu o revizi zákona o neutralitě.¹²⁸ O změně zákona se vedly dlouhé diskuze a situace se neobešla bez tuhého odporu izolacionistů. Na konci října byla ale změna zákona schválena. Dne 4. listopadu 1939 tak mohl prezident vyhlásit „*zásady nové neutrality*“. Nové zásady zrušily embargo na vojenský materiál a nově bylo možné tyto prostředky prodávat. Podmínkou byla platba v hotovosti a odvoz nákladu kupujícího na vlastních plavidlech. Tato změna sice nerozlišovala válečné strany, avšak od začátku bylo jasné, že má za úkol zvýhodnit pozice Velké Británie a Francie.¹²⁹

Poté co v září 1939 odstartovala válka na evropské půdě, je možné shrnout činnost F. D. Roosevelta v mezinárodní politice do tří hlavních úkolů. Ve svých plánech zamýšlel poskytnout co nejvíce amerických válečných prostředků zemím, které se postavily na odpor Německu. Přičemž nejvíce se snažil podpořit Francii s Velkou Británií. Zároveň se však Franklin D. Roosevelt snažil co nejvíce oddálit přímý vstup USA do evropského konfliktu. Čekání na případný vstup do války hodlal využít k masivnímu zbrojení, aby tak celkově znásobil vojenskou sílu Spojených států.¹³⁰ Během podzimu roku 1939 se v USA utvořila silná antinacistická atmosféra. Veřejnost si však nadále přála zůstat stranou mimo konflikt a rozhodně nechtěla totalitním agresorům dát jakýkoliv podnět k útoku na jejich vlastní zemi.¹³¹

Když se Spojené státy po začátku evropské války přeorientovaly na válečnou produkci, znamenalo to pro hospodářství USA lepší časy. Ve třetí čtvrtině roku 1939 tak definitivně překonaly pozůstatky hospodářské krize a ekonomika se dostala do konjunktury. Americká ekonomika dokonce rostla ještě rychleji než na konci 20. let. Prezident F. D. Roosevelt svůj zbrojní program dále rozšiřoval a dokonce ani odpor v Kongresu na schválení programu už nebyl tak silný jako předtím. Největší překážkou mu byli stoupenci izolacionismu. S příchodem roku 1940 také drtivá většina Američanů souhlasila s veškerou materiální podporou Velké Británie a Francie.¹³²

¹²⁶ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 47, file 1241.

¹²⁷ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 33-36.

¹²⁸ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 48, file 1243.

¹²⁹ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 42-45.

¹³⁰ Robert DALLEK, Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, New York 1995, s. 201-203.

¹³¹ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 47-48.

¹³² R. UNDERHILL, The Rise, New York 2012, s. 53-54.

Na začátku roku 1940 přemýšlel Franklin D. Roosevelt nad každou možností, jak dohodnout mír mezi válčícími stranami. K tomu mu mělo pomoci vyslání zástupce ministra zahraničí Sumnera Welles (1892-1961) na konci února 1940 do Evropy. Ten sice přinesl prezidentovi určité záruky a šance na vyjednávání s evropskými vládami, avšak ty byly během několika dalších týdnů v troskách, jelikož Německo zahájilo ofenzívu na západ a do Skandinávie. Důležitým a světlým momentem pro Rooseveltovu spolupráci s Evropou byl v květnu 1940 pád Chamberlainovy vlády ve Velké Británii. Do čela té nové se postavil Winston Churchill (1874-1965), který odmítl za jakoukoliv cenu vydat britské ostrovy Německu a netajil se silnou orientací na Spojené státy.¹³³

Na konci června 1940 poté, co Hitlerovo Německo ovládlo značnou část Evropy, si Spojené státy začaly uvědomovat bezprostřední ohrožení. Prezident F. D. Roosevelt neustále zvětšoval zbrojní program země. Důkazem o narůstajícím strachu z napadení byl stále menší odpor vlády při schvalování zbrojního programu. V polovině května žádal Kongres o 900 miliónů dolarů. Na konci května požadoval od Kongresu další miliardu dolarů.¹³⁴ Ale ani tady se F. D. Roosevelt nezastavil a dne 10. července 1940 mu Kongres schválil obrovskou sumu dalších 5 miliard dolarů na zbrojící program. Všechny tyto požadavky představoval jako nezbytné prostředky k obraně země.¹³⁵ V polovině léta předložil v Kongresu zákon, který měl USA do čtyř let posílit o dvě stě válečných lodí. Kongres všechny prezidentovi požadavky schválil. Ovšem veřejnost, která byla každodenně ovlivňována protiválečnou propagandou v médiích, stejného názoru nebyla.¹³⁶

Monstrózní válečná výroba, která započala v polovině roku 1940, nastolila znatelné změny v národní ekonomice i ve vztazích nejvyšších státních orgánů. Zatímco v roce 1939 si výdaje na zbrojení vyžádaly necelé 2 miliardy dolarů, v dalším roce spotřeboval zbrojní průmysl již 5 miliard dolarů. V roce 1941 se pak výdaje na zbrojení vyšplhaly na neuvěřitelných 21 miliard.¹³⁷

3.3 Militaristický režim v Japonsku a Rooseveltova třetí kandidatura

Když se A. Hitler zmocnil Francie, byla pro USA poslední obrannou linií Velká Británie. Pod tlakem německé ofenzívy byl W. Churchill rád za každou materiální dodávku z USA.

¹³³ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 56-58.

¹³⁴ Tamtéž, s. 62-64.

¹³⁵ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 52, file 1289.

¹³⁶ R. UNDERHILL, The Rise, New York 2012, s. 56-57.

¹³⁷ J. BLAHOŽ, Opuštěná cesta, Praha 1983, s. 172.

Prezident Roosevelt se svými spolupracovníky měli v plánu veškerou pomoc směřovat na britské ostrovy a do jejich kolonií. I při tomto kroku narážel prezident na odpor mezi členy vlastního kabinetu.¹³⁸

K důležité dohodě pak došlo 2. září 1940 mezi Velkou Británií a Spojenými státy. Ta stanovila, že USA odevzdaly svých padesát starých torpédoborců Britům. Na oplátku dostaly USA na 99 let do pronájmu námořní a letecké základny na Trininadu, v Britské Guyaně, na Jamajce, Bahamských ostrovech a v Západní Indii. K tomu byly britské největší základny na Bermudách a New Foundlandu poskytnuty USA jako dar a projev přátelství na přání Winstona Churchilla. Z vojenského hlediska se nejednalo o nějak významnou smlouvu. V americké veřejnosti však vyvolala velký rozruch. Americký tisk se nebál označit tento Rooseveltův krok za vážné porušení mezinárodního práva a za jasnou provokaci vůči agresivnímu A. Hitlerovi. F. D. Rooseveltovi tak nezbylo nic jiného než umírnit svou aktivitu na mezinárodním poli a vrátit se k taktice „*pospíchat pomalu*“. Dostatečným důvodem k tomu byla blížící se volba prezidenta.¹³⁹

V létě 1940 se pro USA zkomplikovala situace i v císařském Japonsku. Možné změny v japonském vládním kabinetu naznačil velvyslanec J. Grew v telegramu z 24. června. Ještě ten samý den princ Fuminaro Konoje odstoupil z funkce prezidenta Státní rady a dle dostupných informací měla rezignace předcházet sestavení nového Konojeho kabinetu.¹⁴⁰ Předseda vlády a zastánce liberálnějších postupů Mitsumasa Jonaj (1880-1948) se svou vládou odstoupil 17. července 1940. Dle japonského tisku se jednalo o nutnou politickou změnu k posílení národní jednoty a zlepšení postavení Japonska v mezinárodních vztazích. Rovněž se názory kabinetu prý neslučovaly s názory vojenských představitelů a veřejnost ztratila důvěru v nerozhodnou vládu.¹⁴¹ Dne 18. července již bylo jasné, že Konoje stane v čele vlády a ten samý den probíral sestavení vládního kabinetu na setkání s císařem. Nová vláda měla v plánu navíc úzce spolupracovat s armádou. Posty ve vládě tak znovu ovládly krajně pravicové síly, které směřovaly k autoritativnímu režimu. Jasným příkladem toho byl ministr války generál Hideki Tódžó (1884-1948).¹⁴²

¹³⁸ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 68-69.

¹³⁹ R. DALLEK, Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, New York 1995, s. 237-239.

¹⁴⁰ FRUSDP, 1940, The Far East, Volume IV, Document 1077, Grew Hullovi, 24. 6. 1940.

¹⁴¹ Tamtéž, Document 1079, Grew Hullovi, 17. 7. 1940.

¹⁴² Tamtéž, Document 1080, Grew Hullovi, 20. 7. 1940.

Téměř okamžitě se zahraniční politika Japonska začala orientovat na Německo a Itálii a tím pádem vzrostlo napětí mezi Japonskem a USA.¹⁴³ V reakci na tuto událost vydal americký Kongres dne 2. července 1940 zákon o omezení vývozu. Ten umožnil prezidentovi zcela zakázat export nejrůznějších surovin a výrobků. Prezident Roosevelt okamžitě využil nové legislativy a ukončil vývoz strategicky důležitých surovin do Japonska. O dva měsíce později podnikl další odvážný krok, když zakázal vyvázet ocel a železný šrot do všech zemí kromě Velké Británie a zemí Latinské Ameriky. Japonsko si tah amerického prezidenta pochopitelně vysvětlilo jako nepřátelský čin.¹⁴⁴

F. D. Roosevelt sice silně omezil materiální pomoc Japonsku, avšak jeho akt měl zřejmě za následek uzavření tzv. Paktu tří mocností dne 27. září 1940 mezi Japonskem, Německem a Itálií.¹⁴⁵ Dohoda mocností stanovila sféry vlivu všech účastníků a ti si přislíbili vzájemnou podporu. Současně toto spojení razantně snížilo šance na uzavření dohody s USA.¹⁴⁶ K paktu se dne 5. října vyjádřil předseda vlády Konoje. Ve zkratce vysvětlil, že napadení kterékoliv signatářské země by následovalo odvetným útokem všech účastníků paktu. Větší obavy však vyvolalo prohlášení, že pokud Spojené státy nebudou respektovat společné záměry mocností Osy a budou mít nepřátelský postoj či vysoké požadavky k signatářům, budou mocnosti Osy nuceny vyhlásit USA válku.¹⁴⁷

Ještě na konci září 1940 se začala komplikovat francouzsko-japonská jednání v oblasti francouzské Indočíny. Americký velvyslanec ve Francii po rozhovoru s francouzským velvyslancem odhadl, že bude Indočína napadena Japonskem dne 22. září.¹⁴⁸ Podle jeho informací byla téhož dne v Hanoji uzavřena dohoda o zákazu vstupu japonských jednotek na území Indočíny. Japonsko však požadavky francouzské vlády ve Vichy ignorovalo a obsadilo území severní Indočíny. Pro japonské vojenské velení to byl důležitý strategický bod pro další expanzi v Asii.¹⁴⁹ Japonské velení poté vytvořilo vlastní podobu dohody a přinutilo francouzskou vládu s touto dohodou souhlasit. Dohoda se nezabývala obchodním či hospodářským podmínkami a byla čistě vojenská, jak o tom v telegramu informoval velvyslanec J. Grew.¹⁵⁰ Franklin D. Roosevelt rozšířil embarga na vývoz dalších surovin na japonské ostrovy, ovšem zákazy nebyly z velké části

¹⁴³ Tamtéž, Document 1082, Grew Hullovi, 23. 7. 1940.

¹⁴⁴ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 82-84.

¹⁴⁵ FRUSDP, 1940, General, Volume I, Document 694, Grew Hullovi, 27. 9. 1940.

¹⁴⁶ Tamtéž, Document 695, Grew Hullovi, 28. 9. 1940.

¹⁴⁷ Tamtéž, Document 704, Grew Hullovi, 5. 10. 1940.

¹⁴⁸ Tamtéž, The Far East, Volume IV, Document 168, Matthews Hullovi, 22. 9. 1940.

¹⁴⁹ Tamtéž, Document 172, Matthews Hullovi, 23. 9. 1940.

¹⁵⁰ Tamtéž, Document 173, Grew Hullovi, 23. 9. 1940.

realizovány. Důvodem byla krajně pravicová uskupení, která i přes zákazy nadále obchodovala s Japonskem. Hlasy kritiků na Rooseveltovy postupy na mezinárodní scéně nebývale zesílily v červenci 1940. Izolacionisté si dokonce vytvořili celonárodní organizaci a dali jí název Amerika především.¹⁵¹

Organizace byla živena miliónovými částkami a také moderními prostředky k co nejučinnější propagandě. Nedlouho na to měla instituce 15 miliónů členů a v jejím vedení byli přední finančníci, byznysmeni a rovněž republikánští politici z řad pravice. Jejich kampaň se zaměřila především na Rooseveltovu válkychtivost. Nejznámějším mluvčím organizace a velkým trnem v patě pro F. D. Roosevelta byl známý letec Charles Lindbergh (1902-1974). Ten pořádal turné po celých Spojených státech, ve kterém popsal Roosevelta jako válkychtivého člověka. Lindberghova pacifistická kampaň dokonce na nějakou dobu zastínila prezidentovu popularitu. Jako protipól Ameriky především byl vytvořen Celonárodní orgán pro boj s izolacionismem. Tato instituce plně podporující Rooseveltovu politickou činnost v době svého vzniku ani zdaleka nedokázala získat americkou veřejnost na svou stranu.¹⁵²

V momentě, kdy Spojené státy sledovaly válečné boje v Evropě a byl kritizován snad každý Rooseveltův postup v zahraniční politice, přišly na řadu prezidentské volby. Franklina D. Roosevelta o třetí kandidatuře na prezidenta přesvědčily události na mezinárodním poli z jara 1940.¹⁵³

Poté co si ho demokratická strana jednoznačně zvolila za svého kandidáta, zahájil F. D. Roosevelt dne 23. října 1940 svou předvolební kampaň. Oznámil to ve svém proslovu ve Filadelfii.¹⁵⁴ Velmi nepopulárním krokem se ukázalo schválení zákona o branné povinnosti dne 16. září 1940. Zavedení povinné vojenské služby již dlouhou dobu vyvolávalo v Kongresu diskuze. A teď navíc byla branná povinnost zavedena poprvé v době mírového stavu. Podle zákona byla vojenská služba povinná pro muže od 21 do 35 let.¹⁵⁵ Učinit takovýto krok v době silného vlivu izolacionismu, a navíc před blížícími se volbami, lze označit za choulostivý ale i odvážný čin. Rooseveltovým oponentem v prezidentských volbách byl republikánskou stranou vybrán Wendell L. Willkie (1892-1944). V této době měl stále F. D. Roosevelt téměř neotřesitelnou pozici a pro W. L. Willkieho bylo obtížné vyzdvihnout prezidentovy dosavadní nedostatky. Proto zacítil na

¹⁵¹ R. DALLEK, Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, New York 1995, s. 242-243.

¹⁵² J. BLAHOŽ, Opuštěná cesta, Praha 1983, s. 154.

¹⁵³ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 91-92.

¹⁵⁴ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 54, file 1320.

¹⁵⁵ Tamtéž, box 53, file 1303.

Rooseveltovu zahraniční politiku. Varoval Američany, že pokud si potřeťí zvolí Roosevelta, ocitnou se Spojené státy ve válce již v dubnu 1941. Roosevelt tato tvrzení pochopitelně vyvracel. Bylo to neuvěřitelné, ale konečné výsledky voleb potřeťí ovládl Franklin D. Roosevelt. I když tentokrát byl počet hlasů obou kandidátů více vyrovnaný, než tomu bylo naposled roku 1936. Rooseveltovi nakonec dalo hlas 27 miliónů voličů. Wendell Wilkie jich obdržel jenom o 5 miliónů méně. Opět se ukázalo, že F. D. Roosevelt neztratil svou oblíbenost v kruzích pracujících lidí, především pak u různých národnostních skupin.¹⁵⁶

Znovuzvolený Franklin D. Roosevelt se v druhé polovině prosince 1940 opět vrátil ke svým prezidentským povinnostem. S blížícím se koncem roku promluvil 29. prosince k americkému národu skrze své tradiční Rozhovory u krbu. Tentokrát již bez vlivu svojí volební kampaně hovořil k národu o národní bezpečnosti nikoliv o potřebě vstoupit do válečného konfliktu, jak zmínil hned na úvod projevu.¹⁵⁷

3.4 Sblížení s Velkou Británií a Sovětským svazem

Již na konci roku 1940 bylo zřejmé, že Velká Británie nebude za současné situace schopna pokračovat v režimu „zaplat' si a odvez“. Britové tehdy nestačili platit dodávky válečného materiálu, které se však pro ně stávali čím dál více nezbytné.¹⁵⁸ Z tohoto důvodu prezident 6. ledna 1941 představil Kongresu návrh zákona o půjčce a pronájmu (Lends-Lease Act). Aby zdůraznil vážnost situace, pronesl větu: „*Jediné, co ted' stojí mezi Spojenými státy a vojenským ohrožením, je námořnictvo Velké Británie.*“¹⁵⁹ F. D. Roosevelt na Kongresu především požadoval zvýšení válečné výroby a díky němu by pak USA mohly předat větší dostatek válečného materiálu bez nutnosti půjčky zemím, které jsou ve válce s agresory. V tom samém proslovu pak zmínil onu populární větu, že Spojené státy se mají stát „*arzenálem demokracie*“.¹⁶⁰

Sotva se návrh zákona dostal do Kongresu, hned vyvolal v politických kruzích velký rozruch a debatu. Největší problém vyvstal ve faktu, že by měl prezident najednou neomezenou moc v ovládání vojenských prostředků obrany USA. Tímto krokem by se Rooseveltova pozice posunula spíše k diktatuře. Dalším sporným bodem bylo, že prezident znovu na základě vlastní úvahy mohl mnohonásobně navýšit objem výroby

¹⁵⁶ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 144-147.

¹⁵⁷ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 58, file 1351.

¹⁵⁸ CH. BEARD, President Roosevelt, New York 2017, s. 13-14.

¹⁵⁹ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 58, file 1353.

¹⁶⁰ CH. BEARD, President Roosevelt, New York 2017, s. 15-16.

válečného materiálu a nikdo se mu nemohl postavit do cesty. Bylo jasné, že vláda po dlouhé době stála před zásadním rozhodnutím. Po dlouhých debatách v Kongresu zákon vešel v platnost 11. března. Vzápětí na to odhlasoval Kongres na přání prezidenta částku sedmi miliard dolarů k realizování zákona. S vydáním zákona rovněž pronesl děkovná slova Winston Churchill na adresu prezidenta Roosevelta.¹⁶¹

V lednu 1941 byl také F. D. Rooseveltem poslán do Londýna jeho blízký poradce Harry Hopkins jako prezidentův osobní vyslanec. Krátce na to se k němu v Londýně připojil poražený muž prezidentských voleb roku 1940 – Wendell Wilkie. Tím získal F. D. Roosevelt přízeň progresivních republikánů. Oba měli za úkol domluvit kompletní podobu materiální pomoci směřující na britské ostrovy. Návštěva americké delegace významně přispěla k britsko-americkému spojení. Především pak Hopkinsovy schůzky s britským ministerským předsedou Churchillem byly pro Spojené státy velice podnětné a pro budoucí vývoj v zahraničních záležitostech přinesly značné sblížení obou zemí.¹⁶²

V první polovině roku 1941 tak získala Velká Británie výsadní postavení mezi americkými spojenci. Mezi ní a USA začaly probíhat vědecké, vojenské i špionážní výměny informací. Zajímavostí je, že výsledkem americko-britských jednání do března 1941 byl i tzv. plán „ABC 1“. Tento plán kladl Hitlerovo Německo za prvotního a největšího nepřítele v blížícím se světovém konfliktu. S Japonskem se v plánu ABC 1 počítalo až jako s druhořadým nepřítelem a to ještě pouze z hlediska defenzivní obrany země.¹⁶³

V rámci posílení svých pozic ve světě a zodpovědných příprav na konflikt budovaly Spojené státy řadu dalších vojenských základen. Jednalo se o základny jak letecké, tak námořní a mohly tak chránit lodě převážející válečné prostředky. Nejdříve v dubnu 1941 pronikli Američané do Grónska.¹⁶⁴ V červenci se dostali na Island. K tomu se dochovala samotná zpráva přednesená v Kongresu.¹⁶⁵ Velký počet základen pak vybudovali na Blízkém východě, v Indii, v africké Libérii či v Austrálii. Dne 27. května 1941 mluvil F. D. Roosevelt na panamerické konferenci o stavu bezprostředního ohrožení země.¹⁶⁶

¹⁶¹ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 70-73.

¹⁶² R. DANIELS, *Franklin D. Roosevelt: The War Years*, Urbana 2016, s. 149-151.

¹⁶³ R. DALLEK, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy*, New York 1995, s. 265-267.

¹⁶⁴ R. DANIELS, *Franklin D. Roosevelt: The War Years*, Urbana 2016, s. 162.

¹⁶⁵ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 61, file 1374.

¹⁶⁶ Tamtéž, box 60, file 1368.

Své popularitě Franklin D. Roosevelt uškodil v létě 1941, kdy prosazoval prodloužení vojenské služby z 12 na 18 měsíců a následné navýšení počtu ozbrojených sil.¹⁶⁷ S návrhem zákona vystoupil prezident v Kongresu ještě v červenci 1941. Návrh zákona byl schválen jen o několik málo hlasů a okamžitě poté následovala bouřlivá reakce americké veřejnosti. Nakonec se tento zákon ukázal jako jeden z nejožehavějších kroků jeho kariéry.¹⁶⁸ Během podzimu 1941 začala být mezinárodní situace kolem Spojených států stále více vypjatá. Za vyostřeného stavu v listopadu 1941 Kongres na žádost prezidenta provedl úpravu článků v rámci zákona o neutralitě. V rámci korektury článků měly obchodní pravidla povoleno ozbrojit se, plavit se v aktivně bojových zónách a zakotvit v přístavech zemí, které byly ve válečném stavu.¹⁶⁹

Významným okamžikem evropské války se stalo napadení Sovětského svazu nacistickým Německem dne 22. června 1941. Zatímco byli Sověti v problémech, vítala americká vláda tento krok spíše jako pozitivní zprávu. Díky tomu bylo americké bezprostřední ohrožení Německem oddáleno a více se upínalo směrem k východu. Současně si však americká vláda v čele s F. D. Rooseveltem uvědomila, že nesmí otálet a musí zahájit sblížovací politiku se SSSR. Materiální podpora měla být provedena formou zákona o půjčce a pronájmu. Její realizace se ovšem posunula, jelikož se prezident obával negativních reakcí ze strany veřejnosti.¹⁷⁰ Co se týče odhadů amerických politiků na obranu Sovětského svazu, nebyly příliš optimistické a to ani v pokrokových kruzích. Podobného názoru byl i prezident F. D. Roosevelt. Podle něj Sovětský svaz do konce roku 1941 nevydrží bránit německou ofenzívu.¹⁷¹

Na konci července 1941 vyslal prezident Roosevelt svého poradce Harryho Hopkinse do Moskvy jako diplomata. Díky jeho skvělým diplomatickým schopnostem se brzy vztahy obou zemí prohloubily a jeho působení opravdu velmi napomohlo ke sblížení. Za velmi významný počín pak lze považovat dojednání schůzky tří velmocí.¹⁷² Po návratu Hopkinse z Moskvy, se Franklin D. Roosevelt a Winston Churchill setkali v amerických vodách nedaleko New Foundlandu.¹⁷³ Americký prezident o výsledcích konference informoval Kongres dne 21. srpna.¹⁷⁴ Na programu

¹⁶⁷ Tamtéž, file 1375.

¹⁶⁸ J. BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983, s. 170.

¹⁶⁹ CH. BEARD, *President Roosevelt*, New York 2017, s. 30-32.

¹⁷⁰ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 91-94.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 96.

¹⁷² R. DALLEK, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy*, New York 1995, s. 267-268.

¹⁷³ CH. BEARD, *President Roosevelt*, New York 2017, s. 118-120.

¹⁷⁴ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 61, file 1377.

byla spolupráce při vojenských manévrech, vyjasnění vztahu vůči Sovětskému svazu, přísuny vojenského materiálu a celkově stanovení rázu ekonomické strategie a zahraničního obchodu. Na začátcích jednání měli oba politici v určitých aspektech zcela odlišný postoj.¹⁷⁵

Hlavním předmětem sporů se stala diskuze o budoucnosti britského koloniálního impéria. Franklin D. Roosevelt v tomto ohledu chtěl dát šanci americkému kapitálu, aby mohl stejnou měrou pronikat do oblastí, které nyní suverénně ovládají Britové. Značný prostor na konferenci dostal i narůstající problém s císařským Japonskem. Probírali se možnosti, jak zabránit válce s Japonskem a F. D. Roosevelt v tomto ohledu jednoznačně zastával umírněný postup. Zatímco W. Churchill viděl jakou jedinou cestu použití přísných a nekompromisních metod. Nakonec Franklin D. Roosevelt přijal názor britského premiéra.¹⁷⁶

V závěrečný den konference 14. srpna 1941 oba politici schválili a vydali dokument s názvem „*Atlantická charta*“.¹⁷⁷ Za autora textu lze považovat S. Wellese, který vytvořil prvotní podobu textu ještě před zahájením schůzky. S textem charty se později ztotožnil i Sovětský svaz.¹⁷⁸ USA a Velká Británie se v prohlášení charty zavázaly dodržovat demokratické postupy v zahraniční politice. V jednotlivých bodech charty spolu sjednaly, že nemají v úmyslu získávat ve svůj prospěch nová území. Dále se zavázaly respektovat právo každého národa zvolit si formu vlády. Zastanou se národů, které byly donuceny k územním změnám jejich státu. Měly v úmyslu vrátit autonomii státům, které o ni přišly. Chtěly, aby všechny státy měly stejný přístup k světovému obchodu. Prosazovaly celosvětovou spolupráci v ekonomii stejně jako volný pohyb po moři. A především chtěly usilovat o fungující mír poté, co bude odstraněna nacistická tyranie.¹⁷⁹ Na setkání musel britský premiér kývnout i na požadavek poskytnout USA rovnocenné možnosti ve světovém obchodu. Díky tomu mohla americká vláda proniknout na světové britské trhy.¹⁸⁰

Téměř okamžitě po skončení konference zahájili F. D. Roosevelt a W. Churchill jednání s generálním tajemníkem Komunistické strany Sovětského svazu Josifem Vissarionovičem Stalinem (1878-1953). Jednání se týkala dodávání zásob válečného

¹⁷⁵ CH. BEARD, *President Roosevelt*, New York 2017, s. 121-122.

¹⁷⁶ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 134-136.

¹⁷⁷ Finální článek dokumentu se pak stal inspirací pro vznik Organizace spojených národů.

¹⁷⁸ CH. BEARD, *President Roosevelt*, New York 2017, s. 125.

¹⁷⁹ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 61, file 1377.

¹⁸⁰ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 139-140.

materiálu do Sovětského svazu a začátkem října již byl zahájen převoz zbraní z USA a Velké Británie do SSSR. Opačným směrem Sověti dodávali strategicky důležité suroviny.¹⁸¹ Kromě materiální pomoci se zde objevil zárodek spolupráce a spojení tří světových impérií, které měly jeden hlavní společný cíl – porazit nacistickou tyranii. S tím přišel i plán rozšířit pomoc Sovětům v mezích zákona o půjčce a pronájmu.¹⁸²

Začátkem listopadu 1941 probíhala na východní frontě zlomová bitva o Moskvu. USA kruté zápolení v mrazech bedlivě sledovaly a Franklin D. Roosevelt v této době prohlásil, že obranná fronta Sovětů je životně důležitá pro další existenci Spojených států. Pomoc Sovětskému svazu dokonce znovu otevřela v Rooseveltově kabinetu otázku vyhlášení války Německu. Sám prezident ovšem za současné situace souhlasil s většinou politiků a chtěl vyčkávat mimo konflikt, dokud se obě strany na východě nevyčerpají. Na začátku podzimu 1941 bylo totiž jasné, že Sovětský svaz nepodlehne A. Hitlerovi okamžitě. F. D. Roosevelt doufal, že se podaří značně oslabit světové agresory bez přímého zásahu amerických vojsk pouze s masivní materiální pomocí těm zemím, jež s nimi bojují.¹⁸³

3.5 Americko-japonské vztahy v první polovině roku 1941

Jak už bylo zmíněno, během podzimu 1941 výrazně vzrostlo válečné napětí mezi USA a mocnostmi Osy. Přestože se americká vláda doposud cítila nejvíce ohrožena ze strany hitlerovského Německa, které ovládalo polovinu Evropy, jako větší hrozba se najednoujevilo císařské Japonsko na druhé straně Tichého oceánu. Přitom hrozba konfliktu v Tichomoří vyvstala už během roku 1940 a následně pak na začátku roku 1941. Japonská vláda měla roku 1940 silný zájem o oblasti v jihovýchodní Asii. Důvodem byly bohaté zásoby nafty, kaučuku a dalších surovin, které Japonsku chyběly. Doposud byli například silně závislí na dodávkách nafty z USA. Uvádí se, že tyto dodávky tvořily až 80 % veškerých zásob. Když F. D. Roosevelt uvalil na dodávky embargo, situace se mezi oběma stranami vyostřila.¹⁸⁴

Ještě v lednu 1941 přitom vnímal Franklin. D. Roosevelt stejné nebezpečí napadení jak z Evropy, tak z Dálného východu. Avšak neopomenul i možné ohrožení z dalších částí světa, jak se svěřil ve svém poselství americkému velvyslanci v Tokiu.¹⁸⁵

¹⁸¹ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 198-199.

¹⁸² CH. BEARD, President Roosevelt, New York 2017, s. 27.

¹⁸³ J. BLAHOŽ, Opuštěná cesta, Praha 1983, s. 181.

¹⁸⁴ R. DALLEK, Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, New York 1995, s. 271-273.

¹⁸⁵ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 5, Roosevelt Grewovi, 21. 1. 1941.

Na setkání japonské vlády 21. ledna 1941 probíral předseda vlády princ Konoje se svými ministry mezinárodní situaci. Dle dostupných informací si Japonsko stanovilo podmínky, s kterými se americká vláda neztotožňovala. Přesto stále bylo Konojeho hlavním cílem uzavřít s USA dohodu.¹⁸⁶ V telegramu z 22. ledna však americký velvyslanec J. Grew upozornil, že obecná nespokojenost a obava japonské veřejnosti ze zhoršení vztahů se Spojenými státy byla doposud největší za posledních osm let.¹⁸⁷

Již v této době získávala americká vláda informace o možných plánech Japonska napadnout Spojené státy. Tyto informace pak potvrdil i velvyslanec J. Grew telegramem z 27. ledna 1941. V něm varoval, že mu několik zdrojů potvrdilo, že v případě války udeří japonské jednotky na Pearl Harbor, kam umístily Spojené státy značnou část své tichomořské flotily.¹⁸⁸ Dne 5. února 1941 byl japonskou vládou do USA vyslán admirál Kičisaburó Nomura (1877-1964). Měl zde působit jako oficiální velvyslanec a vzhledem k jeho dřívější návštěvě v USA a zjevným sympatiím k americké velmoci se očekávalo, že uklidní vztahy obou zemí a dovede jednání ke smířlivé dohodě. Nomurovo vyslání do Spojených států se však pouze stalo zástěrkou před opravdovými japonskými záměry.¹⁸⁹

Na začátku března 1941 se k velvyslanci Nomurovi ve Washingtonu připojil plukovník Hideo Iwakuro (1897-1970), který zde měl působit jako poradce při vyjednávání s americkou vládou. Japonský plukovník si v mysli nepřál vyvolat konflikt s americkým gigantem. Na druhou stranu se snažil bránit japonské zájmy v Pacifiku.¹⁹⁰ V polovině března informoval J. Grew ministra zahraniční USA o tom, že dle jeho informací se japonsko-americké vztahy načas uvolnily a USA už nebyly častým terčem kritiky u japonské veřejnosti.¹⁹¹

Později v březnu však vypluly na povrch skutečné záměry japonské vlády, kdy byla zahájena důvěrná jednání japonské i americké strany. Při sbližovacích vyjednáváních se ukázalo, že obě vlády mají zcela protichůdné požadavky a v ničem se neshodují. Japonské císařství požadovalo od USA kromě respektování dosavadních japonských územních zisků také nevměšování se do další japonské expanze. Takové nároky nemohla americká vláda za žádných okolností přijmout.¹⁹² Spojené státy naopak trvaly na tom, aby Japonsko respektovalo nedotknutelnost a nezávislost všech zemí a aby nezasahovalo do

¹⁸⁶ Tamtéž, Document 6, Grew Hulloví, 21. 1. 1941.

¹⁸⁷ Tamtéž, Document 7, Grew Hulloví, 22. 1. 1941.

¹⁸⁸ Tamtéž, Document 11, Grew Hulloví, 27. 1. 1941.

¹⁸⁹ Tamtéž, Document 17, Hull Rooseveltovi, 5. 2. 1941.

¹⁹⁰ Tamtéž, Document 52, Grew Hulloví, 13.3. 1941.

¹⁹¹ Tamtéž, Volume V, Document 110, Grew Hulloví, 2. 4. 1941.

¹⁹² CH. BEARD, President Roosevelt, New York 2017, s. 182-183.

jejich vnitřní politiky. Kromě toho měla japonská vláda dodržovat zásadu stejných ekonomických a obchodních možností, což by ovšem v tomto případě zvýhodňovalo americkou ekonomiku jako nejsilnější kapitál světa.¹⁹³ Pro japonskou vládu byly podmínky zcela nereálné už jen z toho hlediska, že jejich zahraniční politika se vyznačovala velmi expanzivní tendencemi. I přes zcela rozdílná stanoviska jednání pokračovala.¹⁹⁴

Ještě 19. června 1941 vedl S. Welles přátelské rozhovory s japonskými velvyslanci a obě strany doufaly v budoucí spolupráci.¹⁹⁵ Pak ale 22. června nacistické Německo napadlo Sovětský svaz a v japonských vládních kruzích se rozhodovalo, zda rovněž zaútočí na SSSR nebo na Spojené státy. Dne 2. července byl prezident F. D. Roosevelt varován, že Japonsko v blízké době anuluje japonsko-sovětský pakt a vyhlásí mu válku.¹⁹⁶ Ještě ten samý den však dorazil telegram od velvyslance J. Grewa, který podával vyjádření japonské vlády. V prohlášení japonská vláda plánovala bedlivě sledovat vývoj tohoto konfliktu, dále sledovat i kroky ostatních zemí a především plánovala být připravená na změnu vývoje událostí.¹⁹⁷

Ve stejné době se ovšem objevily i informace o možném útoku na Spojené státy. Velvyslanec Grew vysvětloval, že tyto zprávy jsou výsledkem tlaku ze strany Německa. A. Hitler totiž usiloval o to, aby nedošlo ke sblížení obou zemí a aby byla ukončena vzájemná jednání těchto velmocí v Pacifiku.¹⁹⁸ Prezident Roosevelt byl o situaci pochopitelně informován a snažil se reagovat. Ve stejnou dobu ale učinil ministr vnitra Harold L. Ickes (1874-1952) nerozvážený krok, když zastavil veškerý export pohonných hmot do Japonska. Prezident F. D. Roosevelt téměř okamžitě jeho rozhodnutí zrušil, jelikož by silně vyhrotilo už takhle vypjatou mezinárodní situaci v Pacifiku.¹⁹⁹

Dne 17. července 1941 došlo ke kompletní obměně japonské vlády, kdy byl princ Konoje znovu pověřen sestavit novou vládu. Obměna kabinetu byla důsledkem nečekaného německého útoku na SSSR. To, že princ Konoje dostal znovu důvěru složit vládu, svědčilo o tom, že nenesl zodpovědnost za zhoršení postavení Japonska na mezinárodní scéně.²⁰⁰ Japonský tisk bral obměnu kabinetu jako pozitivní. Především bylo

¹⁹³ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 47, Hull Grewovi, 11. 3. 1941.

¹⁹⁴ CH. BEARD, President Roosevelt, New York 2017, s. 184.

¹⁹⁵ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 178, memorandum o rozhovorech, 19. 6. 1941.

¹⁹⁶ Tamtéž, Document 193, Currie Rooseveltovi, 2. 7. 1941.

¹⁹⁷ Tamtéž, Document 191, Grew Hullovi, 2. 7. 1941.

¹⁹⁸ Tamtéž, Document 204, Grew Hullovi, 9. 7. 1941.

¹⁹⁹ CH. BEARD, President Roosevelt, New York 2017, s. 196-197.

²⁰⁰ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 220, Grew Hullovi, 18. 7. 1941.

vyzdvihnuto dosazení některých vojenských velitelů na pozice ministrů. Mohla tak začít probíhat plná spolupráce vlády a armády. Důsledkem obměny bylo dočasné utlumení totalitního rázu vedení vlády. Japonská zahraniční politika by podle amerického velvyslance také měla mnohem méně směřovat k přímému střetu s USA.²⁰¹

Ve stejnou dobu, kdy se zdálo, že budou vztahy mezi Japonskem a USA optimističtější, informoval americký velvyslanec ve Francii, že se francouzské vojenské velení obává japonské okupace základen v Indočíně. Velení si uvědomovalo, že Japonci budou chtít obsazení prezentovat jako nenásilnou společnou obranu pozic. Zároveň však připustilo, že nemá dostatečné prostředky k obraně a že mělo výslovně zakázáno o tomto kroku informovat vládu USA.²⁰² Dne 21. června japonský velvyslanec opravdu silně naléhal na francouzskou vládu ohledně schválení vstupu japonských vojsk do Indočíny. Francie se zmožila jen na žádosti. Japonskou záminkou pro okupaci byla údajná hrozba ze strany neznámé země.²⁰³ Dne 22. června nátlak na vichistickou vládu potvrdil velvyslanec J. Grew. Dokonce oznámil, že francouzská vláda obdržela ultimátum trvající do 24. července. Poté měli Japonci obsadit základny v Indočíně vojenskou silou.²⁰⁴ K tomu nakonec došlo dne 28. července 1941. Den poté napsal S. Welles, že vnímá tento čin jako cílenou okupaci Indočíny.²⁰⁵

Na papíře dohoda zavazovala obě strany k obraně Francouzské Indočíny. Ve skutečnosti však Japonci obsadili jižní části této francouzské kolonie a vytvořili z ní protektorát. Americká vláda na okupaci reagovala tím, že dne 1. srpna částečně omezila vývoz nafty a benzínu na japonské ostrovy.²⁰⁶ Původní plán měl sice podobu úplného embarga, což se ovšem nelíbilo vojenským představitelům, ale i přesto byl tento krok ránou pro japonskou ekonomiku. Den před zavedením embarga zaslal S. Welles plán budoucího obchodu s Japonskem.²⁰⁷

V srpnu 1941 japonský předseda vlády F. Konoje mobilizoval armádu v době, kdy se vztahy s USA značně zhoršily. I přesto F. Konoje nehodlal okamžitě vyhlásit USA válku. Rozhodl se postupovat takticky. Vyostřené vztahy se snažil uklidnit a především se snažil získat čas. V druhé polovině srpna začala znovu probíhat jednání mezi

²⁰¹ Tamtéž, Document 227, Grew Hullovi, 19. 7. 1941.

²⁰² Tamtéž, Volume V, Document 223, Leahy Hullovi, 16. 7. 1941.

²⁰³ Tamtéž, Document 230, Leahy Hullovi, 21. 7. 1941.

²⁰⁴ Tamtéž, Document 232, Grew Hullovi, 22. 7. 1941.

²⁰⁵ Tamtéž, Document 249, Welles Grewovi, 29. 7. 1941.

²⁰⁶ Tamtéž, Volume IV, Document 673, Welles Grewovi, 1. 8. 1941.

²⁰⁷ Tamtéž, Document 670, Welles Rooseveltovi, 31. 7. 1941.

japonským velvyslancem Nomurou a F. D. Rooseveltem.²⁰⁸ Během těchto rozhovorů sám americký prezident naznačil, že je ochoten obnovit jednání s japonskou vládou. Dokonce souhlasil s osobním setkáním s představiteli japonské vlády, jak o tom psal v telegramu C. Hull.²⁰⁹

Druhý den na zprávu reagoval velvyslanec J. Grew. Podle jeho informací se princ Konoje opravdu touží osobně se setkat s F. D. Rooseveltem a to v Honolulu. Velvyslanec Grew se navíc domníval, že japonská vláda byla připravena učinit dalekosáhlé ústupky a on sám takové setkání státníků podporoval a věřil, že by tento krok odvolal možnost války.²¹⁰ Prezident F. D. Roosevelt sice nejdříve na setkání kývnul, avšak nakonec se rozhodl tuto schůzku odmítnout. Důvod Rooseveltovy rychlé změny názoru zůstává dodnes otázkou. Ovšem podle některých v tom hrálo určitou roli Konojeho prohlášení o neútočení na Sovětský svaz.²¹¹ Sám Cordell Hull později údajně řekl, že důvodem byla prezidentova zaneprázdněnost událostmi v Evropě.²¹² V Rooseveltově zprávě přímo japonskému císaři, která vznikla až v polovině října 1941, lze postřehnout, že možným důvodem odmítnutí osobní schůzky byla nedostatečná důvěra v konečnou pro obě strany uspokojivou dohodu.²¹³

3.6 Bezvýchodná americko-japonská jednání

Není pochyb o tom, že pozice předsedy vlády Konojeho se po neúspěšných jednáních s USA na konci srpna dostala do krize. Tuto informaci potvrdil i americký velvyslanec J. Grew. V telegramu z 29. srpna uvedl, že japonský tisk vnímal japonsko-americké vztahy v Tichomoří jako choulostivé. Mimo to se konalo zasedání japonské vlády, na kterém měl princ Konoje podrobně popsat vývoj vztahů obou velmocí.²¹⁴ Následně velvyslanec J. Grew potvrdil, že Konoje nese zodpovědnost za napjaté mezinárodní vztahy a za neschopnost dosáhnout dohody s USA.²¹⁵ Mezitím 6. září říšská rada v Japonsku odsouhlasila přípravy na útok na Spojené státy. Předseda vlády F. Konoje tak dostal lhůtu šesti týdnů dospět s USA k dohodě. Avšak setkání s F. D. Rooseveltem se nerealizovalo a Konojeho vládní kabinet se dostal ještě do hlubší krize.²¹⁶

²⁰⁸ R. DALLEK, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy*, New York 1995, s. 276-277.

²⁰⁹ FRUSDP, 1941, *The Far East*, Volume IV, Document 266, Hull Grewovi, 18. 8. 1941.

²¹⁰ Tamtéž, Document 270, Grew Hullovi, 19. 8. 1941.

²¹¹ CH. BEARD, *President Roosevelt*, New York 2017, s. 486.

²¹² Steven M. GILLON, *Pearl Harbor. FDR vede národ do války*, Praha 2013, s. 34.

²¹³ FRUSDP, 1941, *The Far East*, Volume IV, Document 383, Roosevelt Hullovi, nedatováno.

²¹⁴ Tamtéž, Document 293, Grew Hullovi, 29. 8. 1941.

²¹⁵ Tamtéž, Document 295, Grew Hullovi, 29. 8. 1941.

²¹⁶ R. DALLEK, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy*, New York 1995, s. 278-279.

V září 1941 už ohlasy naopak získaly radikální militaristické síly, které nesly nelibě japonsko-americká jednání a byly připraveny vystřídat Konojeho vládu.²¹⁷ Především tehdejší ministr války Hideki Tódžó se odmítal podřídít Konojeho požadavkům na uzavření dohody s USA. Situace kolem předsedy vlády Konojeho se poté natolik vyhrotila, že se čtyři ozbrojení muži pokusili prince Konojeho zabít. Vše se seběhlo ráno 18. září, kdy předseda vlády nastupoval do auta před svojí rezidencí. Útočníci byli nakonec zneškodněni ochrankou a japonský premiér tak nebyl zraněn. Americký velvyslanec uvedl, že informaci obdržel z důvěryhodného zdroje. Celá záležitost měla být v Japonsku držena v tajnosti a také americká vláda nehodlala informaci dále šířit.²¹⁸

Ještě na konci září 1941 japonská vláda doufala, že dojde na setkání japonského premiéra s americkým prezidentem. Žádala však, aby bylo setkání posunuto na pozdější termín.²¹⁹ Dne 2. října dal C. Hull odpověď velvyslanci Nomurovi. V ní sdělil, že Spojené státy v čele s prezidentem jsou stále otevřeny takovému setkání, ale požadují, aby byly nejdříve domluveny hlavní závazky států a problémy zahraniční politiky k projednání ještě před samotnou schůzkou. Velvyslanec Nomura nebyl z odpovědi nadšený.²²⁰ Nejasná odpověď ministra zahraničí stavila Konojeho do velice obtížné pozice. Japonská vláda poté obvinila USA, že vyjednávání o možném setkání záměrně odsouvaly. V tomto momentu někteří členové japonské vlády ztratili víru v úspěšná vyjednávání.²²¹ Již v polovině října tak bylo zcela jasné, že se blíží konec Konojeho vlády. Na druhé straně Pacifiku se spoléhali na to, že nová vláda v Japonsku dříve zaútočí na SSSR než na Spojené státy.²²²

Dne 16. října 1941 pak odstoupil Konoje pod tlakem situace z funkce ministerského předsedy.²²³ O dva dny později se na tuto pozici dostal představitel velmi agresivního pravicového hnutí – generál Hideki Tódžó. Ve stejný den bylo oznámeno i nové složení kabinetu.²²⁴ Krátce na to zaslal velvyslanec Grew americké vládě optimistický telegram, ve kterém věřil, že nová japonská vláda nebude svou zahraniční politiku směřovat přímo k válce s USA.²²⁵ V této situaci americká diplomacie naprosto

²¹⁷ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 320, Grew Hullov, 11. 9. 1941.

²¹⁸ Tamtéž, Document 342, Grew Hullov, 20. 9. 1941.

²¹⁹ Tamtéž, Document 359, Grew Hullov, 29. 9. 1941.

²²⁰ Tamtéž, Document 366, Hull Grewovi, 2. 10. 1941.

²²¹ Tamtéž, Document 370, Grew Hullov, 7. 10. 1941.

²²² R. DALLEK, Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, New York 1995, s. 280.

²²³ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 379, Grew Hullov, 16. 10. 1941.

²²⁴ Tamtéž, Document 390, Grew Hullov, 18. 10. 1941.

²²⁵ Tamtéž, Document 398, Grew Hullov, 20. 10. 1941.

chybně zhodnotila budoucí zájmy japonské politiky. Už 5. listopadu se totiž v Tokiu sešla tajná císařská rada, aby odsouhlasila rozpoutání války s USA. První nečekaný útok měl pak směřovat na Pearl Harbor. I přesto však chtěla japonská vláda dát ještě šanci vyjednávání se Spojenými státy.²²⁶ Admirál Nomura ve Washingtonu již nebyl už příliš nakloněn dalšímu vyjednávání. Proto k němu Tódžóva vláda poslala zkušeného diplomata Sabura Kurusu (1886-1954).²²⁷ Oba diplomaté měli uzavřít dohodu s USA nejdéle do 25. listopadu. Tento krok měl odlákat pozornost od japonských vojenských příprav, o kterých však japonští diplomaté netušili.

Ihned na začátku listopadu 1941 obdržel C. Hull návrh japonského císařství k dohodě. Japonsko v něm znovu požadovalo, aby USA akceptovaly veškeré jejich vojenské expanze. Rovněž se dožadovalo zrušení embarga na dovážené suroviny a materiál. Na druhou stranu japonská vláda ustoupila v požadavcích mezinárodního obchodu. V neposlední řadě slibovala, že již nepřipojí ke svému panství žádné nové území.²²⁸

Po předložení plánu americkému ministru zahraniční se setkal opět admirál Nomura s Franklinem D. Rooseveltem. Jejich setkání skončilo bez výsledné dohody a v půlce listopadu byl japonský návrh definitivně zamítnut. Krátce na to předstoupili japonští diplomaté s dalším návrhem. V něm Japonsko slíbilo, že ukončí okupaci Indočíny, až se mu podaří uzavřít mír s Čínou. Zároveň slíbilo, že se zdrží dalších výbojných snah. Od Spojených států však požadovalo obnovení hospodářské kooperace a větší aktivitu v obchodní činnosti obou zemí. Japonská vláda natolik věřila v přijetí těchto podmínek, že odsunula mezní termín dohody o čtyři dny.²²⁹

Zpočátku vše naznačovalo tomu, že je americká vláda ochotná o návrhu jednat. V rychlosti tak vláda ve Washingtonu vypracovala vlastní plán, ve kterém shrnula společné závazky a základní principy.²³⁰ Dne 15. listopadu proběhlo další setkání mezi ministrem zahraniční C. Hullem a japonskými velvyslanci. S příchodem velvyslance Kurusy se začaly znova projednávat problémy zahraniční politiky. Jednání vypadala nadějně a zdálo se, že nakonec dojde k uzavření dohody.²³¹ Zajímavý je rovněž telegram od prezidenta Roosevelta Cordellu Hullovi, který vznikl někdy krátce po 20. listopadu.

²²⁶ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 211-212.

²²⁷ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 422, Grew Hullovi, 5. 11. 1941.

²²⁸ R. DALLEK, Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, New York 1995, s. 289-290.

²²⁹ Tamtéž, s. 290-291.

²³⁰ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 431, Ballantine a Schmidt Hullovi, 11. 11. 1941.

²³¹ Tamtéž, Document 455, Hull Grewovi, 18. 11. 1941.

Telegram obsahuje několik bodů, kterých by se měly USA řídit během příštích šesti měsíců. Roosevelt v nich požadoval obnovit ekonomickou spolupráci s Japonskem, nedovolit Japoncům poslat další vojenské jednotky do Indočíny a Mandžuska nebo pomoci zahájit čínsko-japonská pravidelná jednání.²³²

Zůstává však otázkou, proč Japonsku tolik záleželo na dojednání smlouvy s USA. Japonská vláda přece už na začátku listopadu 1941 odsouhlasila útok na USA. Je tedy možné, že japonská vláda během vyjednávání plánovala zcela jiný směr příští expanze.²³³ Americká vláda po 20. listopadu připravovala pro japonské velvyslance návrh vzájemného prohlášení o zahraniční politice, který dostal název „*modus vivendi*“²³⁴. Ten představoval podrobný plán o požadavcích a závazcích obou stran a měl být základem americko-japonského jednání.²³⁵ Ve skutečnosti nebyla japonským diplomatům nikdy předložena žádná verze *modus vivendi*.²³⁶

Situace se pak velmi rychle změnila osudného 25. listopadu. V té době proběhlo několik soukromých rozhovorů mezi prezidentem Rooseveltem a ministrem zahraničí Hullem. Po nich nečekaně změnil Franklin D. Roosevelt své stanovisko a zvolil proti Japonsku zaujmout co nejprísnější postoj. Ten byl definován v programu o deseti bodech a kladl si opravdu tvrdé podmínky vůči Japonsku. O den později, dne 26. listopadu, probíhaly další rozhovory s japonskými velvyslanci. Při setkání C. Hull odmítl japonský návrh a seznámil diplomaty s programem o deseti bodech. Pro Japonsko to nebylo nic jiného než ultimátum. I když vládní představitelé v USA neznali odpověď japonské vlády, bylo jim jasné, že zde japonsko-americká jednání skončila.²³⁷ Cordell Hull poté popsal výsledek jednání z 26. listopadu v telegramu. V něm informoval, že obě strany stále nedospěly k nějaké základní dohodě a očekával ukončení vzájemných rozhovorů.²³⁸ Zde je však nutno podotknout, že ve stejný den japonská vláda dala svolení námořní flotile přesunout se skrze severní oblast Tichomoří k americkému přístavu Pearl Harbor na Havaji, aniž by japonská vláda byla seznámena s novým americkým programem. Japonská flotila měla také rozkaz vrátit se do Japonska, pokud by obě strany dospěly k dohodě. Japonští vládní představitelé to ale neviděli jako reálnou možnost.²³⁹

²³² Tamtéž, Document 460, Roosevelt Hullovi, nedatováno.

²³³ CH. BEARD, President Roosevelt, New York 2017, s. 551-552.

²³⁴ Modus Vivendi byl několikrát přepracován a až 25. listopadu vyšla jeho finální verze. FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 483, konečná verze návrhu Modus Vivendi Japonsku, 25. 11. 1941.

²³⁵ Tamtéž, Document 467, návrh Modus Vivendi Japonsku, 22. 11. 1941.

²³⁶ Tamtéž, Document 470, revidovaný návrh Modus Vivendi Japonsku, 24. 11. 1941.

²³⁷ CH. BEARD, President Roosevelt, New York 2017, s. 559-562.

²³⁸ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 499, Hull Grewovi, 28. 11. 1941.

²³⁹ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 218.

Dodnes však zůstává otázkou proč F. D. Roosevelt 25. listopadu 1941 tak náhle změnil názor. Pravý důvod ve změně Rooseveltova přístupu se už pravděpodobně nepodaří zjistit. Ruský historik Nikolaj N. Jakovlev je toho názoru, že američtí politici ve Washingtonu doufali, že se Japonsko zalekne americké velmoci a jejího mohutného zbrojního arzenálu a raději zvolí napadení Sovětského svazu, který se bránil německé ofenzívě. Jakovlev je rovněž toho názoru, že americká vláda jasně podcenila vojenské možnosti SSSR, což ovšem neudělala vláda v Japonsku. Pro jeho úvahu však chybí přímé důkazy.²⁴⁰

Dalším možným důvodem pro změnu názoru mohl být Rooseveltův osobní pohled na rozložení sil ve světě. V poslední čtvrtině roku 1941 byla situace na mezinárodní scéně neskutečně vypjatá a kritická. Zdá se tedy nelogické, že by F. D. Roosevelt jako osobnost s výjimečným odhadem schvaloval útok Japonska na Sovětský svaz. Tím by vyřadil ze hry svého spojence a USA by přivedl do situace vážného ohrožení. Nabízí se tedy možnost, že cestou neakceptovatelných podmínek pro Japonsko chtěl zapojit Spojené státy do války proti světovým agresorům, jelikož by Kongres na toto stěží přistoupil takzvanou oficiální cestou.

Změnu prezidentova názoru nedokázala vysvětlit ani americká historiografie. Ta především v této problematice zdůrazňuje, že onen program o deseti bodech byl japonským diplomatům představen v době, kdy japonské letadlové lodě již směřovaly na Pearl Harbor. Tudíž podání ultimáta nemohlo mít vliv na budoucí vývoj. Na druhou stranu se proti této teorii staví názor, že japonská vláda opravdu chtěla dosáhnout dohody s USA, než ale americká vláda zavrhl její požadavky.²⁴¹ Velice pravděpodobně se pak jeví možnost, že japonský námořní konvoj vyplul bez konkrétního cíle a účel jeho mise byl později změněn v závislosti na japonsko-amerických vyjednáváních. Všechny zde představené možnosti však zůstávají pouze hypotézami a postrádají hmatatelné důkazy.

4 Reakce prezidenta Franklina D. Roosevelta na útok v Pearl Harboru a vstup USA do 2. světové války

Japonsko-americká jednání de facto skončila dne 26. listopadu 1941, avšak obě strany předstíraly vyjednávání až do 7. prosince.²⁴² Dne 26. listopadu taktéž vyplul japonský

²⁴⁰ J. BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983, s. 187.

²⁴¹ Tamtéž, s. 188

²⁴² CH. BEARD, *President Roosevelt*, New York 2017, s. 563.

námořní konvoj skrze severní Tichomoří k Havajským ostrovům. Americká vláda sice o tomto přesunu nevěděla, ale nicméně po neshodných americko-japonských vyjednáváních si dobře uvědomovala, že hrozba války je velice blízko. Navíc získávala zprávy o různých pohybech japonských námořních lodí. Matoucím tahem však bylo to, že Japonci prováděli obrovský přesun svých jednotek do jižního Tichomoří. Situace tak nasvědčovala tomu, že nejdříve Japonci zaútočí na britské a nizozemské kolonie v jihozápadní části Tichého oceánu.²⁴³

Nejdříve si dne 29. listopadu 1941 stěžoval ministerský předseda H. Tódžó na incident ze dne 20. listopadu, kdy americký letoun kroužil nad Tchaj-wanem a tím tak bez ohlášení vstoupil na japonské území.²⁴⁴ Poté dne 30. listopadu varoval britský velvyslanec americkou vládu, že se Japonsko zřejmě chystá napadnout Thajsko a obsadit zde strategicky významné oblasti.²⁴⁵ Následně 1. prosince přišel ministru zahraničí Cordellu Hullovi telegram s upozorněním na nezvykle velký pohyb japonských ozbrojených sil na jihu Číny. Předpokládalo se, že jednotky míří na Hong Kong.²⁴⁶ Další telegram ze dne 5. prosince však informoval, že pohyb japonských vojsk na jihu Číny přestal.²⁴⁷ K tomu ještě americké námořnictvo informovalo vládu se zpožděním o větším počtu japonských jednotek soustředěných dne 22. listopadu u ostrova Palau východně od Filipín. Se zprávou původně přišlo velení nizozemského námořnictva, avšak Britové silně pochybovali o přesnosti této informace. Zřejmě proto o tom byla americká vláda spravena s takovým zpožděním.²⁴⁸ Po obdržení takovýchto zpráv v tak krátkém intervalu odvrátila svou pozornost od Havajských ostrovů americká vláda i generálové.

4.1 Období vrcholného napětí v americko-japonských vztazích

Pokud jde o přípravy na obranu Pearl Harboru, dopustili se zde značných chyb generálové, americká vláda i samotný prezident F. D. Roosevelt. Doba mezi 27. listopadem a 7. prosincem 1941 byla etapou deseti dní, kdy se mohlo udělat maximum pro obranu Pearl Harboru, avšak neudělalo se nic. Prvním špatným krokem, i když ve finále pro USA spíše pozitivním, bylo přemístění letadlových lodí z Havajských ostrovů na konci listopadu 1941. Pearl Harbor tím přišel o nejefektivnější prvek obrany přístavu před leteckým útokem. Když se na konci listopadu zdálo, že Japonci napadnou Filipíny,

²⁴³ G. B. TINDALL – D. E. SHI, *Dějiny Spojených států amerických*, Praha 2008, s. 602.

²⁴⁴ FRUSDP, 1941, *The Far East*, Volume IV, Document 509, Grew Hullově, 29. 11. 1941.

²⁴⁵ Tamtéž, Volume V, Document 385, britské velvyslanectví Hullově, 30. 11. 1941.

²⁴⁶ FRUSDP, 1941, *The Far East*, Volume IV, Document 518, Myers Hullově, 1. 12. 1941.

²⁴⁷ Tamtéž, Document 533, Myers Hullově, 5. 12. 1941.

²⁴⁸ Tamtéž, Document 531, Schuirmann Hullově, 4. 12. 1941.

Thajsko nebo Borneo, dostaly americké ozbrojené síly rozkaz zůstat v pohotovosti. Chybou však bylo, že tyto rozkazy byly plněny zcela lehkomyšlně a nedbale. Ve stejné době pak Franklin D. Roosevelt nařídil, aby americké vojenské jednotky neútočily na nepřítel dřív, než zaútočí on na ně. Tímto opatřením tak uklidnil izolacionisty v Kongresu.²⁴⁹

Se zajímavým výkladem problematiky událostí před útokem na Pearl Harbor přišli Paul S. Burtneš a Warren U. Ober, kteří ve své studii „*Provocation and Angst*“ zastávají názor, že se prezident Roosevelt snažil vyprovokovat Japonsko k útočné akci. O půlnoci 1. prosince 1941 F. D. Roosevelt údajně nařídil, aby byla vyslána tři malá plavidla jako průzkumná hlídka do západní části Čínského moře. Oba profesoři se domnívají, že vyslání průzkumné hlídky byla prezidentova iniciativa určená jako návnada pro možné japonské přeřadení. O vyslané hlídce totiž nebyli informováni ani osoby na těch nejvyšších vojenských postech. Jedna hlídkovací loď byla sice japonskými letadly odhalena, ovšem piloti na americkou loď nezaútočili. P. S. Burtneš a W. U. Ober se navíc domnívají, že již na konci listopadu 1941 prezident F. D. Roosevelt věděl, že v krátkém čase přijde nějaký incident, který umožní USA vstoupit do války.²⁵⁰

Prvního prosincového dne 1941 se v Tokiu sešla velká říšská konference. Na ní se rozhodlo o definitivním schválení útoku. Horlivým zastáncem útoku byl především ministerský předseda H. Tódžó, ale konečné slovo měl japonský císař. Dne 2. prosince obdržel japonský námořní svaz definitivní rozkaz k napadení Havajských ostrovů.²⁵¹ Začátkem prosince 1941 také zasílal americký velvyslanec J. Grew informace o svém průzkumu japonské veřejnosti. Podle jeho zpráv nebyla veřejnost příliš nadšena návrhem americké vlády z 26. listopadu, ale na druhou stranu si Japonci přáli pokračovat v rozhovorech s Washingtonem.²⁵² Část japonských občanů poté pochybovala o upřímnosti americké vlády při jednáních a prý se snažila u americké veřejnosti vymazat jakékoliv sympatie s japonskými požadavky. Podle japonského veřejného mínění byl navíc americký návrh ze dne 26. listopadu zcela neakceptovatelný a nemohl sloužit jako základ pro další vyjednávání.²⁵³ V poslední fázi příprav japonského útoku sehrál důležitou roli i japonský generální konzul na Havaji generál Kita. Jeho úkolem bylo pár

²⁴⁹ J. BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983, s. 189.

²⁵⁰ Paul S. BURTNESS – Warren U. OBER, *Provocation and Angst: FDR, Japan, Pearl Harbor and the Entry into War in Pacific*, *The Hawaiian Journal of History* 51, 2017, s. 100.

²⁵¹ Hrowe H. SAUNDERS, *Duel v Pacifiku*, Plzeň 1995, s. 19.

²⁵² FRUSDP, 1941, *The Far East*, Volume IV, Document 521, Grew Hullovi, 1. 12. 1941.

²⁵³ Tamtéž, Document 530, Grew Hullovi, 4. 12. 1941.

dni před útokem potvrdit přítomnost bitevních lodí, letadlových lodí a křižníků v přístavu Pearl Harbor. Kromě toho měl velení informovat také o rozmístění lodí a dalších podrobnostech.²⁵⁴

Rozhovory s japonskými velvyslanci ve Washingtonu pokračovaly i v prosinci 1941, přestože načas utichly po jednáních z 26. listopadu. Hned 1. prosince velvyslanci K. Nomura a S. Kurusu požádali o setkání s Cordellem Hullem. Na schůzce oba diplomaté sdělili, že japonská vláda již projednává americký návrh z 26. listopadu a že za pár dní může C. Hull očekávat odpověď. Velvyslanec Kurusu poté vyjádřil svůj názor, že obě země byly kdysi blízko dohody, avšak poslední americký návrh dosažení dohody značně oddálil. Ministr zahraničí C. Hull oponoval, že dosažení dohody přerušovaly japonské vojenské akce. Největší překážkou k uzavření dohody pro něj byla okupace francouzské Indočíny. Nicméně se obě strany na setkání shodly, že prozatím není důvod k válce mezi oběma zeměmi.²⁵⁵

Druhý den proběhly ve Washingtonu další rozhovory. Tentokrát se jich kromě C. Hulla účastnil jeho zástupce Sumner Welles (1892-1961). Hlavní otázkou rozhovorů byla obava americké vlády z nárůstu japonských sil v Indočíně a stále většího přísunu materiálu. Japonci by pak mohli posílení svých pozic využít k napadení nějaké další oblasti. O pár dní později byl prezident F. D. Roosevelt nárůstem natolik znepokojen, že požádal ministra války o odhad japonských sil. Japonští diplomaté pouze odpověděli, že dosud nebyli informováni vládou o záměru své země v Indočíně. Oba však S. Wellese ujistili, že ozbrojený útok z této oblasti nebude uskutečněn. S. Welles se poté zeptal, zda dorazí odpověď japonské vlády na poslední americký návrh. Velvyslanci mu sdělili, že ano, ovšem naznačili, že některé body návrhu jsou těžko přijatelné pro Japonsko.²⁵⁶

Dne 3. prosince 1941 zachytila americká tajná služba další zprávy o přesunu japonského námořnictva na jih.²⁵⁷ O tři dny později informoval americký velvyslanec ve Velké Británii C. Hulla a prezidenta F. D. Roosevelta o tom, že britské námořnictvo toho rána spatřilo dvě skupiny japonských lodí v kambodžských vodách směřující k Thajsku.²⁵⁸ Ve stejný den, 6. prosince, vypracoval ministr války Henry L. Stimson (1867-1950) na žádost prezidenta zprávu s odhadem počtu japonských vzdušných a

²⁵⁴ H. H. SAUNDERS, *Duel*, Plzeň 1995, s. 21.

²⁵⁵ FRUSDP, Japan 1931–1941, Volume II, Document 411, memorandum o rozhovorech, 1. 12. 1941.

²⁵⁶ Tamtéž, Document 414, memorandum o rozhovorech, 2. 12. 1941.

²⁵⁷ R. DANIELS, *Franklin D. Roosevelt: The War Years*, Urbana 2016, s. 220.

²⁵⁸ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume V, Document 400, Winant Hullovi, 6. 12. 1941.

pozemních sil v Indočíně. Podle jeho odhadu mělo Japonsko v Indočíně vojsko o síle 125 000.²⁵⁹

Na prezidentovy obavy tehdy zareagovala i sama japonská vláda, když zaslala do Washingtonu telegram s odpovědí na tuto otázku. Telegram předali japonští velvyslanci ministru zahraničí C. Hullovi dne 5. prosince při dalších rozhovorech.²⁶⁰ V odpovědi japonská vláda sdělila, že tak učinila z důvodu nedávných a frekventovaných pohybů čínských vojenských jednotek podél hranice severní části francouzské Indočíny. Mělo tak údajně jít o přesun z čistě preventivních důvodů. Japonský kabinet zároveň vyvrátil teorii, že by tímto krokem porušil dohodu s Francií o společné obraně Indočíny.²⁶¹ Americké velení v čele s Rooseveltem se i s těmito poznatky rozhodlo nadále vyčkávat, neboť do poslední chvíle věřili, že Japonci k útoku nepřistoupí.²⁶²

4.2 Události před a po útoku na Pearl Harbor

Ještě 6. prosince 1941 zaslala japonská vláda první kódovanou zprávu s odpovědí na deset bodů japonskému velvyslanectví v USA. Americká tajná služba však zprávu zachytila a dešifrovala dříve než japonští ambasadoři.²⁶³ Prezident F. D. Roosevelt obdržel dešifrovanou japonskou zprávu kolem 21.30 hod. Zpráva naznačila možné ukončení diplomatických jednání mezi oběma zeměmi a rovněž obsahovala poznámku, kde stálo, že poslední část zprávy přijde druhý den ráno 7. prosince i s pokyny o dodání zprávy americké vládě. Tato zašifrovaná zpráva byla poté dle původního záměru japonské vlády předána velvyslanci Nomurovi a poté byla doručena C. Hullovi. Po přečtení zprávy muselo F. D. Rooseveltovi dojít, že Japonsko chce USA vyhlásit válku. Japonská vláda ve zprávě přímo napsala, že poslední návrh ze strany Spojených států při jednání doslova „*ohrozil existenci samostatné říše a znevážil její čest a prestiž*“.²⁶⁴

F. D. Roosevelt zprávu konzultoval s Harrym Hopkinsem a kolem půlnoci 6. prosince ji konzultoval i s admirálem Haroldem R. Starkem (1880-1972). Prezident se admirála Starka zeptal, zda má na poslední chvíli vyhlásit pohotovost na Pearl Harboru. Podle Starkových slov doporučil prezidentovi odeslat varování na Havajské ostrovy, avšak žádné varování nakonec odesláno nebylo. Prezident F. D. Roosevelt zřejmě na poslední chvíli zakázal Starkovi vydávat jakoukoliv výstrahu. Tento prezidentův čin je

²⁵⁹ Tamtéž, Document 402, Stimson Hullovi, 6. 12. 1941.

²⁶⁰ FRUSDP, Japan 1931–1941, Volume II, Document 415, memorandum o rozhovorech, 5. 12. 1941.

²⁶¹ Tamtéž, Document 416, prohlášení předané Nomurovi Hullovi, 5. 12. 1941.

²⁶² R. DALLEK, Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, New York 1995, s. 295.

²⁶³ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 221.

²⁶⁴ CH. BEARD, President Roosevelt, New York 2017, s. 565.

však nepotvrzený a kolem večera 6. prosince tak panuje několik nejasností. Vyjasnit události z tohoto večera nepomohl ani rozhovor s admirálem Starkem z roku 1961. Ten v rozhovoru pod přísahou opakovaně tvrdil, že si nevybavuje, co dělal v noci 6. prosince. Stejnou výpověď použil i při vyšetřování viny za útok na nepřipravený Pearl Harbor. Někteří Starkovo nejasné svědectví přijali, jelikož byl prý upřímným a slušným člověkem. Avšak někteří Starkův postoj k výpovědi kritizovali, protože svým nejasným svědectvím se mohl zbavit osobní viny za selhání při odeslání varování před japonským útokem. Navíc tak mohl chránit prezidenta F. D. Roosevelta před nějakým pečlivějším vyšetřováním, které mohlo Rooseveltovi zničit kariéru.²⁶⁵

Roku 1961 poté bývalý admirál H. R. Stark přiznal, že bere na sebe vinu za špatné rozhodnutí v noci 6. prosince 1941, přestože si nevybavuje detaily oné noci. Podobnou výpověď podal i James Stahlman (1893-1976), důvěrný pracovník ministra námořnictva Franka Knoxe (1874-1944), který prozradil, že většinu dne 6. prosince byl prezident na setkání se svými nejbližšími poradci. Údajně zde bylo učiněno rozhodnutí vyslat varování. Poté co ale někteří aktéři schůzky odešli, bylo rozhodnutí přehodnoceno. Velitel vojenských jednotek na Havaji, generál Walter Short (1880-1949), potvrdil, že se k němu nedostalo žádné varování z Washingtonu vyslané o půlnoci 6. prosince. Obdržel totiž až varování od generála George C. Marshalla (1880-1959), které ale bylo rozesláno ráno 7. prosince a vinou zpoždění přenosu dorazilo až několik hodin po útoku.²⁶⁶

Je tedy skutečně možné, že to byl Franklin D. Roosevelt, kdo zabránil vyhlášení pohotovosti. Americký prezident pravděpodobně věřil, že případný útok bude směřovat do jihovýchodní Asie. Dalším možným důvodem mohly být obavy z ohlasů veřejnosti. Rovněž se mohl obávat reakce japonské vlády na vyhlášení pohotovosti, která to mohla považovat za nepřátelský čin. Přesné důvody takového jednání se těžko hledají, avšak to nic nemění na tom, že americké vrchní velení i s prezidentem F. D. Rooseveltem nese zodpovědnost za nepřipravenost amerických vojenských sil.²⁶⁷

V době bezprostředního nebezpečí ze strany Japonska se F. D. Roosevelt rozhodl napsat japonskému císaři zprávu s mírovým poselstvím. Dne 6. prosince 1941 ve 21:00 hodin odeslal C. Hull telegram se zprávou do Tokia, kde ho obdržel velvyslanec J. Grew. Telegram obsahoval i prezidentovy pokyny, ve kterých žádal, aby byla jeho zpráva

²⁶⁵ P. S. BURTNESS – W. U. OBER, *Provocation*, The Hawaiian Journal of History 51, 2017, s. 102.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 103.

²⁶⁷ R. UNDERHILL, *The Rise*, New York 2012, s. 173-174.

předána co nejrychleji a zároveň v nevhodnější okamžik.²⁶⁸ Ve svém poselství prezident F. D. Roosevelt hovořil o přátelství mezi oběma zeměmi, které trvalo téměř sto let a především o problémové oblasti Tichomoří. Hlavním Rooseveltovým požadavkem bylo, aby císař stáhl japonské jednotky z francouzské Indočíny, jelikož velký počet ozbrojených sil vyvolával obavy z napadení v sousedních zemích.²⁶⁹ Byla to jediná Rooseveltova reakce na dešifrovanou zprávu. Avšak tato zpráva neměla šanci na úspěch.²⁷⁰ Japonští velitelé v čele s ministerským předsedou Tódžem totiž nejprve předali zprávu se zpožděním americkému velvyslanci J. Grewovi a poté pozdrželi předání zprávy i císaři do doby útoku.²⁷¹

Ráno 7. prosince 1941 se japonská dešifrovaná zpráva konečně dostala k admirálu Haroldu R. Starkovi (1880-1972). Ale ani on nenařídil okamžitou pohotovost v Pacifiku. Havajské ostrovy varoval až po poradě s generálním štábem. V poledne tak ministerstvo války varovalo všechny generály v Tichomoří před možným japonským úderem. Dalším problémem bylo, že varování ministerstva války se šířilo přes telegrafní linky a na samotnou Havaj dorazilo až po osmi a půl hodinách.²⁷² Poslední část zprávy byla Tokiem záměrně odeslána až v neděli brzkých ranních hodinách havajského času. Japonský velvyslanec Nomura vyjednávací s C. Hullem byl pověřen, aby zprávu předal půl hodiny před útokem. Kvůli zpoždění však zprávu předal až po útoku.²⁷³

Je nutné podotknout, že naprosto překvapivý útok japonských letadel byl částečně i dílem náhody. Posádka na Pearl Harboru totiž nemohl upozornit na blížící se nebezpečí žádný průzkum, jelikož Havajské ostrovy od konce listopadu 1941 postrádaly dostatek hlídkových letadel. Admirál Husband Kimmel (1882-1968) se tak spoléhal na případné varování od W. Shorta. Oba však považovali japonský útok za vysoce nepravděpodobný. Stejně mylného názoru bylo ale celé americké velení v čele s prezidentem. Když se japonská letadla v neděli ráno 7. prosince přiblížila k ostrovům, zachytili je američtí pozorovatelé na radaru. Ti však neznámý signál vyhodnotili jako pravděpodobnou letku amerických letadel. Signál tak nebyl nadále sledován a japonští piloti se tak mohli nenápadně přiblížit k Pearl Harboru.²⁷⁴

²⁶⁸ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 537, Hull Rooseveltovi, 6. 12. 1941.

²⁶⁹ Tamtéž, Document 536, Roosevelt Hullovi, 6. 12. 1941.

²⁷⁰ S. M. GILLON, Pearl Harbor, New York 2011, s. 49.

²⁷¹ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 546, Grew Hullovi, 8. 12. 1941.

²⁷² R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 223.

²⁷³ S. M. GILLON, Pearl Harbor, New York 2011, s. 63.

²⁷⁴ P. S. BURTNESS – W. U. OBER, Provocation, The Hawaiian Journal of History 51, 2017, s. 105.

Když japonská letadla dorazila nad přístav, ve vzduchu nebyla žádná americká letadla a ani protiletadlová obrana nebyla připravena. V 7:53 zahájili japonští piloti útok. V 8:00 informoval admirál H. Kimmel Washington o náletu na Pearl Harbor, který trval necelé dvě hodiny. Po úderu Američané počítali těžké ztráty. Japoncům se podařilo potopit tři z osmi bitevních lodí a zbytek silně poškodit. Celkově pak vyřadili z provozu devatenáct amerických lodí. K tomu ještě zničili téměř 190 letadel, muniční sklady, dílny a další přístavní budovy.²⁷⁵ Údaje o ztrátách na životech se v literatuře různí. Nejčastěji se ale uvádí počet 2400 mrtvých amerických vojáků a civilistů. V počtu raněných a padlých se literatura většinou shoduje na počtu 3500 obětí. Některé zdroje však uvádí necelých 5000 obětí.²⁷⁶

Pro japonské velení byl útok na Pearl Harbor nevídaným úspěchem. Logicky by po takovém útoku přišlo na řadu japonské vylovení na Havaji. Ovšem japonské velení bylo natolik zaskočeno úspěchem, že ani nepočítalo s touto variantou. S ohledem na pozdější vývoj v tichomořské válce existují dva důvody, proč nebyl japonský útok zcela úspěšný. Zaprvé Japonci nezničili žádné nádrže s palivem a zařízení na pobřeží. Přístav Pearl Harbor tak zůstal nadále provozuschopný. Zadruhé několik dní před útokem z přístavu odpluly americké letadlové lodě, tudíž je Japonci nemohli zničit. Letadlové lodě byly považovány za technicky dokonalé stroje a v následné válce s Japonskem byly rozhodujícím činitelem pro Spojené státy. Úspěch útoku na Pearl Harbor navíc sráží i fakt, že americký národ opustil izolacionistické nálady, sjednotil se a toužil po pomstě. Japonci tak probudili spícího obra, který byl připraven jít si pro odplatu.²⁷⁷

Když se Franklin D. Roosevelt dozvěděl o útoku, bylo ve Washingtonu před druhou hodinou odpolední a prezident se nacházel s manželkou Eleanor ve své pracovně v Bílém domě. Eleanor Rooseveltová popsala, že v tu chvíli měl její manžel stejný zlověstně klidný výraz, jako když se před lety poprvé dozvěděl o diagnóze svého tělesného postižení.²⁷⁸ Je potřeba si uvědomit, že Rooseveltovy činy následované krátce po útoku, kdy situaci ovládal naprostý chaos a zmatek, jsou zásluhou skvělého instinktu a smyslu pro správné rozhodnutí. Prezident se nemohl v ten moment řídit žádným veřejným průzkumem a chyběl mu i dostatek přesných informací o situaci. Ke zmatku navíc přispěl i Rooseveltův nejbližší poradce H. Hopkins, který věřil, že zpráva o útoku

²⁷⁵ H. H. SAUNDERS, *Duel*, Plzeň 1995, s. 25-26.

²⁷⁶ G. B. TINDALL – D. E. SHI, *Dějiny Spojených států amerických*, Praha 2008, s. 603.

²⁷⁷ R. DANIELS, *Franklin D. Roosevelt: The War Years*, Urbana 2016, s. 225.

²⁷⁸ R. DALLEK, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy*, New York 1995, s. 298.

nebyla pravdivá. Americkému prezidentovi naopak útok zapadal do plánů japonské nepředvídatelné zahraniční politiky.²⁷⁹

Japonští velvyslanci ve Washingtonu byli instruováni, aby poslední část zprávy a zároveň odpověď japonské vlády na americký návrh předali dne 7. prosince 1941 ve 13:00 Washingtonského času. V tento čas si také domluvili schůzku s Cordellem Hullem. Jenomže oba velvyslanci schůzku přeložili na 13:45 a dorazili na ní až ve 14:05. Samotná jednání nakonec začala ve 14:20. V tu dobu již C. Hull věděl o japonském útoku na Pearl Harbor. Je však zajímavostí, že diplomaté Nomura a Kurusu o útoku v době předání zprávy nevěděli. Údajně o této akci nevěděli od začátku jejich příprav.²⁸⁰ V předané odpovědi japonská vláda sice nevyhlásila přímo USA válku, ale uvedla, že tímto končí jejich spolupráce s americkou vládou. Zároveň bylo uvedeno, že skončila naděje na zachování míru v Pacifiku.²⁸¹ Ministr zahraničí C. Hull ani dokument nedočel a rozhněvaně pronesl: „*Za celých padesát let mojí služby, jsem nikdy neviděl dokument, který by byl tak plný hanebných lží a překrucování – hanebných lží a překrucování v tak velkém měřítku, že jsem si do dneška neuměl představit, že by jakákoliv vláda na této planetě byla schopná je vyslovit.*“ Japonští velvyslanci poté odešli, aniž by se k tomu nějak vyjádřili.²⁸²

Ještě 7. prosince 1941 v 15 hodin svolal F. D. Roosevelt zasedání válečné rady. Na zasedání byli přítomni Henry L. Stimson, Frank Knox, C. Hull, generál George C. Marshall, admirál Harold R. Stark i Harry Hopkins.²⁸³ Hned v úvodu seznámil prezident Roosevelt všechny zúčastněné s vývojem americko-japonských jednání za poslední půl rok. Tím se prezident dostal k samotnému útoku, ke ztrátám a způsobu, jakým japonská vláda vyhlásila válku. Prezident jednání japonské vlády zcela odsoudil a označil ho za podvod. Zároveň proběhla diskuze o prezidentově plánovaném poselství Kongresu, které mělo proběhnout druhý den. Už zde prezident Roosevelt věděl, že Německo zanedlouho taktéž vyhlásí USA válku. Všichni zúčastnění se ihned shodli, že tímto útokem Japonsko umožnilo USA plně se zapojit do války.²⁸⁴

Celé nedělní odpoledne postupně dostával F. D. Roosevelt zprávy o devastaci Pearl Harboru. Byly to pro něj opravdu těžké chvíle. Tehdy si zřejmě americký prezident

²⁷⁹ S. M. GILLON, Pearl Harbor, New York 2011, s. 61.

²⁸⁰ FRUSDP, Japan 1931–1941, Volume II, Document 419, memorandum o rozhovorech, 7. 12. 1941.

²⁸¹ Tamtéž, Document 420, memorandum předané Nomurou Hulloví, 7. 12. 1941.

²⁸² Tamtéž, Document 419, memorandum o rozhovorech, 7. 12. 1941.

²⁸³ P. S. BURTNESS – W. U. OBER, Provocation, The Hawaiian Journal of History 51, 2017, s. 106.

²⁸⁴ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 63, file 1399.

uvědomil, že je z velké části zodpovědný za to, že umožnil Japoncům zaútočit na nepřipravenou základnu, což vedlo ke smrti tisíců Američanů. Americká veřejnost se o katastrofě dozvíдалa postupně v odpoledních hodinách, kdy zprávu oznámila domácí média. Zprávy však obsahovaly zcela základní informace o náletu.²⁸⁵ Ještě v neděli 7. prosince nařídil prezident monitorovat veškerou rádiovou a telefonickou komunikaci z Havaje do zbytku USA. Každá komunikace, která informovala o podrobnostech útoku, byla ihned přerušena. Kontrolována byla i pošta přicházející na americkou pevninu. Důvodem těchto opatření byla Rooseveltova obava z demoralizace veřejnosti.²⁸⁶ Večer 7. prosince se pak prezident Roosevelt sešel se svým kabinetem a se zástupci Kongresu. Na schůzce všechny informoval o rozsahu škod a ztrátách na životech podle nejnovějších zpráv.²⁸⁷

Japonsko považovalo úder na Pearl Harbor jako oprávněnou odplatu za útoky USA na japonskou ekonomiku začínající v červenci 1941. Akce jako zmrazení japonského majetku či uvalení embarga na ropu Spojené státy nařídily po japonské okupaci jižní Indočíny. Zajímavostí je, že ačkoli bezprostřední válečné ohrožení USA vyplynulo z agrese Japonska, největší starost Rooseveltovi vždy dělalo nacistické Německo.²⁸⁸

4.3 Vstup do války se světovými agresory

Ve dnech 7. a 8. prosince 1941 spustilo japonské císařství svou ofenzívu a zaútočilo na Filipíny, Guam a Midway.²⁸⁹ Dne 8. prosince obdržel ministr zahraničí C. Hull téměř najednou telegramy z Thajska²⁹⁰, Hong Kongu²⁹¹ a Singapuru²⁹². Všechny informovaly o napadení japonskými vojenskými silami.

V pondělí 8. prosince 1941 vystoupil F. D. Roosevelt v Kongresu a pronesl zřejmě svůj nejslavnější projev, ve kterém japonský útok odsoudil jako „*dokonalý hanebný čin*“.²⁹³ Podle toho byl také proslov pojmenován jako „*The infamy speech*“, ale někdy se také označuje klasicky jako „*Pearl Harbor speech*“. V podstatě je projev především kritikou japonské vlády za nečekaný a zákeřný útok v Pearl Harboru. Prezident zdůraznil,

²⁸⁵ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 229.

²⁸⁶ S. M. GILLON, Pearl Harbor, New York 2011, s. 77.

²⁸⁷ P. S. BURTNESSE – W. U. OBER, Provocation, The Hawaiian Journal of History 51, 2017, s. 107.

²⁸⁸ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 230.

²⁸⁹ G. B. TINDALL – D. E. SHI, Dějiny Spojených států amerických, Praha 2008, s. 604.

²⁹⁰ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume V, Document 407, Peck Hullovi, 8. 12. 1941.

²⁹¹ Tamtéž, Document 406, Southard Hullovi, 8. 12. 1941.

²⁹² Tamtéž, Document 405, Patton Hullovi, 8. 12. 1941.

²⁹³ J. BLAHOŽ, Opuštěná cesta, Praha 1983, s. 191.

že japonská vláda sama záměrně oklamala Spojené státy svou falešnou snahou udržet mír v Pacifiku. Zpráva předaná japonskými velvyslanci 7. prosince ani neobsahovala náznak ozbrojeného útoku. F. D. Rooseveltovi po útoku došlo, že musel být plánován několik týdnů dopředu. V proslovu nezapomněl zmínit, že při náletu utrpělo americké námořnictvo těžké materiální škody i ztráty na životech. Zároveň i připomněl, že Japonci podnikli ofenzívu v celém Pacifiku, aby si tak podmanili celou Tichomořskou oblast. Poté se snažil ujistit celou zemi, že on jako vrchní velitel armády a námořnictva už podnikl co nejlepší kroky k vybudování národní obrany. Je možné, že se v této pasáži snažil zbavit viny před veřejností za nevarování Havaje před útokem. Prezident chápal, že je potřeba proti Japoncům nasadit tvrdý postoj a vytlačit je z Pacifiku zpátky do jejich domoviny. Následně stylizoval Američany do role národa vykonávající spravedlivou moc a tím dojdou k absolutnímu vítězství. Tuto část zakončil větou „*Bůh nám pomáhej.*“, protože byl přesvědčen, že americký národ stojí na straně Boha a ten pomůže Spojeným státům zvítězit. V závěru požádal Kongres o vyhlášení války Japonsku. Tím tak chtěl USA nasměrovat k zahraniční politice, o kterou už nějakou dobu usiloval. Následoval už jen hlasitý jásot a potlesk.²⁹⁴

V senátu všichni s návrhem souhlasili. Ve sněmovně reprezentantů byl jeden hlas proti. Vyhlášení války tak bylo drtivou většinou Kongresu schváleno. Japonský ministr zahraničních věcí Shigenori Togo (1882-1950) ještě ten den potvrdil existující válečný stav.²⁹⁵ Nedlouho před prezidentovým výstupem v Kongresu ho žádali jeho vlastní členové vlády a mnozí generálové, aby zároveň navrhl i vyhlášení války Německu a Itálii. Tuto žádost prezident Roosevelt zamítl, protože v hlavě už měl plán, jak vláká Německo do války se Spojenými státy. Poté mohl německé vyhlášení války USA prezentovat jako další agresivní počín německé Třetí říše v cestě za zotročením celého světa.²⁹⁶

Rooseveltův projev v Kongresu z 8. prosince byl celkem krátký ale za to výstižný. Aby americký prezident rozvedl celkovou situaci válečného stavu s Japonskem, promluvil 9. prosince ke svému národu skrze rádiový pořad Hovory u krbu. F. D. Roosevelt díky rozhlasovým projevům získal obrovskou popularitu a také si tak vytvořil silné osobní pouto s posluchači. Ve svých projevech často přiblížil velké celostátní

²⁹⁴ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 63, file 1400.

²⁹⁵ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 561, Grew Hullov, 10. 12. 1941.

²⁹⁶ R. UNDERHILL, The Rise, New York 2012, s. 187.

problémy posluchačům tím, že použil podobnou paralelu. Rovněž často užíval osobní výzvy. Díky tomu získal pochopení především u obyčejných lidí.²⁹⁷

V rádiovém proslovu americký prezident rozvedl svou kritiku lstivých praktik a jednání japonské vlády. Japonský útok na Havaj byl podle něj pouze vrcholem všech zločinů za desetiletého působení v Pacifiku. Prezident byl zároveň hrdý na svůj národ, protože byl trpělivý a snažil se s japonskými agresory domluvit čestný mír. Dále uvedl, že japonská agrese byla součástí totalitního kurzu, který současně vedl i A. Hitler a B. Mussolini. Zároveň naprosto oprávněně označil japonský nálet na Pearl Harbor jako největší námořní katastrofu v celé americké historii. Se vši vážností také požádal Američany, aby nešířili žádné fámy. Prezident vysvětlil, že tyto zvěsti šíří strach a zmatek. F. D. Roosevelt poté zmínil, že je spokojen s dosavadním růstem objemu výroby a se zasíláním válečného materiálu dalším zemím. Dodal však, že USA stojí teprve na začátku. Ve svých plánech chtěl ještě navýšit válečnou produkci a s těmito prostředky vyzbrojit armády bojující s nacizmem. S tím ale souvisí, jak zmínil, omezení užívání některých potravin a dostupnost surovin pro veřejnost. Další část projevu je velice důležitá. Americký prezident v ní řekl, že USA musí nadobro opustit kurz izolace od zbytku světa. Vidí to jako nejlepší ochranu před další překvapivou zradou. Izolacionismus nebyl tím nejlepším způsobem obrany a po řadu let, kdy musel prezident Roosevelt s tímto jevem bojovat, chtěl nyní izolacionismus zcela vymazat. Následně americký prezident připomněl posluchačům, že konflikty v Evropě a v Pacifiku jsou propojené, jelikož Německo a Japonsko spolupracují. Podle jeho slov nacistické Německo navíc podněcovalo Japonsko k útoku na USA. Velký význam pak nesou Rooseveltova slova, když řekl, že Německo s Itálií bez oficiálního vyhlášení války považují již sebe ve válce s USA stejně, jako považují sebe ve válce s Velkou Británií nebo Sovětským svazem. Tato část projevu poté nejvíce pobouřila vůdce A. Hitlera. Závěrem F. D. Roosevelt uvedl, že Spojené státy se války účastní pro získání světového míru a pro vybudování bezpečného světa.²⁹⁸

Rooseveltův rádiový přenos z 9. prosince byl součástí jeho vlastního plánu, jak rozzuřit Adolfa Hitlera. Po dvou dnech se ukázalo, že projev splnil svůj účel. Vůdce Třetí říše byl skutečně natolik rozzuřen, že 11. prosince vyhlásil válku USA. Ten samý den ji vyhlásila i Itálie.²⁹⁹ F. D. Roosevelt obratem přednesl v Kongresu velmi stručný projev o

²⁹⁷ S. M. GILLON, Pearl Harbor, New York 2011, s. 74.

²⁹⁸ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 64, file 1401.

²⁹⁹ Tamtéž, file 1402.

uznání válečného stavu. Prezident Roosevelt popsal německé vyhlášení války jako dlouho očekávaný krok, jelikož A. Hitler se snažil zotročit celý svět a tímto činem ohrozil bezpečnost nového světadílu.³⁰⁰

Kongres tentokrát bez jediného hlasu proti odhlasoval vypovězení války. S prezidentovým činem tehdy souhlasili i vyznavači izolacionismu. Válka v Evropě a v Asii se tak protнула v jednu světovou. Přestože převládaly ve Spojených státech izolacionistické nálady několik desetiletí, nyní byly během několika dní odsunuty do pozadí, ale zcela vymazány ještě nebyly.³⁰¹ Zapojení se USA do globálního konfliktu rovněž odstartovalo novou sociální a ekonomickou podobu národa. V prosinci 1941 tak stály Spojené státy na začátku toho stát se světovou supervelmocí.³⁰²

Ihned poté, co se USA oficiálně dostaly do konfliktu s mocnostmi Osy, měl Franklin D. Roosevelt v úmyslu co nejdříve seznámit členy Kongresu s podrobným vývojem komplikovaných americko-japonských vztahů. Pravděpodobně tak chtěl Kongresu odhalit veškerá diplomatická jednání a ukázat tak, že prezidentův kabinet jednal s japonskými velvyslanci v dobrém úmyslu s vidinou míru. K proslovu došlo 15. prosince 1941 a prezident Roosevelt si tehdy připravil velice podrobný rozbor americko-japonských vztahů, který byl rozdělen do čtyř částí. Ve své řeči se vrátil až k počátkům navazování kontaktů amerických obchodníků s oblastmi východní Asie v posledním desetiletí 18. století. Postupně pak přecházel s vývojem vztahů do své současnosti. Rooseveltův projev pak skončil momentem, kdy USA vyhlásily válku Japonsku.³⁰³

Nedlouho po tragickém 7. prosinci začaly Spojené státy také jednání se Sovětským svazem. Dne 11. prosince 1941 měl schůzku ministr zahraničí C. Hull se sovětským velvyslancem. Ve Washingtonu se mimo jiné projednávalo zapojení SSSR do války s Japonskem. Sovětský velvyslanec ale řekl, že Sovětský svaz se v současné době nemůže zapojit do bojů na dálném východě, jelikož vede velice náročnou válku s Německem a případný boj na dvou frontách by nemuselo SSSR zvládnout.³⁰⁴

Po vzrušujícím ohlášení vstupu do války, se americká veřejnost vrátila k tragédii v Pearl Harboru. Američané hodně truchlili nad oběťmi útoku. Veřejnost se ptala, jak mohla japonská letadla zastihnout americké vojáky nepřipravené a kdo byl viníkem takové pohromy. Osobnosti na těch nejvyšších pozicích, včetně samotného prezidenta

³⁰⁰ Tamtéž, file 1402.

³⁰¹ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 231.

³⁰² Michael HEALE, Franklin D. Roosevelt. The New Deal and War, New York 1999, s. 53.

³⁰³ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 64, file 1403.

³⁰⁴ FRUSDP, 1941, The Far East, Volume IV, Document 567, memorandum o rozhovorech, 11. 12. 1941.

Roosevelta, se snažili od sebe odvést pozornost.³⁰⁵ Naštěstí pro F. D. Roosevelta se americká veřejnost zaměřila na selhání H. Kimmela a W. Shorta. Spojené státy se navíc v této době soustředily na rekonstrukci tichomořské flotily, jmenování schopných náhradníků za H. Kimmela a W. Shorta a na organizování stávek.³⁰⁶

Přestože byli generál W. Short a admirál H. Kimmel okamžitě zbaveni svých funkcí, hlasy kritiků z řad veřejnosti stále sílily. Proto prezident 18. prosince 1941 nechal zřídit zvláštní komisi Kongresu, která měla za úkol vyšetřit všechny situace krátce předcházející napadení Pearl Harboru. Jejím hlavním úkolem ale bylo uklidnit nespokojenou veřejnost. Vyšetřování komise trvalo několik měsíců, avšak její závěr nepřinesl nic nového. Komise došla k závěru, že vinu za nepřipravenost přístavu nesli generál W. Short a admirál H. Kimmel. Kritika se tak na oba vojenské velitele hrnula jak z tisku, tak z úst veřejnosti. Dokonce se mluvilo o soudním procesu s oběma veliteli. Z procesu měli nemalý strach i prezident F. D. Roosevelt, jeho kabinet i nejvyšší vojenští představitelé. Obávali se, že by byl viníkem určen někdo z nich. Soudní proces ale nikdy neproběhl. V příštích čtyřech letech proběhla další vyšetřování o této pohromě. Ovšem výsledky vyšetřování nikdy nepřinesly zásadní zlom. Pouze se rozšířil počet obviněných lidí.³⁰⁷

4.4 Přejít země na válečný stav

Před vánočními svátky roku 1941 přijel do Washingtonu jednat s Franklinem D. Rooseveltem britský ministerský předseda W. Churchill. S ním přijeli i vysocí vojenští představitelé. Toto setkání později dostalo název konference Arcadia a jejím cílem bylo domluvit další vojenskou a hospodářskou spolupráci. Současně byly na programu budoucí vojenské operace v roce 1942. Kromě toho F. D. Roosevelt na konferenci přislíbil masivní zbrojní program a také značné navýšení dodávek válečného materiálu spojeneckým zemím. W. Churchill s F. D. Rooseveltem se rovněž shodli, že z vojenského hlediska je pro ně největším nepřítelem Hitlerova třetí říše, a právě na ní měly směřovat hlavní válečné operace. Tou dobou na východě probíhala zlomová bitva o Moskvu, a proto se oba státníci shodli, že je zapotřebí poskytnout Sovětům pomoc všemi dostupnými prostředky.³⁰⁸

³⁰⁵ J. BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983, s. 192.

³⁰⁶ P. S. BURTNESSE – W. U. OBER, *Provocation*, *The Hawaiian Journal of History* 51, 2017, s. 108.

³⁰⁷ R. DANIELS, *Franklin D. Roosevelt: The War Years*, Urbana 2016, s. 248-249.

³⁰⁸ R. DALLEK, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy*, New York 1995, s. 318-319.

Významným činem konference bylo i vytvoření dokumentu *Deklarace spojených národů*. Tu 1. ledna 1942 podepsali představitelé 26 států a tím se tak připojili k Atlantické chartě. Podepsáním Deklarace spojených národů tyto státy přislíbily použít neomezenou vojenskou a hospodářskou pomoc proti mocnostem Osy a jejich zastáncům. Dále se zavázali kooperovat s ostatními signatáři a neuzavírat separátní mír s nepřátelskými zeměmi. Deklarace měla na mezinárodní situaci značný dopad, jelikož se jednalo o první mezinárodně právní akt, ve kterém se poprvé objevil pojem Spojené národy. Za autora pojmu je považován sám F. D. Roosevelt. Deklarace byla zároveň zárodkem antinacistického sdružení.³⁰⁹ Konference Arcadia byla kromě toho událostí dalšího přátelského sblížení mezi Rooseveltem a Churchillem. I když i na konferenci došlo na několik sporů mezi oběma státníky. Důvodem většiny sporů bylo hájení celosvětové britské koloniální soustavy proti stále více narůstající americké ekonomické expanzi. Na schůzkách obou politických představitelů byl často přítomen i Harry Hopkins jako Rooseveltův nejbližší poradce.³¹⁰

Dne 3. ledna 1942 předstoupil prezident Roosevelt před Kongres s projevem o rozpočtu země na následující válku. Jinými slovy žádal prezident realizaci gigantického zbrojního plánu. V souvislosti s tím se měla současná ekonomika co nejrychleji přetřansformovat na ekonomiku válečnou. Předložený rozpočet měl platit do konce fiskálního roku 1943, ten byl stanoven na konec června 1943. Prezident F. D. Roosevelt uvedl, že má v plánu držet Spojené státy v roli arzenálu demokracie a poskytovat tak své zásoby dalším zemím bojujícím proti světovým agresorům. Co se týče veškeré výroby, měly USA překonat všechny své nepřátele. Ve svém projevu dále hovořil nejen o válečném programu a financování války, ale i o vládní podpoře amerických občanů, o rozvoji zdrojů státních příjmů a o financování státní činnosti v letech 1940-1943.³¹¹ Pro zajímavost na program národní obrany do konce roku 1941, tedy převážně v době mírového stavu, bylo použito 51 miliard dolarů. F. D. Roosevelt ke zbývajícím 24 miliardám žádal dalších 13,6 miliard dolarů do konce fiskálního roku 1943. Na začátku roku 1942 se válečné náklady, jak řekl sám prezident, pohybovaly ve výši 2 miliard dolarů za měsíc. Upozornil však, že by se náklady mohly během roku a půl zvýšit na 5 miliard

³⁰⁹ Tamtéž, s. 319-320.

³¹⁰ J. BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983, s. 195.

³¹¹ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 64, file 1408.

za měsíc. V souvislosti s tím se pak válečné náklady měly do konce fiskálního roku 1943 vyšplhat až na finální sumu 56 miliard dolarů.³¹²

O pouhé tři dny, 6. ledna 1942, později pronesl Franklin D. Roosevelt další proslov ve washingtonském Kapitolu před členy Kongresu. Tento proslov dostal název „*O stavu unie*“. Onou unií jsou myšleny Spojené státy americké. Ve svých rádcích však nepřináší americký prezident Kongresu nic nového. V úvodu zmiňuje, že je velice potěšen tím, že je celá země nyní mentálně sjednocena a připravena čelit náročnému válečnému konfliktu. Jinak ale F. D. Roosevelt opakuje své myšlenky z projevů, které již pronesl v prosinci 1941. Nově pak shrnul význam *konference Arcadia* a také sepsání Deklarace spojených národů.³¹³ Důležitou částí projevu bylo představení výrobního plánu. Válečná produkce se měla mnohonásobně zvětšit a v důsledku toho se mělo podle plánu v roce 1942 vyrobit 60 000 letadel, 45 000 tanků, 20 000 protiletadlových zbraní a lodě o celkové tonáži 8 000 000 tun. Výrobní plán na rok 1943 byl ještě větší. Mělo se vyrobit 125 000 letadel, 75 000 tanků, 35 000 protiletadlových zbraní a lodě o celkové tonáži 10 000 000 tun. V souvislosti s rostoucí spotřebou surovin a materiálů ve válečném průmyslu upozornil F. D. Roosevelt, že civilisté budou muset omezit užívání těchto složek a v některých případech je zcela vyřadit.³¹⁴

Tím, že se americká ekonomika začala orientovat na válečnou výrobu a že vláda národní ekonomiku navíc podpořila gigantickými vládními investicemi, se prohloubilo splynutí monopolů a kapitalistického státu. Rooseveltova ekonomika zaměřená na masivní zbrojení s sebou přinesla opět navýšení daní, stanovení maximálních cen, stabilizaci platů, připisování obrovských částek na válečné půjčky, omezenou spotřebu nedostatkových produktů a surovin a v neposlední řadě regulaci splátkového obchodu. Během války výroba v USA v porovnání se stavem před válkou vzrostla o více než 100 %. Rozhodujícím činitelem takového nárůstu byla dělnická třída, která naplno podporovala Rooseveltův zbrojní program.³¹⁵

Předposlední lednový den 1942 slavil Franklin D. Roosevelt výročí svých 60. narozenin. V době, kdy japonští vojáci zabírali nová území v Tichomoří, pronesl americký prezident v rádiu svůj narozeninový proslov. Svému výročí se však v proslovu věnoval jen v několika prvních větách. Prezident spíše hovořil opět o celosvětovém

³¹² Tamtéž, file 1408.

³¹³ Tamtéž box 65, file 1409.

³¹⁴ Tamtéž, file 1409.

³¹⁵ J. BLAHOŽ, *Opuštěná cesta*, Praha 1983, s. 198.

konfliktu, o ideálech, za které USA bojují, a také o nesmírném úsilí porazit protivníky. Především ale dal vzpomenout na oběti nemoci dětské obrny.³¹⁶ Jak již bylo zmíněno, sám F. D. Roosevelt byl kvůli této nemoci paralyzován.³¹⁷

Jak již bylo řečeno v první polovině roku 1942 se Franklin D. Roosevelt na domácí scéně musel znova potýkat s izolacionistickým odporem. Tentokrát stoupenci izolacionismu požadovali, aby se USA omezily pomoc Sovětskému svazu a nevedly žádné vojenské akce proti evropským agresorům – Německu a Itálii. Vojenská aktivita USA by se tak omezila pouze na defenzivní boj s Japonskem. Americký prezident s izolacionisty pochopitelně nesouhlasil a tehdy se za prezidenta postavil i generál Douglas MacArthur (1880-1964), který neměl SSSR v oblibě.³¹⁸

Je však nutné uvést, že Franklin D. Roosevelt zde udělal i jedno z nejčernějších rozhodnutí svojí kariéry. Večer 7. prosince 1941, kdy po japonském útoku panoval v USA enormní strach a nejistota, uvažoval prezident Roosevelt reálně o možnosti vylodění Japonců na západním pobřeží USA. V důsledku toho nechal prezident ihned zatknout 5 500 obyvatel japonského původu, čímž vážně porušil občanské svobody.³¹⁹ Později v únoru 1942 nařídil internaci a uvěznění japonských Američanů ze západního pobřeží USA do koncentračních táborů ve vnitrozemí. Nutno podotknout, že tábory nebyly vyhlazovacího charakteru. Odhaduje se, že do konce války bylo takto internováno 110–120 000 obyvatel japonského původu. Z tohoto počtu bylo zhruba 62 % americkými občany. S odstupem času nebyly u této japonské komunity nalezeny žádné důkazy o jakékoliv spolupráci s japonskou vládou. Později tak byly tyto násilné přesuny odsouzeny jako rasistické a bez důvodů bezpečnostního rizika.³²⁰

Během prvních šesti měsíců války v Tichomoří byly Spojené státy nuceny ustupovat japonské expanzi. Ještě v prosinci 1941 se japonské jednotky vylodily na amerických Filipínách, které kapitulovaly začátkem dubna 1942. Poté USA přišly i o základny na ostrovech Guam a Wake. Ubránit se dokázal pouze ostrov Midway.³²¹ Současně s tím proběhly v březnu 1942 v americké armádě změny na vysokých velitelských postech, kdy prezident F. D. Roosevelt jmenoval nové vrchní velitele.

³¹⁶ FDR Presidential Library & Museum, Master Speech File (1898-1945), box 65, file 1411.

³¹⁷ Právě díky osobním zkušenostem učinil prezident Roosevelt sympatické gesto. Domluvil se se správcí národní nadace pro dětskou obrnu a společně povolili, aby se z fondu této nadace přispívalo na pomoc nemocným dětem každého muže ve vojenské službě.

³¹⁸ R. DANIELS, Franklin D. Roosevelt: The War Years, Urbana 2016, s. 243.

³¹⁹ S. M. GILLON, Pearl Harbor, New York 2011, s. 112.

³²⁰ Tamtéž, s. 114.

³²¹ H. H. SAUNDERS, Duel, Plzeň 1995, s. 35-37.

Porážky utrpěla i Velká Británie, která přišla v první polovině roku 1942 o Singapur, Malajsko, Barmu, velké části Guineje, Bornea, Celebesu a Jávy. V červnu 1942 tak ovládalo Japonsko celou jihovýchodní Asii a jeho expanze byla na vrcholu. Následně se situace v Tichomoří začala lépe vyvíjet pro USA.³²²

Závěr

Rok 1941 byl pro vyústění vztahů Spojených států amerických a Japonska jednoznačně rozhodující. Na postu ministra zahraničí měl prezident F. D. Roosevelt schopného a zkušeného Cordella Hulla. Stejně schopný byl i americký velvyslanec Joseph Grew v Tokiu, který velice aktivně informoval americké ministerstvo zahraničí o situaci a událostech na Dálném východě, jak lze poznat z nadmíry bohaté korespondence.

Od začátku roku 1941 vedly obě strany vyjednávání ve Washingtonu za účelem zmírnění napjaté situace v Tichomoří. Jenomže vyjednání ztroskotala na zcela protichůdných požadavcích. Napětí mezi oběma zeměmi navíc prohloubila japonská okupace francouzské Indočíny, Rooseveltovo odmítnutí setkat se osobně s ministerským předsedou F. Konojem a následné sestavení nové japonské vlády v čele s generálem H. Tódžem. Tyto události výrazným způsobem předem zredukovaly šance na uzavření dohody a naopak uspišily japonské napadení Spojených států.

Samotný japonský útok poté zřejmě úzce souvisel s vývojem americko-japonských vztahů na přelomu listopadu a prosince 1941. Pokud by totiž Spojené státy přijaly některý z japonských návrhů, mohl být teoreticky útok na Pearl Harbor odložen nebo dokonce zrušen. Ovšem F. D. Roosevelt zaujmul vůči Japonsku co nejpřísnější postoj. Nekompromisní návrh americké strany předložený dne 26. listopadu japonským velvyslancům byl pro asijskou velmoc těžko akceptovatelný. V souvislosti s tím se objevila teorie o prezidentově plánovaném vtažení země do války s japonským císařstvím.

Po 26. listopadu si byla americká vláda vědoma velkého rizika vypuknutí války v Tichomoří. Během následujících deseti dnů však zcela selhala vláda, americké velení i samotný prezident, jelikož nebyly podniknuty žádné rozhodující kroky k obraně Spojených států.

³²² Tamtéž, s. 84.

Mnoho nevyjasněných otázek poté panuje kolem večera 6. prosince před samotným útokem o nevyhlášené pohotovosti. Dodnes nemůžeme jednoznačně říct, kdo nese plnou zodpovědnost za rozhodnutí nevarovat Havaj. Je však velice pravděpodobné, že je na vině právě americký prezident. S odstupem času celou záležitost sice vyšetřovala zvláštní komise Kongresu. Avšak její vyšetřování mělo pravděpodobně pouze určit oběti veřejné kritiky a další viníky mělo od kritiky ochránit. Jelikož americké velení hrozbu útoku neskutečně podcenilo, byl japonský nálet na Pearl Harbor naprosto překvapivý.

Pokud F. D. Roosevelt selhal během příprav na možný japonský útok, tak po něm bravurně využil svůj smysl pro správné rozhodnutí a svůj skvělý instinkt. Je totiž nutné si uvědomit, že F. D. Rooseveltovi ihned po útoku chyběl dostatek přesných informací i celkový přehled o situaci. Rooseveltova reakce představovala vyhlášení války Japonsku ve svém nejnámějším proslovu o hanebném činu. O tři dny později se USA dostaly do války i s Německem a Itálií.

Důležitou událostí byla konference Arcadia, na které byla dohodnuta hospodářská a vojenská spolupráce s Velkou Británií. Konference pak dala vzniknout dokumentu Deklarace spojených národů, který se stal zárodkem pro spolupráci demokratických zemí světa a vytvoření antinacistické koalice. Kromě toho bylo také Rooseveltovým úkolem nastartovat válečnou ekonomiku pomocí gigantického zbrojního plánu. Přejít na válečné hospodářství následně odstranil poslední zbytky velké hospodářské krize z 30. let. Rozhodně nelze tvrdit, že by izolacionismus v USA po útoku na Pearl Harbor zcela vymizel. Pravdou je, že se pouze stáhl do ústraní. V první polovině roku 1942 se musel americký prezident znovu potýkat s izolacionistickým odporem.

Při zkoumání Rooseveltovy reakce je nutné zmínit i jeden z jeho největších přešlapů kariéry. Vydáním nařízení o zatýkání obyvatel japonského původu a následném uvěznění v internačních táborech vážně porušil americký prezident občanské svobody. Navíc se později ukázalo, že k takovému činu postrádal hmatatelné důkazy o spolupráci japonské menšiny s japonskou vládou. I přesto však vykazovala Rooseveltova reakce po útoku na Pearl Harbor velký přínos pro Spojené státy, což potvrdila tato práce. Právě v prosinci 1941 dodal F. D. Roosevelt Spojeným státům novou sociální a ekonomickou podobu, která byla pro zemi počátkem přeměny na světovou supervelmoc.

Vzhledem k nepřebernému množství archiválií, na které jsem při svém bádání narazil a které se věnují zahraničním vztahům USA ve 30. a 40. letech, je možné na tuto práci navázat nebo podobně zpracovat jinou oblast ve vztahu s americkou zahraniční politikou. Mohu zde navrhnout například vývoj událostí v jihovýchodní Asii do roku

1941 s využitím dokumentů americké diplomacie. Pozornost badatelů by si podobně zasloužila i reakce Spojených států na nevyhlášenou čínsko-japonskou válku.

Přílohy

Franklin D. Roosevelt během svého rádiového pořadu Rozhovory u krbu v roce 1934³²³

Portrét Eleanor Rooseveltové z roku 1915³²⁴

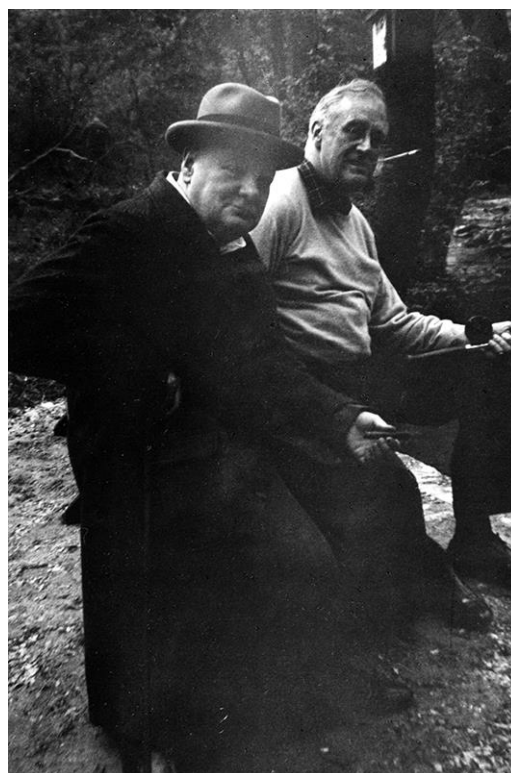
³²³ Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum. (25. 7. 2019). Dostupné z: <http://www.fdrlibrary.marist.edu/archives/collections/franklin/index.php?p=digitallibrary/digitalcontent&id=4133>

³²⁴ Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum. (25. 7. 2019). Dostupné z: <http://www.fdrlibrary.marist.edu/archives/collections/franklin/index.php?p=digitallibrary/digitalcontent&id=2123>

Nezaměstnaný muž stojící před zavřeným obchodem v době Velké hospodářské krize³²⁵

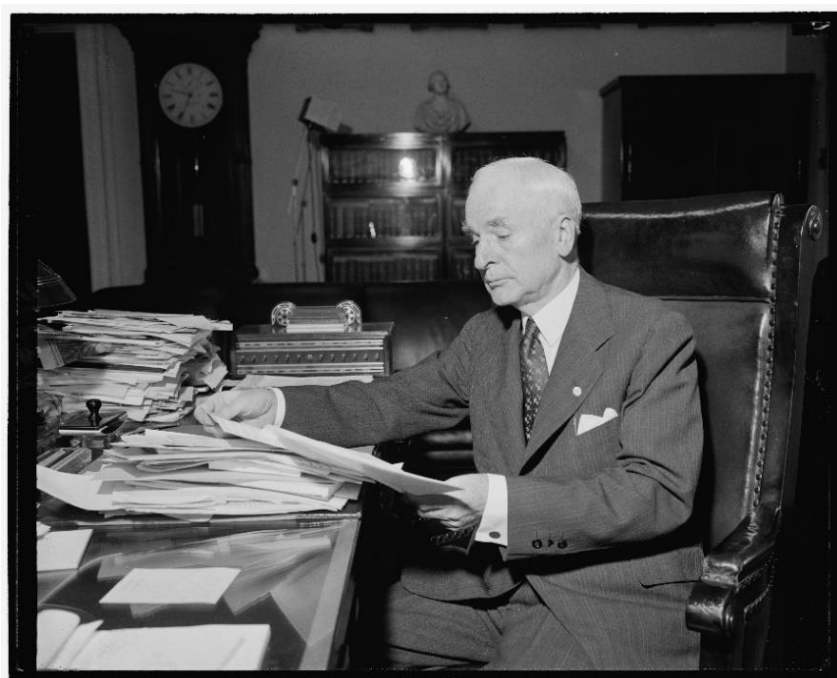
Franklin D. Roosevelt rybaří s Winstonem Churchillem v roce 1943³²⁶

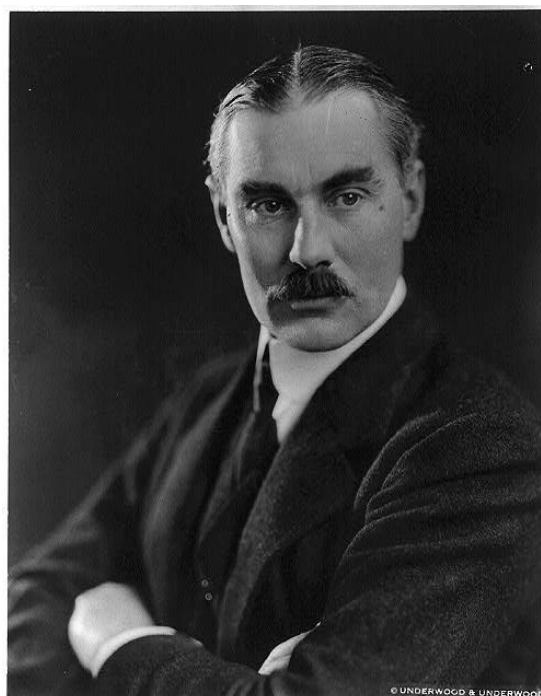
³²⁵ Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum. (25. 7. 2019). Dostupné z: <http://www.fdrlibrary.marist.edu/archives/collections/franklin/index.php?p=digitallibrary/digitalcontent&id=3295>

³²⁶ Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum. (25. 7. 2019). Dostupné z: <http://www.fdrlibrary.marist.edu/archives/collections/franklin/index.php?p=digitallibrary/digitalcontent&id=2086>

Americký ministr zahraničí Cordell Hull u svého stolu v roce 1940³²⁷

Portrét amerického velvyslance Josepha Grewa³²⁸

³²⁷ Library of Congress Prints and Photographs Division. (25. 7. 2019). Dostupné z: <http://loc.gov/pictures/resource/hec.28913/>

³²⁸ Library of Congress Prints and Photographs Division. (25. 7. 2019). Dostupné z: <http://loc.gov/pictures/resource/cph.3b21091/>

Pohled na námořní základnu Pearl Harbor po japonském útoku dne 7. prosince 1941³²⁹

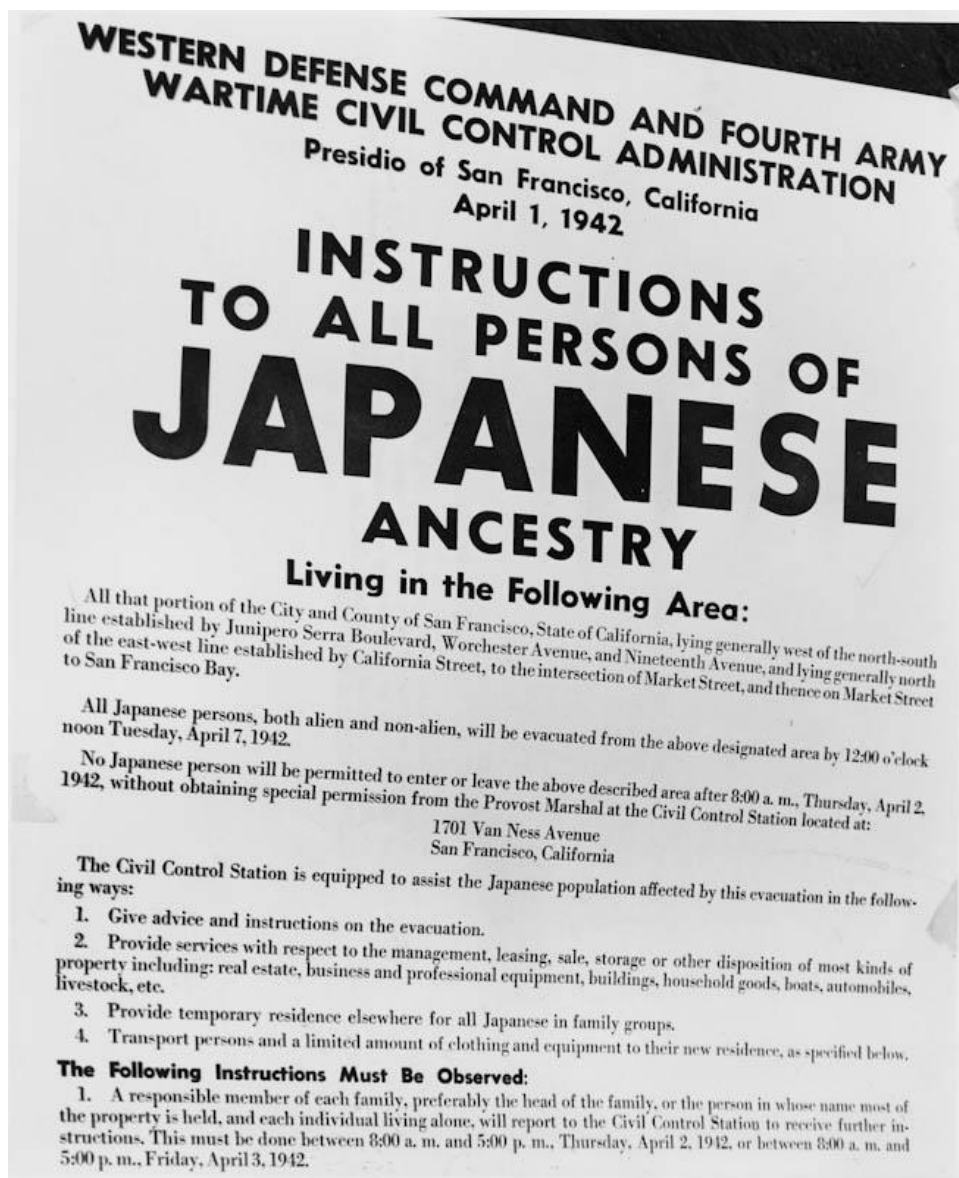
Prezident Franklin D. Roosevelt podepisuje vyhlášení války Japonsku v Bílém domě dne 8. prosince 1941³³⁰

³²⁹ Library of Congress Prints and Photographs Division. (25. 7. 2019). Dostupné z: <https://www.loc.gov/pictures/resource/cph.3a18762/>

³³⁰ Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum. (25. 7. 2019). Dostupné z: <http://www.fdrlibrary.marist.edu/archives/collections/franklin/index.php?p=digitallibrary/digitalcontent&id=2441>

Příkaz k evakuaci osob japonského původu v San Franciscu v dubnu 1942³³¹

³³¹ Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum. (25. 7. 2019). Dostupné z: <http://www.fdrlibrary.marist.edu/archives/collections/franklin/index.php?p=digitallibrary/digitalcontent&id=3775>

Seznam použitých pramenů a literatury

Archivní materiály

Franklin D. Roosevelt Presidential Library & Museum:

Master Speech File (1898-1945).

Boxes: 13, 35, 47, 48, 52, 53, 54, 58, 60, 61, 63, 64, 65.

Edice dokumentů

Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers, 1937, The Far East, Volume IV. (12. 7. 2019). Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1937v04>

Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers, 1939, The Far East. The Near East and Africa, Volume IV. (12. 7. 2019). Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1939v04>

Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers, 1940, The Far East, Volume IV. (12. 7. 2019). Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1940v04>

Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers, 1940, General, Volume I. (12. 7. 2019). Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1940v01>

Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers, 1941, The Far East, Volume IV. (12. 7. 2019). Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1941v04>

Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers, 1941, The Far East, Volume V. (12. 7. 2019). Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1941v05>

Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers, Japan 1931–1941, Volume II. (12. 7. 2019). Dostupné z: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1931-41v02>

Odborná literatura

BEARD, Charles, *President Roosevelt and the coming of the war 1941*, New York 2017.

BLAHOŽ, Josef, *Opuštěná cesta*, Praha 1983.

BLUNDELL, Nigel, *Franklin Delano Roosevelt*, Praha 1997.

BUDÍN, Stanislav, *F. D. Roosevelt*, Praha 1965.

BURNS, James M., *Roosevelt: The Lion and the fox. 1882-1940*, New York 2012.

- BURTNESS, Paul S. – OBER, Waren U., *Provocation and Angst: FDR, Japan, Pearl Harbor and the Entry into War in Pacific*, The Hawaiian Journal of History 51, 2017, s. 91-114.
- COHEN, Adam, *The First 100 Days*, Time 173, 2009, s. 32.
- COKER, Jeffrey W., *Franklin D. Roosevelt. A biography*, Westport 2005.
- DALLEK, Robert, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy*, New York 1995.
- DANIELS, Roger, *Franklin D. Roosevelt: The War Years. 1939-1945*, Urbana 2016.
- DORFMAN, Robert, *Smiling through a personal apocalypse*, American History 52, 2017, s. 52-59.
- GILLON, Steven M., *Pearl Harbor. FDR vede národ do války*, Praha 2013.
- HEALE, Michael, *Franklin D. Roosevelt. The New Deal and War*, New York 1999.
- KISSINGER, Henry, *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, Praha 1997.
- PERKINS, Dexter, *The new age of Franklin Roosevelt. 1932-1945*, Chicago 1957.
- RENSHAW, Patrick, *Franklin D. Roosevelt*, London 2004.
- SAUNDERS, Hrowe H., *Duel v Pacifiku*, Plzeň 1995.
- TINDALL, George B. – SHI, David E., *Dějiny Spojených států amerických*, Praha 2008.
- UNDERHILL, Robert, *The Rise and Fall of Franklin Delano Roosevelt*, New York 2012.